

**“IKÄVÄ SELKKAUS”: VUODEN 1921 SUOJELUSKUNTA-
KRIISI SUOMALAISESSA SANOMALEHDISTÖSSÄ**

Mikko Järvikangas
Maisterintutkielma
Historia
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2024

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Historian ja etnologian laitos
Tekijä Mikko Järvikangas	
Työn nimi "Ikävä selkkaus": Vuoden 1921 suojeluskuntakriisi suomalaisessa sanomalehdistössä	
Oppiaine Historia	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Kevät 2024	Sivumäärä 76
Tiivistelmä Tässä maisterintutkielmassa käsittelen vuoden 1921 suojeluskuntakriisiä suomalaisessa poliittisessa sanomalehdistössä. Suomen valtiovalta ja suojeluskunnat ajautuivat vuonna 1921 kriisiin, joka koski kysymystä suojeluskuntajärjestön itsemääräämisoikeuden rajoista suhteessa valtiovaltaan. Suojeluskuntakriisin tapahtumat herättivät poliittisen oikeiston, keskustan ja vasemmiston sanomalehdistöissä laajaa huomiota. Lähdeaineisto koostuu poliittisen sanomalehdistön teksteistä ja kirjoituksista, joita olen analysoinut lähiluvun, kontrastiivisen lähiluvun ja diskurssianalyysin avulla. Poliittisen oikeiston, keskustan ja vasemmiston sanomalehdistöt olivat sidoksissa puolueisiin, jolloin kirjoitukset heijastivat sanomalehtien ja puolueiden näkökantoja kriisin eri tapahtumista. Lehdistössä eroja syntyi etenkin kriisin tapahtumien tulkinnoista ja syistä. Sanomalehdistön erilaisten kantojen taustalla vaikutti voimakkaasti Suomen lähihistorian tapahtumat, kuten sisällissota ja monet poliittiset kiistat. Poliittisen oikeiston lehdistö keskittyi kriisissä puolustamaan suojeluskuntien itsemääräämisoikeutta suhteessa valtiovaltaan. Poliittisen keskustan lehdissä puolustettiin hallituksen toimia kriisissä ja toivottiin suojeluskuntien vahvempaa sitomista hallituksen ja presidentin määräysvallan alaisuuteen. Vasemmiston lehdistö suhtautui kriisissä suojeluskuntiin kielteisesti, ja näki kriisin aikaiset tapahtumat todisteena suojeluskuntien uhasta kansanvallalle.	
Asiasanat Suojeluskunnat, suojeluskuntakriisi, sanomalehdistö, 1920-luku	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
1.1	Suomen poliittinen tilanne sisällissodasta suojeluskuntakriisiin	1
1.2	Aiempi tutkimus	6
1.3	Tutkimuskysymykset, tutkimukseen liittyvät rajaukset ja tutkimuksen rakenne	9
1.4	Lähdeaineisto ja lähdekritiikki	12
1.5	Tutkimuksen menetelmät	18
2	KRIISI SAA ALKUNSA	21
2.1	Helsingin suojeluskunnan politikoiva päällikkö.	21
2.2	Sotilaan paarien luona.	33
3	SUOJELUSKUNTA SELKKAUKSEN TOINEN VAIHE.....	43
3.1	Kenraali von Gerichin ja Helsingin suojeluskunnan mielenosoitus.....	43
3.2	Sotaministeri Hämäläiseen kohdistuneet hyökkäykset.....	50
4	KOHTI SOPUA.....	57
4.1	Suojeluskunta-asetuksen muuttaminen sanomalehdistössä.....	57
4.2	Suojeluskuntien uuden ylipäällikön valinta.....	62
5	PÄÄTÄNTÖ.....	72
	LÄHTEET.....	77

1 JOHDANTO

1.1 Suomen poliittinen tilanne sisällissodasta suojeluskuntakriisiin

Suomen nuori tasavalta oli vuonna 1921 yhteiskunnallisesti ja poliittisesti epävaakaassa tilassa. Kahtiajakautunut kansakunta oli käynyt verisen sisällissodan vain kolme vuotta aiemmin vuonna 1918 porvarillisten valkoisten ja työläisistä koostuneiden punaisten välillä. Sekä punaisten että valkoisten sodassa harjoittama terrori jätti syvät yhteiskunnalliset haavat. Yhteensä sota ja sen jälkiselvittelyt vaativat noin 36 000 suomalaisen hengen.¹ Voitokas valkoinen puoli piti sotaa vapaussotana, sillä punaisen puolen voitto olisi merkinnyt Suomen liittämistä Neuvosto-Venäjään.²

Vaikka sisällissota Suomessa oli ohi niin silti maassa oli vielä monta poliittista kiistanaihetta. Jo ennen itsenäisyyttä alkanut suomenkielisten ja ruotsinkielisten kamppailu maan kielikysymyksestä jatkui yhä sisällissodan jälkeen.³ Sisällissodassa valkoisen armeijan Saksassa koulutettujen jääkäriupseereiden ja Venäjän armeijassa koulutuksensa saaneiden ”tsaarinupseereiden” välillä ilmeni kamppailu vallasta.⁴ Samaan

---

¹ Hentilä 2018, 18.

² Hentilä 2009, 111.

³ Meinander 2012, 51.

⁴ Ahti 1998, 255.

aikaan valkoinen puoli ei ollut yhtenäinen nuoren kansakunnan hallitusmuodosta. Sisällissodan jälkeen porvarillisissa piireissä ilmeni epäluottamusta parlamentaarista eduskuntaa kohtaan, jolloin monarkismin kannatus nousi etenkin poliittisessa oikeistossa. Lopulta Saksan häviö ensimmäisessä maailmasodassa pakotti oikeiston luopumaan monarkismin haaveista.⁵ Tasavaltalainen hallitusmuoto tuli voimaan 17.7.1919 ja reilua viikkoa myöhemmin Kaarlo Juho Ståhlberg voitti presidentinvaaleissa Carl Gustaf Emil Mannerheimin, mikä merkitsi tasavallan ajan alkua Suomessa.⁶

Poliittisessa oikeistossa petyttiin vuoden 1919 hallitusmuoto ratkaisuun ja presidentinvaalien tulokseen, sillä oikeisto oli kannattanut vaalissa hävinnyttä Mannerheimiä.⁷ Parlamentaariseen demokratiaan pohjautunut perustuslaki ja hallintomuoto näytti osasta oikeistoa hävittäneen sisällissodassa saavutetun valkoisen aatteen, antamalla vasemmistolle liian suuren toimivallan sisällissodan jälkeen.⁸ Samalla Suomen itsenäisyyttä aktiivisesti ajaneet ja sen puolesta taistelleet aktivistit katsoivat, että heidät oli jätetty vallankäytöstä sivuun, samaan aikaan kun hävinnyt punainen puoli oli hyväksytty päätöksentekoon mukaan.⁹ Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen toiminta oli elpynyt nopeasti sisällissodan jälkeen, puolueen noustua vuoden 1919 eduskuntavaaleissa ensimmäistä kertaa sisällissodan jälkeen eduskunnan suurimmaksi puolueeksi.¹⁰ Kun SDP päätti hyväksyä parlamentarismen puolueessa, edustukselliseen demokratiaan tyytymätön äärivasemmisto lähti puolueesta ja perusti Suomen Sosialistisen Työväenpuolueen.¹¹

Vuonna 1919 pääministeri Juho Heikki Vennolan (Kansallinen Edistyspuolue) keskustahallitus armahti 30 000 punaista. Oikeisto paheksui voimakkaasti armahduksia, kun taas vasemmiston mielestä armahduksia olisi pitänyt tehdä enemmän. Maaliskuussa

---

⁵ Jyränki 2006, 37, 39.

⁶ Vares 2006, 148.

⁷ Uola 2006, 151.

⁸ Uola 2006, 185.

⁹ Uola 2006, 173.

¹⁰ Hentilä 2009, 128-129.

¹¹ Uola 2006, 156, 159.

1920 pääministeri Rafael Erichin (Kansallinen Kokoomus) johtama hallitus lupasi suostua suuren osan punavankien armahtamisesta, mutta lupauksen jäätyä toteuttamatta SDP kaatoi hallituksen maaliskuussa 1921.¹² Hallituksen kaatuminen johti Vennolan II keskustajohtoiseen vähemmistöhallitukseen, jotka muodostivat Kansallinen Edistyspuolue ja Maalaisliitto, Kokoomuksen ja Ruotsalaisen Kansanpuolueen jäädessä oppositioon.¹³

Sisällissodassa valkoisen puolen armeijana toimineiden suojeluskuntien vankka kannatus jatkui sodan jälkeen porvarilliselta puolelta, vasemmiston kuitenkin vastustaessa suojeluskuntia. Sodan jälkeen suojeluskuntien tarpeellisuutta motivoitiin sekä sisäisellä että myös ulkoisella vaaralla.¹⁴ Suojeluskunnat katsottiin välttämättömiksi turvaamaan laillista järjestystä ja ehkäisemään kevään 1918 tapahtumien toistuminen. Suojeluskuntajärjestö oli suurimmaksi osaksi aktivistien luoma ja sisällissodan jälkeen suojeluskuntajärjestön yleisesikunta koostui pääasiassa aktivisteista ja jääkäreistä.¹⁵ Aktivistien tavoitteena oli kehittää suojeluskuntajärjestö hallituksen ja eduskunnan mahdollisista suunnanmuutoksista riippumattomaksi ulkoparlamentaarisesti voimaksi. Suojeluskuntien aiempi käyttäminen oikeiston ulkoparlamentaarisena painostusvälineenä rikkoi porvarillisten piirien yhteisymmärrystä suojeluskuntien tarpeellisuudesta. Sekä Edistyspuolueessa että Maalaisliitossa epäiltiin suojeluskuntaliikkeen lojaaliutta valtiovallalle, johtuen järjestön aktivistisesta johdosta. Samalla tähän epäilyyn liittyi pelko suojeluskuntien toteuttamasta mahdollisesta vallankaappauksesta.¹⁶ Kesäkuussa 1921 Vennolan keskustahallituksen ja aktivistipiirien vaikutusvallassa olleen suojeluskuntajärjestön välinen jännite lopulta purkautui vakavaksi kriisiksi.

Hufvudstadsbladetissa julkaistiin 9.6.1921 Helsingin suojeluskuntapiirin päällikön Paul von Gerichin mielipidekirjoitus nimimerkillä v.G koskien Suomen

---

¹² Meinander 2012, 48-49.

¹³ Hentilä & Hentilä 2022, 251.

¹⁴ Ahti 1987, 56.

¹⁵ Selen 2001, 74, 81.

¹⁶ Ahti 1987, 50, 57-58.

reunavaltiopolitiikkaa otsikolla: *Skall Finland ingå i ett baltiskt förvarsförbund?*¹⁷ von Gerich kritisoi voimakkaasti mielipidekirjoituksessaan Suomen reunavaltiopolitiikkaa, sekä reunavaltioita ja osaa ympärysvallioista niiden lähihistorian toimista.¹⁸ von Gerichin kritisoima Suomen reunavaltiopolitiikkana tunnettu turvallisuuspoliittinen linja syntyi vuonna 1919 ja se perustui ulkoministeri Rudolf Holstin (Kansallinen Edistyspuolue) näkemykseen Suomen vaikeasta strategisesta asemasta Venäjän ja Saksan suurvaltojen välissä. Reunavaltiosuuntaus johti aktiiviseen yhteistoimintaan diplomaattisesti Suomen, Viron, Latvian, Liettuan ja Puolan kanssa.¹⁹ Jo ennen von Gerichin tuomitsevaa kirjoitusta Suomen reunavaltiopolitiikasta, oli aihe hyvin tulenarka Suomessa. Kysymys Suomen yhteistyöstä reunavaltioiden kanssa, oli johtanut jo vuonna 1919 oikeiston tekemään välikysymykseen Vennolan hallitukselle.²⁰

Hallitus ja sotaministeri Onni Hämäläinen (ammattiministeri)²¹ näkivät tarpeelliseksi reagoida von Gerichin kirjoitukseen erottamalla hänet tehtävästään. Sotaministeri Hämäläinen antoi suojeluskuntien ylipäällikölle, eversti G. D. von Essenille määräyksen erottaa von Gerichin, mutta von Essenin kieltäytyttyä erottamasta alaistaan, erotti tasavallan presidentti K. J. Ståhlberg von Essenin 20.6.1921 ja määräsi suojeluskuntien väliaikaiseksi päälliköksi kenraali Karl Emil Bergin.²² Tilanne muuttui traagisesti, kun Berg teki itsemurhan pari päivää myöhemmin nimityksestään, jouduttuaan syytetyksi petturuudesta upseerikolleegoidensa ja oikeistolehdistön toimesta.²³ Näiden tapahtumien kautta hallitus ja suojeluskuntajärjestö oli tässä vakavassa kiistassa vastakkain.

Perimmäiset syyt suojeluskuntakiistaan liittyivät kysymykseen suojeluskuntajärjestön asemasta suhteessa valtiovaltaan. Suojeluskunta-asetuksen 13. pykälässä todettiin

---

¹⁷ Hufvudstadsbladet 9.6.1921 "*Skall Finland ingå i ett baltiskt förvarsförbund?*".

Suom. Pitäisikö Suomen olla osa Baltian puolustusliittoa?

¹⁸ Hufvudstadsbladet 9.6.1921 "*Skall Finland ingå i ett baltiskt förvarsförbund?*".

¹⁹ Roiko-Jokela 1995, 20.

²⁰ Roiko-Jokela 2021, 151.

²¹ Valtioneuvosto 2024.

²² Selén 2001, 91.

²³ Meinander 2012, 51.

suojeluskuntain ylipäällikön toimivan sotaministerin alaisena, mutta toisaalta pykälässä sanottiin myös, että suojeluskuntajärjestön toimintaa johtaa suojeluskuntain ylipäällikkö suojeluskuntain yleisesikunnan kanssa.²⁴ Suojeluskuntain ylipäällikkö myös nimitti alaisensa piiripäälliköt. von Essenin mielestä sotaministeri Hämäläinen oli ylittänyt valtuutensa, vaatiessaan von Essenia erottamaan von Gerichin Helsingin suojeluskuntapiirin päällikön toimesta.²⁵

Suojeluskunnissa vaikuttaneiden aktivistien joukkoon suojeluskuntakriisin aikana kuului monia merkittävässä yhteiskunnallisissa asemissa toimineita henkilöitä, kuten esimerkiksi *Suunta*-lehden päätoimittaja Kai Donner, yleisesikunnan entinen päällikkö Hannes Ignatius ja tunnetuimpana henkilönä Mannerheim.²⁶ Mannerheimin johdolla suojeluskunta-aktivistit halusivat suunnata selkkauksen ”kärjen” kohti poliittista keskustasuuntausta ja presidentti Ståhlbergiä vastaan. Suojeluskunta-aktivistit pohtivatkin vallankaappauksen mahdollisuutta, vaikkakin epäröinti vallankaappauksen onnistumisesta lannisti aktivistien suunnitelmat.²⁷

Vennolan hallitus ja presidentti Ståhlberg pitivät tiukasti kiinni oikeuksistaan, samalla kun suojeluskuntajärjestön oikeistoaktivistit lietsoivat protestimielialaa liikkeessä.²⁸ Kriisin aikana sotaministeri Onni Hämäläinen joutui eroamaan tehtävästään, käytyään oikeustaistelua oikeistoaktivisteihin kuuluneen Kai Donnerin *Suunta*-lehteä vastaan.²⁹ Kysymys suojeluskuntien ylipäälliköstä muodostui merkittäväksi osaksi kiistaa hallituksen ja oikeistoaktivistien välille. Oikeistoaktivistien aloitteesta suojeluskuntien ylipäälliköksi ehdotettiin takaisin ensin von Essenia ja sitten Mannerheimiä. Lopulta uusi sotaministeri Bruno Jalander (ammattiministeri),³⁰ hallitus ja presidentti

---

²⁴ Selén 2001, 91.

²⁵ Ahti 1990, 24.

²⁶ Ahti 1990, 25–27.

²⁷ Selén 1998, 249.

²⁸ Meinander 2012, 51.

²⁹ Kts. Ahti 1990.

³⁰ Uola 2004.

Ståhlberg torjuivat ehdotuksen.³¹ Kriisi ratkesi syyskuun puolivälissä 1921, jolloin suojeluskunta-asetusta muutettiin. Samalla myös ratkesi kiista uudesta suojeluskuntien ylipäälliköstä, kun presidentti Ståhlberg nimitti uudeksi ylipäälliköksi Lauri Malmbergin.³²

Tässä maisterintutkielmassa käsitellän vuoden 1921 kesästä syksyyn kestänyttä suojeluskuntakriisiä suomalaisen poliittisen sanomalehdistön näkökulmasta. Poliittisen oikeiston, keskustan ja vasemmiston sanomalehdistöissä käsiteltiin kriisin tapahtumia suurella mielenkiinnolla samoin kuin eri kansalaispiireissä. Sanomalehdet osallistuivat kriisin aikana puoluerajoja ylittävään dialogiin ja väittelyyn poliittisen kentän samalla ja vastakkaisella puolella olleiden sanomalehtien kanssa, jolloin hallituksen ja suojeluskuntien välinen kamppailu vallasta siirtyi myös sanomalehtien sivuille.

1.2 Aiempi tutkimus

Vuoden 1921 suojeluskuntakriisistä on tehty aiempaa tutkimusta suhteellisen paljon, mutta pääasiassa kriisin tapahtumien ja vaikutuksien läpikäyntien kannalta, eikä niinkään laaja-alaisesti lehdistön kannalta katsottuna. Aiempaa tutkimusta 1921 suojeluskuntakriisistä on tehnyt muun muassa Martti Ahti teoksessaan *Kaappaus?: suojeluskuntaselkkaus 1921, fascismin aave 1927, Mäntsälän kapina 1932*. (1990). Teoksessa Ahti käsittelee suojeluskuntaselkkauksen eri vaiheita laajasti niin oikeistoaktivistien kuin hallituksen puolelta. Ahti on käyttänyt teoksessaan alkuperäislähteinä kriisissä mukana olleiden toimijoiden päiväkirjamerkintöjä, muistelmia ja muistiinpanoja sekä monien suojeluskuntain edustajankokouksien pöytäkirjoja. Hän on hyödyntänyt myös osittain lehdistön kirjoituksia kriisistä, mutta itse tutkimuksessa Ahti ei muutamaa mainintaa lukuun ottamatta esitä laajempaa kuvaa lehdistön kirjoituksista

---

³¹ Hentilä 2009, 144-145.

³² Hentilä 2009, 145.

suojeluskuntakriisiin liittyen. Ahdin teos on hyödyllinen tutkimukselleni etenkin taustoittamaan suojeluskuntakriisin monia eri vaiheita ja tapahtumia.

Suojeluskuntien ja siinä samassa myös suojeluskuntakriisin historiaa ovat aiemmin tutkinut muun muassa Kari Sélen teoksessaan *Sarkatakkien maa: suojeluskuntajärjestö ja yhteiskunta 1918-1944*, (2001). Teoksessa suojeluskuntajärjestön ja yhteiskunnan suhteita käsitellään niin suojeluskuntien kuin poliittisten toimijoiden avulla. Selén on käyttänyt teoksessaan alkuperäislähteinään muun muassa suojeluskuntakriisissä osallisina olleiden toimijoiden muistelmia, päiväkirjamerkintöjä, kirjeitä ja suojeluskuntien edustajainkokouksien kokouspöytäkirjoja ja muuta suojeluskuntain arkistomateriaalia. Teos avartaa suojeluskuntajärjestön suhteita muuhun suomalaiseen yhteiskuntaan, kuten esimerkiksi erilaisiin kiistoihin niin suojeluskuntien ja hallinnon välillä kuin suojeluskuntajärjestön sisäisiin erimielisyyksiin. Tälle tutkielmalle oleellista on Sélinin selvitys vuoden 1921 suojeluskunta-asetuksen muutoksista ja miten näistä muutoksista keskusteltiin suojeluskuntien edustajankokouksissa kesällä ja syksyllä 1921. Sélin keskittyi tapahtumiin ja henkilöihin eikä niinkään lehdistön käsityksiin, mikä osaltaan luo tilaa omalle tutkielmalleni lehdistön roolista sekä lehdistön kirjoittelusta kriisissä.

Suojeluskuntaselkkausta on käsitelty aiemmin muutamissa maisterintutkielmissa. Esimerkiksi Veikko Wittfooth on tutkinut suojeluskuntaselkkausta pro gradussaan *Suojeluskuntaselkkaus vuonna 1921* (1968), samoin Jorma Parkkonen pro gradussaan *Suojeluskuntakriisi kesällä 1921*. (1968). Maalaisliiton ja sen lehdistön suhtautumista suojeluskuntakriisiin on tutkittu kahden maisterintutkielman verran. Margit Lampinen on käsitellyt vuoden 1921 suojeluskuntakriisiä pro gradussaan *Esivallan miekka vai kyy povella?: Maalaisliitto ja suojeluskuntakriisit 1921-1932*. (2000). Juha Nikka tutki maalaisliiton ja sen lehdistön kantaa suojeluskuntaselkkauksessa pro gradussaan *Oma linja hakee muotoaan: eräiden maalaisliiton valtaalehtien suhtautuminen vuoden 1921 suojeluskuntaselkkaukseen sekä puolue nuorena tasavallassa* (1995). Koska Lampisen ja Nikkanen tutkielmat käsittelevät suojeluskuntaselkkausta maalaisliitossa ja

maalaisliittolaislehdistössä, laajennan maalaisliiton lehdistön vertailua muihin suoje-
luskuntakriisistä kirjoittaneisiin lehtiin poliittisen kentän eri laidoille.

Suojeluskuntakriisin kannalta yksi merkittävä henkilö oli muun muassa tasavallan
presidentti Ståhlberg. Marjaliisa Hentilä, sekä Seppo Hentilä ovat tutkineet K. J. Ståhl-
bergin ja Ester Ståhlbergin elämää ja presidenttikautta teoksessaan *Tasavallan Ensim-
mäiset: Presidenttipari Ester ja Kaarlo Juho Ståhlberg 1919–1925*. (2022). Kaksoiselämän-
kerta teoksessaan Marjaliisa Hentilä ja Seppo Hentilä käsittelevät teoksessaan presi-
denttiparin perhe-elämää ja valtakunnan sisä- ja ulkopoliittisia asioita. Teoksessa al-
kuperäislähteinä on käytetty niin yksityisiä kuin julkisia arkistolähteitä kuten päivä-
kirjoja kirjeitä, asiakirjoja ja lehtiä. Myös suoje-luskuntakriisiä ja presidenttiparin suh-
tautumista sekä toimintaa kriisissä käsitellään, mutta aihetta ei tutkita lehdistön kan-
nalta.

Tutkielmalle hyödyllisiä teoksia Suomen poliittisesta historiasta ovat muun muassa
Suomen eduskunta 100 vuotta teossarjan teokset *Eduskunnan muuttuva asema* ja *Kan-
sanvalta koetuksella*. (2006). *Eduskunnan muuttuva asema* -teos auttaa tutkielmassa hah-
mottamaan eduskunnan ja presidentin valtasuhteita yhteiskunnassa ja samalla ym-
märtämään 1900-luvun alun poliittista järjestelmää Suomessa. *Kansanvalta koetuksella*
kuvaava 1900-luvun alun monia poliittisia kriisejä, jossa äärioikeisto ja -vasemmisto
haastoivat demokratiaa.

Päiviö Tommilan toimittamat lehdistöhistorialliset volyymit teossarjassa *Suomen leh-
distö historia* (1987-1988), ovat osoittautuneet tärkeiksi, sillä teoksissa käsitellään eri
puolueiden lehdistöä, sekä lehdistön ja puolueiden yhteiskunnallista vaikutusta. Te-
okset auttavat myös tunnistamaan lehdistön kannalta keskeisiä poliitikkoja sekä hei-
dän mahdollista osallisuuttansa suoje-luskuntakriisistä kirjoittelussa. Suojeluskunta-
kriisin eri vaiheita käsitelleessä lehdistössä esiintyy monesti myös nimimerkkejä ja sa-
lanimiä. Nämä usein tuntemattomiksi jäävät kirjoittajat saattoivat olla kriisin kannalta

tärkeitä toimijoita, joten Maija Hirvosen teos *Salanimet ja nimimerkit* (2000) on hyödyllinen selvittämään nimimerkkien takana olleiden henkilöiden henkilöllisyyksiä.

1.3 Tutkimuskysymykset, tutkimukseen liittyvät rajaukset ja tutkimuksen rakenne

Tässä maisterintutkielmassa tutkitaan, millaista kirjoittelua, kommentointia ja keskustelua suojeluskuntien ja hallituksen välisestä kriisistä sanomalehdistössä syntyi ja entä miten ne erosivat toisistaan poliittisen oikeiston, vasemmiston ja keskustan lehdistöissä? Aikaisempaa puoluerajoja ylittävää laajamittaista tutkimusta lehdistön asennoitumisesta suojeluskuntaselkkaukseen ei tällä hetkellä ole tiedossa. Siksi tämä tutkielma on tarpeellinen selvittämään lehdistön avulla myös laajemmin aikalaisten suhtautumista suojeluskuntakriisiin ja sen tapahtumiin. Tarkemmat tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten sanomalehtien kirjoitukset heijastavat lehtien poliittisia kantoja ja puolueiden tavoitteita, ja kuinka ne eroavat toisistaan?
2. Mitä eroja sanomalehdistössä esiintyi suojeluskuntakriisin tapahtumien tulkinnasta, mistä erot johtuivat ja mihin eri sanomalehdet keskittyivät kirjoituksissaan suojeluskuntakriisissä?

Maisterintutkielman aikarajaus asettuu vuoden 1921 kesäkuun alun 9. päivästä eteenpäin, aina saman vuoden syyskuun loppuun saakka. Edellä jo mainittu von Gerichin mielipidekirjoitus *Hufoudstadsbladetissa* käynnisti kriisin suojeluskuntien ja hallitusvallan välille ja muodostaa siten aikarajauksen alun. Tarkastelu päättyy vuoden 1921 syyskuun loppuun. Kriisi laukesi "virallisesti" jo syyskuun 16. päivänä, kun suojeluskunnat ja hallitus pääsivät sopuun suojeluskunta-asetuksen muuttamisesta ja Lauri Malmbergin nimittämistä suojeluskuntien päälliköksi, mutta kriisin "jälkiselvittely" jatkui vielä tämän jälkeen etenkin ylipäällikkökysymyksen muodossa.

Vuoden 1921 suojeluskuntakriisi kiinnosti lehdistöä suuresti ja alkuperäisaineistoa kertyi niin runsaasti, että päädyin rajaamaan tutkielmani sanomalehtien määrää, jotta pystyisin yksityiskohtaisemmin tarkastelemaan lehtien kirjoituksia. Tässä tutkielmassa käytän kaikkia ajan keskeisiä puoluelehtiä suurimmista kaupungeista eli Helsingistä, Viipurista, Turusta, Tampereelta, Vaasasta, Oulusta ja Kuopiosta. Keskityn mainittujen kaupunkien lehtiin siksi, että ne keräsivät Suomen oloissa todella huomattavan lukijakunnan ja olivat laaja levikkisiä. Helsingin lehdistä monet levisivät kaikkialla maahan, sillä useat niistä olivat puolueensa päääänenkannattajia.³³ Päiviö Tommilan mukaan pienempien paikkakuntien puoluelehdet olivat monesti varsin löyhästi sidoksissa puolueisiinsa, eivätkä aina juuri eronneet tavallisten paikallislehtien sisällöstä eikä poliittisuus noussut pintaan lukija- ja tilaajakunnan sekalaisuuden vuoksi.³⁴

Tutkielman alkuperäisaineistoon valituissa kaupungeissa julkaistiin poliittiseen oikeistoon, keskustaan ja vasemmistoon sidoksissa ollutta lehdistöä. Tarkemmin puoluetasolla kaikissa näissä kaupungeissa on edustettuna suurin osa vuoden 1921 merkittävistä poliittisista puolueista ja suuntauksista.³⁵ Tehdyn rajauksen avulla pystyn tehokkaammin käsittelemään eri lehtien välistä suojeluskuntakriisiin kohdistuneita diskursseja.

---

³³ Esimerkkinä Helsingin sanomalehdistön levikkien määrät ja suluissa levikin vuosi: HS 36 900 (1920), Hbl 30 000 (1920), US 25 000 (1920), Ssd 23 800 (1921). Suomen Työmiehen, Arbetarbladetin, Iltalehden, Svenska Tidningenin ja Dagens Pressin levikit ei tiedossa.

³⁴ Tommila 1998, 180.

³⁵ Helsingissä seuraavilla puolueilla edustettuna sanomalehdet: SDP, ED, KOK, RKP, SSTP.

Kuopiossa seuraavilla puolueilla edustettuna sanomalehdet: ML, ED, KOK, SSTP.

Oulussa seuraavilla puolueilla edustettuna sanomalehdet: ML, ED, KOK, SSTP.

Tampereella seuraavilla puolueilla edustettuna lehdet: SDP, ED, KOK, RKP.

Turussa seuraavilla puolueilla edustettuna sanomalehdet: SDP, ED, KOK, RKP.

Vaasassa seuraavilla puolueilla edustettuna sanomalehdet: SDP, ML, KOK, SSTP.

Viipurissa seuraavilla puolueilla edustettuna sanomalehdet: SDP, ML, ED, KOK, RKP.

Kts. Tommila 1987.

Tutkielmani toinen aineiston rajaus koskee aikakauslehdistöä, ja tarkemmin aikakauslehti *Suuntaa*. Vaikka tässä tutkielmassani käsittelen pääasiassa sanomalehdistön kirjoittelua suojeluskuntakriisistä, otan tutkielmaan poikkeuksellisesti mukaan myös *Suunnan*. *Suunnalla* oli kriisin kulun kannalta merkittävä rooli, sillä *Suunnassa* julkaistiin artikkeli, jossa käsiteltiin sotaministeri Hämäläisen sisällissodan aikaista menneisyyttä. Hämäläistä pyrittiin tällä artikkelilla mustamaalata aktivistien toimeista kriisin aikana, ja tämä artikkeli johti lopulta oikeustaisteluun, joka lopulta vaikutti Hämäläisen eroon sotaministerin paikalta.³⁶ *Suunnan* päätoimittajana toimi oikeistoaktivisti Kai Donner ja esimerkiksi Martti Ahti kutsuukin *Suuntaa* ”aktivistien omaksi äänenkannattajaksi”.³⁷

Tutkielman rakenne perustuu aineistolähtöisesti ensinnäkin kronologiaan ja toiseksi päälukujen sisällä temaattiseen käsittelyyn. Pääluvuissa tutkielma etenee kronologisesti, käsitellen kriisin tapahtumia ja sitä, miten valtalehdistö niistä kirjoitti. Päälukujen alaluvut olen jakanut temaattisesti, jolloin lehdistön kirjoitukset saa paremmin yhdistettyä kriisin eri aiheisiin temaattisesti. Koska suojeluskuntakriisin aikana tilanteet ja tapahtumat muuttuivat nopeasti, helpottaa kronologinen ja temaattinen jako lehdistön kirjoitusten käsittelyä.

Pääluku 2 käsittelee suojeluskuntakriisin alkua sanomalehdistön näkökulmasta kesäkuussa ja heinäkuussa 1921. Temaattisesti aiheina ovat sanomalehdistön reagointi von Gerichin kirjoitukseen, hänen ja von Essenin erotuksiin. Samalla käsittelen suojeluskuntien väliaikaiseen ylipäällikkö Karl Emil Bergiin kohdistunutta kirjoittelua. Pääluku 3 käsittelee kriisin alun jälkeisiä tapahtumia heinäkuussa ja elokuussa 1921. Temaattisina aiheina pääluvussa on lehdistön kirjoitukset von Gerichin ja Helsingin suojeluskunnan ”mielensäntuksesta” ja sotaministeri

---

³⁶ Hentilä & Hentilä 2022, 314.

³⁷ Ahti 1990, 25, 34.

Hämäläiseen ja hänen toimiin kohdistunut sanomalehtien kirjoittelu.³⁸ Pääluke 4 käsittelee lehdistön kirjoituksia suojeluskuntakriisin viimeisestä vaiheesta, eli uuden suojeluskunta-asetuksen muodostamisesta ja uuden ylipäällikön valinnasta. Viimeisessä pääluvussa kokoan yhteen tutkielmani päätelmät kokonaisuudessaan, siitä miten sanomalehdissä käsiteltiin kriisiä ja vastaan esittämiini tutkimuskysymyksiin.

1.4 Lähdeaineisto ja lähdekritiikki

Tutkimuksen lähdeaineistona käytän niin poliittisen vasemmiston, keskustan ja oikeiston sanomalehdistöä ja niissä julkaistuja kirjoituksia, kuten esimerkiksi pääkirjoituksia, artikkeleita, uutisartikkeleita sekä pakinoita. Tutkimuksessa käytettävä aineisto löytyy Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot -internetsivulta. Suurin osa suojeluskuntaselkkaukseen liittyvästä kirjoittelusta on uutisointia, mutta aineistossa on mukana paljon artikkeleita, uutisartikkeleita, pääkirjoituksia ja pakinoita, joihin pääasiassa keskityn tässä tutkielmassa.

Koska tutkielman lähdeaineistona toimii poliittinen sanomalehdistö, tulee ottaa huomioon puoluepoliittisen sanomalehdistön historian kehitys. Aluksi lehdistö toimi esivallan rajoissa, jakaen hallinnon ja viranomaisten tietoja, uutisia sekä kaupallisia uutisia. 1800-luvun puolivälissä lehdet vapautuivat esivallan tiedonvälityksestä kantaaottavaksi eri poliittisten aatteiden sanansaattajiksi. Lehdet alkoivat palvella lukijoita, mikä johti poliittisen julkisuuden kehitykseen ja myöhemmin kansalaisyhteiskunnan syntyyn. Poliittinen monilehtijärjestelmä syntyi 1800-luvun jälkipuoliskolla ja koki kukoistuksen poliittisten puolueiden aloitettua

---

³⁸ Suunnan ja Hämäläisen välistä oikeudenkäyntiä ja siitä johtunutta sanomalehtien kirjoittelua en käsittele tässä työssä, sillä niiden mukaan ottaminen ei palvelisi tämän tutkielman tarkoitusta. Hämäläisen eroa ja Suunnan kirjoittamaa artikkelia käsittelem tutkielmassa, sillä itse kirjoitus ja Hämäläisen ero liittyvät vahvasti suojeluskuntakriisiin ja sen merkittäviin tapahtumiin.

organisoimisen lehdistössä. Puoluepoliittisen lehdistön vaikutusvaltaisimman vaiheen on eri näkemysten mukaan nähty kestäneen 1920- 1930-luvulle saakka.³⁹

Seuraavaksi esittelen tutkielmassa käytettyä poliittista sanomalehdistöä, jotka olivat sidoksissa 1920-luvun poliittisiin puolueisiin ja ideologioihin. Sosialidemokraattisista lehdistä merkittävimpänä voi pitää Helsingissä julkaistua *Suomen Sosialidemokraattia*,⁴⁰ joka oli SDP:n pää-äänenkannattaja. *Suomen Sosialidemokraatin* ensimmäinen näytenumero julkaistiin 6. toukokuuta 1918 sisällissodan ollessa vielä käynnissä.⁴¹ *Suomen Sosialidemokraatti* oli julkaisuyhtiönsä kautta puolueentoimikunnan lehti, joten sen poliittinen linja ei poikennut paljoa puolueen toimikunnan linjasta.⁴² Vuonna 1921 lehden päätoimittajana toimi Hannes Ryömä, joka toimi myös SDP:n kansanedustajana vuosina 1919–1939.⁴³ Lehden levikki oli vuonna 1921 23 800 kappaletta.⁴⁴ Käytän myös seuraavia SDP:n lehtiä: Helsingissä ja maan laajuisesti ilmestynyt *Arbertarbladet*,⁴⁵ Viipurissa ja Karjalassa ilmestynyt *Kansan Työ*,⁴⁶ Turussa ja Varsinais-Suomessa ilmestynyt *Sosialisti*,⁴⁷ Tampereella ja Pirkanmaalla ilmestynyt *Kansan Lehti*,⁴⁸ Vaasassa ja Pohjanmaalla ilmestynyt *Raivaaja*,⁴⁹ sekä Oulussa ja Pohjois-Pohjamaalla ilmestynyt *Pohjan Kansa*.⁵⁰

---

³⁹ Vuorio 2009, 68-69.

⁴⁰ Tommila 1988, 61-62.

⁴¹ Tommila & Salokangas 1998, 147.

⁴² Tommila 1987, 234.

⁴³ Uola 2000.

⁴⁴ Tommila 1988, 64.

⁴⁵ Kts. Tommila 1988, 32–33.

⁴⁶ Kts. Tommila 1988, 329- 330.

⁴⁷ Kts. Tommila 1988, 137- 140.

⁴⁸ Kts. Tommila, 1988, 264- 267.

⁴⁹ Kts. Tommila 1988, 299.

⁵⁰ Kts. Tommila 1988, 233-234.

Vasemmisto-opposition, eli SSTP:n lehdistöstä merkittävimpänä lehtenä voidaan pitää Helsingissä julkaistua *Suomen Työmiestä*.⁵¹ *Suomen Työmies* oli SSTP:n päälehti ja sen tavoitteena oli olla suoraan SSTP:n puoluelehti, eikä se ollut uutislehti lainkaan. Syksyllä *Suomen Työmies* lakkautettiin määräaikaisesti, jolloin lehti toimi nimellä *Suomen työläinen*. *Suomen Työmiehen* päätoimittajana toimi suojeluskuntakriisin aikana Eero Meriluoto.⁵² Lisäksi hyödynnän myös muutamia alueellisia SSTP:hen sitoutuneita lehtiä. Sellaisia ovat mm. Vaasassa ja Pohjanmaalla ilmestynyt *Vapaa Sana*.⁵³ Vaasassa ilmestyi myös ruotsinkielinen *Folkbladet*.⁵⁴ Kuopiossa ja Savossa puolestaan julkaistiin *Vapaa Kansaa*⁵⁵ sekä Oulussa ja Pohjois-Pohjanmaalla *Köyhällistön Työtä*.⁵⁶

Poliittisen keskustan vaikutusvaltaisin lehti oli Kansallisen Edistyspuolueen *Helsingin Sanomat*. Lehden pääkirjoituspalstalla saattoi esiintyä anonymisti esimerkiksi hallituksen ministereitä, joilla mahdollisesti saattoi olla tarvetta ottaa kantaa tai perustella ratkaisujaan.⁵⁷ *Helsingin Sanomat* perustettiin vuonna 1904 aiemmin lakkautetun *Päivälehd*en tilalle. *Helsingin Sanomat* oli nuorsuomalaisten päälehtenä keskeinen osa puolueen silloista sisäistä taistelua puolueen suunnasta.⁵⁸ Vuoden 1918 lopussa *Helsingin Sanomat* siirtyi johtavan tasavaltalaisen lehden asemasta Edistyspuolueen päälehdiksi, vaikkakaan lehti ei noudattanut täysin Edistyspuolueen linjaa.⁵⁹ Lehden päätoimittajana toimi vuonna 1921 Eero Erkko, joka oli toiminut myös Nuorsuomalaisen puolueen ja myöhemmin Kansallisen edistyspuolueen kansanedustajana vuosina 1907–1919.⁶⁰ *Helsingin Sanomien* levikki

---

⁵¹ Tommila 1988, 66.

⁵² Tommila 1988, 66.

⁵³ Kts. Tommila 1988, 232- 233.

⁵⁴ Kts. Tommila 1988, 323-324.

⁵⁵ Kts. Tommila 1988, 364–365.

⁵⁶ Kts. Tommila 1988, 233.

⁵⁷ Kulha 1989, 19, 437.

⁵⁸ Tommila 1988, 130.

⁵⁹ Tommila 1987, 265.

⁶⁰ Kulha 2003.

vuonna 1921 oli 36 900 kappaletta.⁶¹ *Helsingin Sanomien* lisäksi Kansalliseen Edistyspuolueeseen kytköksissä olevia lehtiä, jotka kuuluvat tämän työn alkuperäisaineistoon ovat muun muassa: Viipurissa julkaistu *Karjalan Aamulehti*,⁶² Turussa julkaistu *Turun Sanomat*,⁶³ Tampereella julkaistu *Maaseudun Sanomat*,⁶⁴ Oulussa julkaistu *Kaleva*,⁶⁵ sekä Kuopiossa julkaistu *Kuopion Sanomat*.⁶⁶

Maalaisliiton merkittävin äänenkannattaja oli Vaasassa 1906 perustettu *Ilkka*. Lehden päätoimittajana toimi vuonna 1921 Santeri Alkio, joka toimi maalaisliiton kansanedustajana vuosina 1908- 1913 ja 1917 - 1921.⁶⁷ Päiviö Tommilan mukaan Alkion arvovallan ansioista *Ilkasta* tuli maalaisliiton epävirallinen pää-äänenkannattaja ja samalla lehti valjastettiin Alkion toimesta maalaisliiton "taisteluaseeksi". Vuonna 1922 *Ilkan* levikki oli noin 7400 kappaletta.⁶⁸ Maalaisliiton vaikutusvallassa Maalaisliiton vaikutusvallassa olivat myös Viipurissa julkastu *Maakansa*,⁶⁹ Oulussa ilmestynyt *Liitto*⁷⁰ ja Kuopiossa julkaistu *Savon Sanomat*.⁷¹

Poliittisen oikeiston lehdistä oleellisimpia on etenkin Kansallisen Kokoomuksen pää-äänenkannattaja *Uusi Suomi*. *Uusi Suomi* perustettiin Helsingissä vuonna 1919 samojen monarkistipiirien toimesta, jotka olivat joulukuussa 1918 perustaneet Kansallisen Kokoomuspuolueen.⁷² Vuosina 1919-1922 lehden päätoimittaja oli Ernst

---

⁶¹ Tommila 1988, 133.

⁶² Kts. Tommila 1988, 290-291.

⁶³ Kts. Tommila 1988, 141-143.

⁶⁴ Kts. Tommila 1988, 107-108.

⁶⁵ Kts. Tommila 1988, 246-250.

⁶⁶ Kts. Tommila 1988, 29.

⁶⁷ Mylly 1997.

⁶⁸ Tommila 1988, 173-176.

⁶⁹ Kts. Tommila 1988, 51-55.

⁷⁰ Kts. Tommila 1988, 88-89.

⁷¹ Kts. Tommila 1988, 9-12.

⁷² Tommila, 1988, 205.

Nevanlinna, joka oli ollut mukana perustamassa Kansallista Kokoomusta ja toimi myös kokoomuksen kansanedustajana vuosina 1918–1921.⁷³ *Uuden Suomen* levikki vuonna 1920 oli 25 000 kappaletta.⁷⁴ Tutkielman alkuperäisaineiston kannalta merkittäviä Kansalliseen Kokoomukseen sidoksissa olleita lehtiä olivat *Uuden Suomen* omistuksessa ollut *Iltalehti*,⁷⁵ Viipurissa julkaistu *Karjala*,⁷⁶ Turussa julkaistu *Uusi Aura*,⁷⁷ Tampereella julkaistu *Aamulehti*,⁷⁸ Oulussa julkaistu *Kaiku*⁷⁹ ja Kuopiossa julkaistut *Savo*⁸⁰ sekä *Savon Jääkäri*.⁸¹

Oikeistolaisen Ruotsalaisen Kansanpuolueen merkittävin lehti oli Helsingissä julkaistu *Hufvudstadsbladet* ja sen omistuksessa olleet iltapäivälehdet *Dagens Press*⁸² ja *Svenska Tidningen*.⁸³ *Hufvudstadsbladetin* päätoimittajana vuonna 1921 toimi A. R. Frenckell. Lehden levikki vuonna 1921 oli noin 30 000 ja kattoi koko maan.⁸⁴ Tutkielmassa käytetyt RKP:hen sidoksissa olleita lehtiä ovat edellä mainitut Helsingissä julkaistut *Hbl*, *Dagens Press* ja *Svenska Tidningen*. Näiden lisäksi aineistoon kuuluu myös Viipurissa julkaistu *Wiborgs Nyheter*,⁸⁵ Turussa julkaistut *Åbo Underrättelsen*,⁸⁶ ja *Västra Finland*,⁸⁷ Tampereella julkaistu *Tammerfors Aftonbladet*,⁸⁸ sekä Vaasassa julkaistut *Vasabladet*,⁸⁹ ja *Wasa-Posten*.⁹⁰

---

⁷³ Vares 2001.

⁷⁴ Tommila 1988, 207.

⁷⁵ Kts. Tommila 1988, 182-183.

⁷⁶ Kts. Tommila 1988, 285-287.

⁷⁷ Kts. Tommila 1988, 189-191.

⁷⁸ Kts. Tommila 1988, 13-16.

⁷⁹ Kts. Tommila 1988, 231-234.

⁸⁰ Kts. Tommila 1988, 359-361.

⁸¹ Kts. Tommila 1988, 18-19.

⁸² Kts. Tommila 1988, 47-48.

⁸³ Kts. Tommila 1988, 85-86.

⁸⁴ Tommila 1988, 143, 147.

⁸⁵ Kts. Tommila 1988, 263-264.

⁸⁶ Kts. Tommila 1988, 309-313.

⁸⁷ Kts. Tommila 1988, 286-287.

⁸⁸ Kts. Tommila 1988, 100-102.

⁸⁹ Kts. Tommila 1988, 244-247.

⁹⁰ Kts. Tommila 1988, 249-251.

Tässä tutkielmassa pätevät samat historialliset lähdekriittiset huomiot ja kysymykset, mitä yleensä historiantutkimuksessa. Mitkä ovat lähteen laatijan, tässä tapauksessa lehtikirjoituksen tai lehden kirjoittajan yleiset pyrkimykset ja tavoitteet, ja haluaako tai pystyykö lähteen laatija puhumaan halutessaan totta.⁹¹ Historiankirjoittajan tulisi aina päätellä, mikä on ollut lähteen tehtävä ja minkälaisia pyrkimyksiä lähteen taustalla on ja mikä on totuus. Kun tiedotusvälineitä käyttää historiallisina lähteinä, tulee erottaa erilaisia tasoja, jotka heijastavat historiallisia tapahtumia. Mitkä ovat faktoja ja millainen kuva niistä on annettu, sekä miten niihin on suhtauduttu. Tiedotusvälineiden taustalla vaikuttaa etenkin poliittiset, ideologiset ja taloudelliset tavoitteet ja yhteydet, joita lehdet pyrkivät edistämään tai torjumaan.⁹²

Koska kriisissä oli mukana monia toimijoita, joista kirjoitettiin aktiivisesti, on taustakirjallisuuden avulla selvitetty henkilöiden taustoja, tai mahdollisia poliittisia yhteyksiä. Samalla on myös tärkeää kartoittaa mahdollisuuksien mukaan kirjoittajien nimet. Pääkirjoituksen on todennäköisesti kirjoittanut kyseisen lehden päätoimittaja, mutta muiden kirjoitusten kirjoittajien selvittäminen voi olla paljon haastavampaa, jos teksteissä ei ole kirjoittajan nimeä tai edes nimimerkkiä.

Tutkielman aineistonkeruun kannalta on tärkeää kertoa, mitä hakusanoja on käytetty digitaalisessa muodossa olevan lehtiaineiston käsittelyssä. Olen käyttänyt seuraavia suoraan suojeluskuntiin, kriisin tapahtumien kannalta merkittäviin henkilöihin tai henkilön ammattinimekkeeseen ja/tai arvoon liittyviä hakusanoja, jottei mitään työlleni oleellista aineistoa jäisi tarkastelun ulkopuolelle:

---

⁹¹ Lappalainen 2002, 117-121.

⁹² Nevakivi, Hentilä & Haataja 1993, 145.

Suomenkieliset hakusanat: Suojeluskunta, Suojeluskuntaselkkaus, Suojeluskuntaristiriita, Suojeluskuntakriisi, Gerich, Essen, Mannerheim, Sotaministeri, Hämäläinen, Malmberg, Berg, Ylipäällikkö ja Kenraali ⁹³

Ruotsinkieliset hakusanat: Skyddskåren, Skyddskårskonflikten, Gerich, Essen, Mannerheim, Malmberg, Berg, Hämäläinen, Krigsminister, Skyddskårskonflikten, Överbefälhavaren ja General.

Tutkielman teeman vuoksi työssä on otettava huomioon myös muutamia tutkimuseettisiä huomioita, sillä suojeluskuntakriisin monet tapahtumat ja lehdistön kirjoitukset kohdistuivat monesti yksittäisiin henkilöihin. Kirsi Vainio-Korhosen mukaan merkittävät julkisuudessa toimineet henkilöt politiikan, elinkeinoelämän ja hallinnon vallankäyttäjät, ovat antaneet oikeuden julkisuudessa toimiessaan altistua julkiselle tarkastelulle. ⁹⁴ Monet tässä työssä esiteltävät henkilöt ovat olleet yhteiskunnallisesti merkittävässä vallankäytön rooleissa, jolloin toimimalla julkisuudessa ovat he antaneet oikeuden julkiselle tarkastelulle ja ovat siten altistuneet myös kriittisen analyysin kohteeksi.

1.5 Tutkimuksen menetelmät

Menetelmäni ovat lähiluku, kontrastiivinen lähiluku ja diskurssianalyysi. Lähiluvun avulla voi kiinnittää huomiota yksittäisiin teksteihin ja tekstien osiin,⁹⁵ eli tämän tutkielman muodossa toteutuu lähiluvun avulla eri lehtikirjoitusten ja kirjoitusten yksittäisien osien tarkastelu. Jyrki Pöysän mukaan aineistoa käydään lähiluvussa useampaan otteeseen läpi, jolloin aineiston tulkinta syventyy jokaisella lukukerralla.

---

⁹³ Näiden hakusanojen lisäksi käytin lähdeaineiston etsimisessä vasemmistolaislehdistössä hakusanoja Jehu ja Suojelija. Lähdeaineistossa vasemmistolehdistö käyttää monissa kirjoituksissaan sanaa: Jehu kuvaamaan suojeluskuntien johtohenkilöstöä. Tämän voisi mahdollisesti tulkita olevan pilkkanimi suojeluskuntien johtohenkilöille. Suojelija sana todennäköisesti myös pilkkanimi suojeluskuntalaisille.

⁹⁴ Vainio-Korhonen 2017, 32-33.

⁹⁵ Pöysä 2015, 6.

Uusien lukukertojen, eli paluut tekstiin voivat kuitenkin tulkinnan syventämisen lisäksi myös kiistää aiempia tulkintoja, jos jotain olennaista tekstistä on jäänyt huomaamatta. Samalla myös myöhemmillä lukukerroilla saattaa nousta esiin sellaisia yksityiskohtia, jotka ovat aiemmilla lukukerroilla jääneet huomaamatta, joten siksi tekstien tai tämän tutkielman tapauksessa lehtien kirjoitusten useat lukukerrat ovat oleellisia täydentämään tekstien tulkintaa.⁹⁶ Edellä sanotun mukaisesti olen lukenut kirjoituksia useampaan otteeseen muistiinpanoja tehden. Kuitenkin Pöysän mukaan lähiluvussa tekstiä tarkastellaan ykseyskäsityksen mukaisesti kokonaisuutena, jolloin lähiluvun kohteena olevan tekstin laajuutta koskee rajaus, sillä lähiluennan kohteeksi voi ottaa vain suhteellisen lyhyitä tekstejä.⁹⁷ Lähiluku on kokonaisuudessaan aina myös tekstien tulkintaa ja näkökulman muodostamista jossa tekstiä tarkastellaan.

Tässä tutkielmassa perinteisen lähiluvun lisäksi toteutuu myös kontrastiivinen lähiluku eli vertaleva lähiluenta. Pöysän mukaan lähiluennan vain rajautuessa yhteen tekstiin, menettää lähiluku tekstien välisistä eroista syntyvän vertailevan näkökulman. Vertailevassa lähiluvun kontekstissa jokaisen käsitellyn tekstin erityispiirteet nousevat esiin paremmin kuin luettaessa tekstejä erillään.⁹⁸ Toisin sanoen vertailen kontrastiivisen lähiluvun avulla eri lehtien välisiä eroja ja mahdollisia yhtäläisyyksiä.

Toinen käyttämäni metodi on diskurssianalyysi. Miikka Pyykkösen ja Heli Valtosen mukaan diskurssi käsitteenä voidaan määritellä monella eri tavalla riippuen tutkijan tieteenalasta, tutkimusperinteestä ja suuntautumisesta. Yhteistä diskurssia määritettäessä on kuitenkin kiinnitettävä huomio myös diskurssissa syntyvien merkitysten kontekstiesidonnaisuuteen. Diskurssiivisessa kontekstissa erilaiset käsitteet, kielenkäyttö ja ilmaisut tulevat merkityksellisiksi.⁹⁹ Sanna Valtosen mukaan

---

⁹⁶ Pöysä 2015, 30-31.

⁹⁷ Pöysä 2015, 29-33.

⁹⁸ Pöysä 2010, 341.

⁹⁹ Pyykkönen & Valtonen 2022, 41-44.

diskurssianalyysissä keskitytään kielenkäytön tutkimiseen. Diskurssianalyysissä kieltä ei pidetä reittinä kielen takana sijaitsevaan oikeaan todellisuuteen, vaan kielen käyttö nähdään itsessään luovana ja konstruktivisena toimintana. Kaikki kielenkäyttö on todellisuuden erilaisten versioiden rakentamista.¹⁰⁰ Eero Suonisen mukaan diskurssianalyysin kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimuksessa analysoidaan yksityiskohtaisesti sosiaalista todellisuutta ja sitä, miten tätä sosiaalista todellisuutta tuotetaan.¹⁰¹

Diskurssianalyysissä tarkastellaan tässä työssä myös kielenkäyttöä laajempaa kokonaisuutta, kuten esimerkiksi vallankäyttöä, poliittisia suhteita, arvoja tai sosiaalisia asemia.¹⁰² Suojeluskuntakriisin taustalla esiintyi erilaisia kokonaisuuksia, jotka vaikuttivat kielenkäyttöön. Tässä tutkielmassa selvitän myös, miten kielenkäytössä näkyi esimerkiksi sisällissodan muistot, kieliriita, kiista hallintomuodosta, ja epäluottamus eri poliittisten puolten välillä. Käytännössä tässä työssä selvitän diskurssianalyysin avulla, millaisilla kielellisillä ilmaisuilla lehdet ovat kirjoittaneet suojeluskuntakriisistä, ja mitkä tekijät siihen vaikuttivat.

---

¹⁰⁰ Valtonen 1998, 97.

¹⁰¹ Suoninen 2002, 19-20.

¹⁰² Pyykkönen & Valtonen 2022, 40.

2 KRIISI SAA ALKUNSA

2.1 Helsingin suojeluskunnan politikoiva päällikkö.¹⁰³

Hufvudstadsbladetin yleisönosastolla nimimerkki "v.G." julkaisi 9.6.1921 kirjoituksen otsikolla: *Skall Finland ingå i ett baltiskt försvarsförbund?*¹⁰⁴ Kirjoituksessa v. G kritisoi voimakkaasti Suomen mahdollista liittymistä reunavaltioiden puolustusliittoon. Nimimerkki kyseenalaisti Baltian maiden kyvyn ylläpitää vahvaa armeijaa ja muistutteli liittoumien petollisuudesta viittaamalla Italiaan, joka kirjoittajan mukaan petti Saksan ja Itävalta-Unkarin ensimmäisen maailmansodan alettua. Ranskaa kirjoittaja syytti "ryöstöpolitiikasta", mutta suurimman kritiikin v.G kohdisti Puolaan, joka sai kirjoittajan mukaan kiittää vapautestaan Saksaa ja rajoistaan Ranskaa. v. G:n mukaan Puola tulisi hallitsemaan liittoumaa omien intressien mukaan ylimielisyydellä ja röyhkeydellä, jolloin Puolan ulkopolitiikka voisi johtaa puolustusliiton sotaan "alennustilastaan" nousseen Saksan kanssa. Nimimerkki v. G esitti kysymyksen olisiko Suomi valmis tarttumaan aseisiin entistä auttajaansa vastaan, viitaten Saksan osallistumiseen Suomen sisällissotaan. Lopuksi kirjoittaja ennusti Puolan, Viron ja Latvian itsenäisyyksien päättyvän "kauhulla" uudelleen nousevien Saksan ja Venäjän tahoilta. v. G päätti kirjoituksensa kysymällä, pitäisikö Suomen lähteä mukaan uppoavaan laivaan?

---

¹⁰³ Suomen Sosialidemokraatti 16.6.1921, "Helsingin suojeluskunnan politikoiva päällikkö." 1.

¹⁰⁴ *Hufvudstadsbladet* 9.6.1921, "Skall Finland ingå i ett baltiskt försvarsförbund?" . 8.
Suom. Pitäisikö Suomen liittyä Baltian puolustusliittoon?

Kirjoittajan mukaan puolustusliittoon tulisi liittyä vasta muutaman vuoden päästä eri voimien kanssa, eikä reunavaltioiden. Tällä kirjoittaja viittasi todennäköisesti Saksaan ja mahdollisesti myös valkoiseen Venäjään. *Hbl*:n toimitus ymmärsi tekstin mahdollisesti olleen hyvin "tulenarka" aihe, mutta julkaisi tekstin "kirjoittajan vuoksi," vaikka kirjoituksen sävy oli lehden mukaan hyökkäävä etenkin Ranskaa ja Puolaa kohtaan. *Hbl* huomautti kirjoittajalle tämän olevan väärässä mahdollisen puolustusliiton luonteesta, sillä toimituksen mukaan reunavaltioiden puolustusliiton tulisi olla kohdistettu vain Venäjän hyökkäystä vastaan.¹⁰⁵

Martti Ahdin mukaan yleisönosastokirjoitus reunavaltiopolitiikasta olisi todennäköisesti ollut herättämättä huomiota, ellei Helsingin diplomaattipiirit olisi saaneet selville kirjoituksen takana olleen Helsingin suojeluskuntapiirin päällikkö Paul von Gerich.¹⁰⁶ von Gerich oli ollut merkittävässä asemassa Suomen sisällissodan venäläisten joukkojen aseistariisumisessa Pohjanmaalla ja hänet ylennettiin Suomen armeijan kenraalimajuriksi keväällä 1918.¹⁰⁷ Keväällä 1921 hän siirtyi Helsingin suojeluskuntapiirin päälliköksi.¹⁰⁸

Kirjoituksen paljastuttua Helsingin suojeluskuntapiirin päällikön von Gerichin kirjoittamaksi aiheutti se etenkin loukattujen valtioiden diplomaattipiireissä tuohtumusta. Suomen ulkoministeri Rudolf Holsti joutui 11.6.1921 vastaanottamaan närkästyneet Ranskan, Puolan, Italian, Romanian ja Latvian lähettiläät. Ahdin mukaan, koska von Gerich oli kirjoituksessaan käyttänyt yksityishenkilölle mahdollisesti sopivia

---

¹⁰⁵ Hufvudstadsbladet 9.6.1921, "Skall Finland ingå i ett baltiskt förvarsförbund?" . 8.

¹⁰⁶ Ahti 1990, 17-19.

¹⁰⁷ von Gerich oli Haminasta valmistunut kadetti, joka otti osaa muun muassa ensimmäiseen maailmansotaan Venäjän armeijassa. Suomeen vuonna 1917 palattuaan hän ryhtyi johtamaan Suomen asevoimien muodostamista ja otti Vaasan suojeluskuntapiirin johtoonsa. Sisällissodan jälkeen hän muun muassa komensi Viipurissa 2. divisioonaa, opetti taktiikkaa Haminassa ja oli ylipäällikön tarkastajakenraalina.

Nikitin 2018, 60-63.

¹⁰⁸ Nikitin 2018, 62.

sanontoja, suosittelivat lähettiläät Suomen hallitukselle harkittavaksi toimenpiteitä saattaakseen von Gerich todelliseen yksityishenkilön asemaan.¹⁰⁹

Tapauksen johdosta hallitus kokoontui keskustelemaan von Gerichin kirjoituksen negatiivisista vaikutuksista Suomen suhteisiin ulkovaltojen edustajien kanssa Holstin johdolla.¹¹⁰ Ahvenanmaan kysymys oli samaan aikaan ratkeamassa Kansainliitossa, joten von Gerichin teksti vaikutti Holstin mielestä negatiivisesti Suomen tilanteeseen kysymyksessä.¹¹¹ Holsti epäili, ettei von Gerichin nimimerkin paljastumisen jälkeen diplomaateille riittäisi vain kirjallinen huomautus von Gerichille, joten hallitus ja sotaministeri päättivät aluksi antaa suojeluskuntien ylipäällikölle von Essenille mahdollisuuden itse erottaa alaisensa. Hallituksen linja kuitenkin muuttui jyrkemmäksi seuraavassa kokouksessa, jolloin hallitus päätti alistaa erottamisen sotaministerille, sillä suojeluskuntain ylipäällikkö oli sotaministerin alainen.¹¹²

Sanomalehdistö pääsi selville von Gerichin erottamisvaatimuksista noin viikko mielipidekirjoituksen julkaisemisesta. Helsingin oikeistolehdistö nousi nopeasti puolustamaan von Gerichiä. Esimerkiksi *Hufvudstadsbladetin*¹¹³ ja *Svenska Tidningenin*¹¹⁴ artikkeleiden mielestä von Gerichin kirjoituksen sävy oli liian jyrkkä, mutta tulkitsivat kirjoituksen olleen yksityinen mielipiteen ilmaus, eikä suojeluskunnan päällikön virallinen ilmaisu. Molemmissa artikkeleissa myös kritisoitiin hallitusta ”selkärangattomuudesta” ja nöyristelystä ulkovaltojen painostusta kohtaan. Vaikka Holsti ja hallitus eivät olleet saaneet suoraa vaatimusta von Gerichin erottamisesta, oli lähettiläiden toteamus ulkoministeri Holstille von Gerichin saattamisesta yksityishenkilön

---

¹⁰⁹ Ahti 1990, 17-19.

¹¹⁰ Ahti 1990, 19-21.

¹¹¹ Lisäksi Risto Volasen mukaan Holsti kiinnitti huomioita von Gerichin mielipidekirjoituksen vihjailuihin siitä, että Suomen tulisi liittoutua Saksan ja Venäjän kanssa. Tätä von Gerichin vihjailua Holsti piti Suomelle vahingollisena, sillä Ruotsi oli pyrkinyt pelottelemaan länsiliittoutuneita venäläisten ja saksalaisten muodostamalla hegemonialla Itämerellä, jos Ahvenanmaa päätyisi Suomelle. Volanen 2019, 390.

¹¹² Ahti 1990, 21-23.

¹¹³ *Hufvudstadsbladet* 17.6.1921, ”Ett uppseendeväckande avskedsyrkande.”. 2.

¹¹⁴ *Svenska Tidningen* 16.6.1921, ”UNDER PÅTRYCKNING?”, 3.

asemaan¹¹⁵ tulkittavissa vihjeeksi hallitukselle von Gerichin erottamiseksi, mutta suorana uhkauksena tätä ei voinut pitää. *Hbl*:n artikkelin mukaan ulkovalloille olisi riittänyt von Gerichin pahoittelut edustajille, eikä erottamiseen olisi tarvinnut ryhtyä. Holstin oman näkemyksen mukaan vain huomautus von Gerichille ei olisi riittänyt ulkovaltojen lähettiläille.¹¹⁶

Uusi Suomi uutisoi von Gerichin erottamisesta otsikolla *Ikävä selkkaus*, miten von Essen oli saanut käskyn erottaa von Gerichin *Hbl*:ssä julkaistun kirjoituksensa takia. Lehti totesi von Gerichin erotuksen syynä olleen hänen asemalleen sopimattomat lausunnot, joita von Gerich tekstissään oli esittänyt.¹¹⁷ *Uusi Suomi* jatkoi asian käsittelyä saman päiväisen lehden artikkelissa *Kenraali v. Gerichin erottaminen*. *US*:n kirjoittaja oli samoilla linjoilla, mitä esimerkiksi *SvT* ja *Hbl* valittelemalla von Gerichin erottamisen olevan suuri menetys suojeluskunnille ja koko maalle.¹¹⁸ Tätä menetystä korostamalla oikeistolehdet perustelivat yleensä von Gerichin vapaussodan aikaisilla ansioilla. *US* oli samoilla linjoilla 18.6. julkaistussa artikkelissaan *Hbl*:n kanssa liittyen von Gerichin rankaisemiseen. *US* piti oikeana von Gerichin rankaisemista, mutta piti hallituksen von Gerichin erottamisen vaatimista liian ankarana ja ”laillisesti” epäiltävänä. *US* oli artikkelissaan kuitenkin eri mieltä *Hbl*:n kanssa siitä, että se piti von Gerichin kirjoitusta armeijaan kuuluneen upseerin asemassa vääränä.¹¹⁹

Kokoomuslainen *Karjala* otti huomattavasti erilaisen kannan muuhun oikeistolehdistöön, liittyen von Gerichin erottamiseen. Pääkirjoituksessa kirjoittaja piti von Gerichin erottamista hallituksen toimesta luonnollisena hänen asemansa takia. Kirjoittaja myös lisäsi, ettei von Gerich sopisi näin ajattelevana suojeluskuntien etujoukkoon.¹²⁰

---

¹¹⁵ Volanen 2019, 389-330.

¹¹⁶ Ahti 1990, 19.

¹¹⁷ *Uusi Suomi* 17.6.1921. ”Ikävä selkkaus.”. 1.

¹¹⁸ *Uusi Suomi* 17.6.1921. ”Kenraali v. Gerichin erottaminen.”. 5.

¹¹⁹ *Uusi Suomi* 18.6.1921, ”Kenraali Gerichin erottaminen.”. 2.

¹²⁰ *Karjala* 18.6.1921, ”Kenraali v. Gerichin toimestaan erottaminen.”. 1.

Helsingin Sanomat otti kantaa ensimmäisen kerran von Gerichin *Hbl*:n kirjoitukseen 17.6.1921, artikkelissa otsikolla *Tahdittomuutta*. Artikkelissa kritisoitiin von Gerichin kirjoitusta kuvaten sitä "kiihkomieliseksi" ja piti tätä kirjoitusta törkeänä loukkauksena monia ulkovaltojen edustajia kohtaan. Kirjoittajan mukaan von Gerichin kirjoitus olisi ymmärrettävämpi, vaikkei kuitenkaan kirjoittajan mielestä hyväksyttävä, kun otti huomioon von Gerichin baltialaissaksalaisen aatelisten taustan ja sen, kuinka "baltialaissaksalaisen aateliston sortovalta" oli kukistettu itsenäistyneissä Baltian maissa.¹²¹ *Helsingin Sanomat* tarttuikin mielenkiintoisesti von Gerichin syntyperään yrittäen tällä perustella von Gerichin kirjoituksen tarkoitusta. von Gerich oli viettänyt lapsuutensa baltiansaksalaisessa aatelistiperheessä,¹²² mutta vaikuttiko tämä tausta von Gerichin kirjoitukseen oli spekulointia *HS*:n kirjoittajalta. Kirjoittaja totesi, että von Gerichin erottaminen oli välttämätöntä, vaikkakin se oli "kova kourainen opetus," ja että se oli ollut valitettavaa niin koko maan, kuin myös von Gerichin itsensä kannalta. Lopuksi kirjoittaja kritisoi *Helsingin oikeistolehtiä* von Gerichin pitämisestä yksityishenkilönä kirjoittaessaan mielipidekirjoituksen, sillä kirjoittajan mukaan von Gerich ei olisi yksityishenkilö, vaan edusti valtion aseellista mahtia.¹²³

Ilkka otti pääkirjoituksessaan 20.6. kantaa von Gerichin kirjoitukseen kritisoimalla, miten von Gerichin kirjoitus loukkasi Suomen kanssa ystävällisiä maita, "kysymättä mitä tämä Suomelle maksaisi". von Gerichin kirjoituksen ajatukset olivat todennäköisen pääkirjoituksen kirjoittajan Santeri Alkion mielestä "vanhoja monarkistisia "klikkiajatuksia". Alkio yhdisti *Helsingin suojeluskunnan* upseerit "venäläisesti kasvatuksensa" saaneisiin tsaarinupseereihin, jotka näkivät kirjoittajan mukaan Suomen itsenäisyyden vain väliaikaisena.¹²⁴ Tällä Alkio pyrki selvästi kuvaamaan von Gerichiä ja

---

¹²¹ *Helsingin Sanomat* 17.6.1921. "Tahdittomuutta." 4.

¹²² Myllyniemi 2004.

¹²³ *Helsingin Sanomat* 17.6.1921. "Tahdittomuutta." 4.

¹²⁴ *Ilkka* 20.6.1921, "Eräs tapaus *Helsingin* politiikasta." 1.

muita tsaarinupseereita epäisänmaallisena,¹²⁵ ruotsalaisena yläluokkana, jonka tarkoitus oli Alkion mukaan tuhota kansanvalta ja nostaa monarkia tilalle.¹²⁶

Alkion pääkirjoituksen mukaan, "ruotsalaiset ja kokoomuslaiset" olivat aina olleet se-
lin reunavaltoihin ja kumarrelleet Skandinaviaan ja Saksaan. Nyt Alkion mukaan von
Gerich sai vastata tuon "klikin" väärästä politiikasta.¹²⁷ Maalaisliiton reunavaltiopoli-
tiikka erosikin RKP:n ja Kokoomuksen linjoista, sillä Juhani Myllyn mukaan reuna-
valtiosuuntaus sai voimakkaimmin kannatusta Maalaisliitosta.¹²⁸ Ari Uinon mukaan
RKP:n turvallisuuspoliittinen linja tukeutui Ruotsiin ja Kokoomuksen reunavaltiopo-
litiikka oli varauksellinen, kun puolue oli valmis vain rajattuihin puolustussopimuk-
siin.¹²⁹ Pääkirjoituksen lopussa Alkio totesi hallituksen von Gerichin erottamisen ol-
leen hyväksyttävä ja toivoi suojeluskunnan ja armeijan "puhdistamista" tsaarinupsee-
reista ja ruotsalaisklikistä.¹³⁰ Tätä "puhdistusta" Alkio oli myös itse toteuttamassa *Il-
kan* kirjoitusten kautta sisällissodan jälkeisinä vuosina.¹³¹

Kysymys von Gerichin asemasta mielipidekirjoituksen kirjoittajana olikin yksi mer-
kittävimmistä eroista oikeistolehdistön ja keskustalehdistön välillä. Esimerkiksi jo
edellä mainittujen *Hbl:n*¹³² ja *SvT:n*¹³³ kirjoitusten lisäksi muun muassa kokoomus-
lainen *Vaasa* vetosi artikkelissaan von Gerichin oikeuteen esittää mielipiteitä

---

¹²⁵ Alkio piti tsaarinupseereja vierasmaalaisina, jotka piti saada pois suojeluskunnista ja armeijasta.
Alanen 1981, 218.

¹²⁶ Alkion suhde ruotsinkieliseen yläluokkaan ja "venäläisiin" tsaarin upseereihin oli erittäin kielteinen.
Juhani Myllyn mukaan Alkion Maalaisliiton taistelu yläluokkaa, byrokratiaa, historiallisia erioikeuksia
ja RKP:n oikeistopolitiikkaa vastaan teki maalaisliitosta jyrkintä kielinäkemyistä edustavan liikkeen
Suomessa. Samalla perustuslaki taistelu autonomian ajalla ja jyrkkä bolševismin vastustaminen teki
Maalaisliitosta hyvin venäläisvastaisen puolueen.

Mylly 1989, 112.

¹²⁷ Ilkka 20.6.1921, "Eräs tapaus Helsingin politiikasta.". 1.

¹²⁸ Mylly 1989, 154.

¹²⁹ Uino 1994, 399.

¹³⁰ Ilkka 20.6.1921, "Eräs tapaus Helsingin politiikasta.". 1.

¹³¹ Alanen 1981, 216.

¹³² Hufvudstadsbladet 17.6.1921, "Ett uppseendeväckande avskedsyrkande." 2.

¹³³ Svenska Tidningen 16.6.1921, "UNDER PÅTRYCKNING?", 3.

yksityishenkilönä.¹³⁴ Samalla kuitenkin *US* artikkelissaan piti von Gerichin kirjoitusta armeijaan kuuluneen upseerin asemassa vääränä, mutta rangaistuksen ankaruuden arvostelussa *US* oli samoilla linjoilla muiden oikeistolehtien kanssa.¹³⁵ Keskustalehdissä von Gerichin kirjoitus tuomittiin hänen asemansa takia esimerkiksi edellä jo mainitussa *HS:n* artikkelissa,¹³⁶ ja samoin myös muun muassa edistyspuoluelaisessa *Kuopion Sanomien* artikkelissa.¹³⁷ Kari Selénin mukaan, vaikka von Gerich oli reservissä niin silti Helsingin suojeluskuntapiiriin päällikön palkka maksettiin valtionrahoista, jolloin hallituksella oli Selénin mukaan hyvä syy edellyttää von Gerichiltä pidättyvyyttä ja harkintakykyä.¹³⁸

Suomen Sosialidemokraatti julkaisi ensimmäisen uutisensa liittyen Gerichin erottamiseen 16.6.1921 otsikolla *Helsingin suojeluskunnan politikoiva päällikkö*.¹³⁹ ”Politikoivalla” päälliköllä kirjoittaja osoitti pitäneensä von Gerichin kirjoitusta politikointina negatiivisessa mielessä. *Ssd* jatkoi asian käsittelyä seuraavan päivän numerossaan otsikolla *Suojeluskuntapäällikkö P. von Gerichin kompastus*.¹⁴⁰ Otsikko oli ivallinen von Gerichiä kohtaan, ja tämä kuvasti hyvin *Ssd:n* negatiivista näkökulmaa von Gerichiä ja laajemmin suojeluskuntia kohtaan. Kirjoituksen alaotsikossa lausuttiin erottamisen syynä olleen hänen julkaisemansa ”mustasotnialaisuutta uhkuva kirjoitus”.¹⁴¹ Tällä termillä kirjoittaja vertasi von Gerichin kirjoitusta parlamentarismiin vastaiseen ääriajatteluun ja myös venäläiseen nationalismiin. Samassa kirjoituksessa kirjoittaja lausui, miten ”itämerenmaakuntalainen saksalainen uneksii, Saksan tulevasta suuruudesta, ennustaen samalla tuhoa reunavaltioille, ja Saksan sortajille.”¹⁴² Esimerkiksi *Helsingin*

---

¹³⁴ Vaasa 18.6.1921, ”Kenraali von Gerichin erottaminen.”. 4.

¹³⁵ Uusi Suomi 18.6.1921, ”Kenraali Gerichin erottaminen.”. 2.

¹³⁶ Helsingin Sanomat 17.6.1921. ”Tahdittomuutta.”. 4.

¹³⁷ Kuopion Sanomat ”Muuan tahdittomuuden näyte.”. 2.

¹³⁸ Selén 2001, 91.

¹³⁹ Suomen Sosialidemokraatti 16.6.1921, ”Helsingin suojeluskunnan politikoiva päällikkö.” 1.

¹⁴⁰ Suomen Sosialidemokraatti 17.6.1921, ”Suojeluskuntapäällikkö P. von Gerichin kompastus.”. 2-3.

¹⁴¹ Mustasotnialaiset oli venäläinen ääriationalistinen liike, joka oli hyvin antiparlamentaarinen ja hyvin omistautunut tsaarille ja ortodoksiselle kirkolle. Glisic 2018, 20-21.

¹⁴² Suomen Sosialidemokraatti 17.6.1921, ”Suojeluskuntapäällikkö P. von Gerichin kompastus.”. 2-3.

Sanomien tapaan, myös *Ssd* nosti von Gerichin syntyperän negatiivisessa mielessä esiin, alleviivaamaan hänen saksalaismielisyyttään ja epäluotettavuutta.

Ssd päätti kirjoituksen kritisoimalla hallitusta: "Eikö hallitus vieläkään huomaa suoje-
luskuntien hajottamisen välttämättömyyttä?". Tätä kirjoittaja perusteli von Gerichin
ja muiden suoje-luskuntien upseereiden tasavaltalaisvastaisilla ja "mustilla taantu-
muksellisilla" mielipiteillä. Lehti totesi myös, kuinka suoje-luskuntien ylimpään joh-
toon oli pyritty saamaan sellaisia henkilöitä, jotka sydämensä pohjasta vastustivat ta-
savaltalaista hallitusmuotoa, tarkoittaen tässä tapauksessa oikeistolaisia monarkis-
teja.¹⁴³ Tämä kuvasti *Ssd*:n ja samalla myös SDP:n hyvin kielteisestä suhtautumisesta
"taantumukselliseen monarkiaan." Hannu Soikkasen mukaan sosialidemokraattien
mielestä eduskunnalla tuli olla mahdollisimman suuri valta, ja esimerkiksi *Ssd*:n pää-
toimittaja Hannes Ryömä oli kesällä 1918 osallistunut hallintomuotokysymykseen
puolustamalla tasavaltaa.¹⁴⁴ Samalla tästä *Ssd*:n artikkelista käy hyvin ilmi lehden ja
samalla SDP:n suoje-luskuntien vastustus, miten se piti suoje-luskuntia uhkana niin ta-
savaltalaiselle hallintomuodolle, kuin myös Suomen itsenäisyydelle.¹⁴⁵

Ssd:n 21.6. julkaistussa pääkirjoituksessa kirjoittaja totesi ivallisesti, miten von Ge-
richin ajatuksien tuleminen julki tämän kirjoituksessaan oli hyväksyttävää, mutta näki
ongelmana sen, että tällaisia ajatuksia omaavia henkilöitä sijaitsi voimakkaan aseelli-
sen järjestön johdossa.¹⁴⁶ Tällä *Ssd*:n kirjoittaja pyrki rakentamaa kuvaa suoje-luskun-
tien arvaamattomuudesta ja epäluotettavuudesta. Kirjoittaja spekuloi von Gerichin ja
muiden samalla tavalla ajattelevien suoje-luskuntaupseerien suunnitelmana olleen liit-
toutua monarkististen Saksan ja Venäjän kanssa tuhotakseen Baltian maat ja Puola.
Kirjoittaja totesi, että vain von Gerichin ero ei riittäisi, vaan "ennen kaikkea olisi

---

¹⁴³ Suomen Sosialidemokraatti 17.6.1921, "Suoje-luskuntapäällikkö P. von Gerichin kompastus." 2.

¹⁴⁴ Soikkanen 1975, 340.

¹⁴⁵ Kesällä 1919 sosialidemokraatit olivat vaatineet suoje-luskuntien lakkauttamista, sillä suoje-luskun-
tien interventio- ja heimopoliittikka vaaransi sosilidemokraattien mukaan Suomen itsenäisyyden. Hyy-
tiä 1986, 251.

¹⁴⁶ Suomen Sosialidemokraatti 21.6.1921, "v. Gerichin tapaus." 1.

puhdistettava vakinaisen armeijan johto saksalaisista tai ruotsalaissuomalaisista taantumus aineksista,” sekä suojeluskunnat lakkautettava ja tilalle muodostettava ”kansanvaltainen kansanmiliisi”.¹⁴⁷ Osmo Hyytiän mukaan suojeluskuntien demokratialle muodostamasta uhasta tuli keskeinen peruste sosialidemokraattien vaatiessa puolustusjärjestelmän muuttamiseksi miliisijärjestelmäksi.¹⁴⁸ Samalla *Ssd:n* kanta suojeluskuntien ja armeijan ”puhdistamisesta” oli hyvin samankaltainen, mitä esimerkiksi *Alkion Ilkan* kanta.

SSTP:n äänenkannattajassa *Suomen Työmiehellä* julkaistussa pakinassa nimimerkki ”A. Jyrkkä” kirjoitti otsikolla *Kaksi ulkopolitikoivaa jehua*, miten kenraalimajuri ja Uudenmaan maaherra Bruno Jalander, sekä Helsingin suojeluskuntapiirin päällikkö Paul von Gerich olivat molemmat saaneet ”nokalleen”.¹⁴⁹ Pakinassaan A. Jyrkkä kirjoitti sarkastiseen ja ivalliseen sävyyn oikeistosta, mutta ”omisti” kuitenkin pääosan kirjoituksestaan pilkkaamaan von Gerichia ja hänen kirjoitustaan *Hbl:ssä* Nimimerkki kirjoitti, kuinka ”Pauli-herra” ennusti Viron, Latvian ja Liettuan itsenäisyyksien olevan vain ”koreata unta”. Kirjoittaja käytti pakinassaan monia pilkkanimityksiä von Gerichistä, kuten esimerkiksi ”Paul-herra,” ”Paulijehu” ja ”suojelusjehu”. Pakinan lopussa kirjoittaja kritisoi ”monarkistilehdistöä” uutisoinneista, joissa väitettiin, ettei muilla kuin punaisilla olisi maassa sananvapautta. A. Jyrkkä halusi muistuttaa lukijoitaan, kuinka monet vasemmistolaislehdet olivat saaneet lakkautusvaatimuksia aiemmin ja myös *Suomen Työmies* olisi saanut tällaisen vaatimuksen. Suomen Työmies lakkautettiin määräaikaaisesti syksyllä 1921, mutta lehti jatkoi julkaisemista nimellä *Suomen Työläinen* aina vuoden 1921 loppuun saakka.¹⁵⁰

Vaasalainen SSTP:hen sidoksissa ollut *Vapaa Sana* uutisoi 20.6.1921 otsikolla ”Omiensa hylkäämä,”¹⁵¹ kuinka von Gerich oli ”potkittu pois” ja sen oli aiheuttanut

---

¹⁴⁷ Suomen Sosialidemokraatti 21.6.1921, ”v. Gerichin tapaus.” 1.

¹⁴⁸ Hyytiä 1986, 251.

¹⁴⁹ Suomen Työmies 19.6.1921, ”Kaksi ulkopolitikoivaa jehua.” 5.

¹⁵⁰ Tommila 1988, 66.

¹⁵¹ Vapaa Sana 20.6.1921, ”Omiensa hylkäämä.” 2.

“tämän herran” kirjoitus, jossa on loukattu ulkovaltoja. Lehti jatkoi asian uutisointia seuraavan päivän lehdessä otsikolla “Saksan monarkistien agentti, baltialaisparooni Gerich ja hänen hengenheimolaisensa.”¹⁵² Kirjoittajan mukaan von Gerichin erottaminen johtui hänen “kostonhaluisesta ja reunavalloille kauheata tuhoa” ennustamastaan kirjoituksesta. Samassa kirjoituksessa lehti totesi, kuinka Vaasan suojeluskuntapiiri oli valinnut von Gerichin kunniapäälliköksi, ja tämä lehden mukaan osoitti että “Gerichin henki jyllää täälläkin.” Molempien uutisten otsikot kuvaavat hyvin lehden kielteistä ja ivallista kantaa von Gerichiä kohtaan, kun omatkin olivat hylänneet hänet. Kirjoittaja nosti myös von Gerichin baltiansaksalaisen tausta esiin, luodakseen hänestä kielteistä ja epäluotettavaa kuvaa lukijoille Saksan monarkistien agenttina.

Muun muassa vasemmistoradikaalissa *Köyhällistön työssä* julkaistiin 6.7.1921 nimimerkki “Nevaheten” pääkirjoitus *Kenraali sen sanoi*,¹⁵³ miten von Gerichin mielipidekirjoituksesta voi päätellä, että von Gerichillä, Mannerheimilla ja muilla Venäjän tsaaripalvelleilla upseereilla oli tavoitteena palauttaa Saksaan ja Venäjälle monarkia ja tässä tuli myös heidän mukaansa olla Suomen asevoimatkin mukana. Nevaheten mukaan von Gerichin julkisuuteen päästämä tunnustus ei ollut pelkästään yksittäinen vaan myös muiden “ylimysherrojen” ja heidän lehtien kanta.¹⁵⁴ Nevahete keskittyi kirjoituksessaan pääasiassa von Gerichin kirjoitukseen ja yhdistettiin se Suomen lähihistoriaan, maailmansotaan, sisällissotaan ja Viron sekä Aunuksen Karjalassa käytyihin sotiin. Kirjoituksen päätarkoituksena voikin olettaa olleen yritys kuvata työväestölle Suomen huonoja taloudellisia oloja, samaan aikaan kun von Gerich ja muut ylimysherrat suunnitteli sotaretkiään, jotka vaatisivat työväestön ja talonpoikien henget. Kirjoituksessa Gerichiä ja muuta suojeluskunnan johtoa pilkattiin muun muassa kutsumalla heitä “jalorotuisiksi” sekä myös “tsaarin aikuisiksi kenraaleiksi.”

---

¹⁵² Vapaa Sana 21.6.1922, “Saksan monarkistien agentti, baltialaisparooni Gerich ja hänen hengenheimolaisensa.”. 2.

¹⁵³ Sama kirjoitus muun muassa Suomen Työmieheissä 6.7.1921, “Kenraali sen sanoi.”, 1. Myös Vapaassa Sanassa 6.7.1921, “Kenraali sen sanoi.”. 1.

¹⁵⁴ Köyhällistön Työ 7.7.1921, “Kenraali sen sanoi.”. 1.

von Gerichin kirjoituksesta lähtenyt kiista kärjistyi merkittävästi, johtuen von Essenin kieltäytymisestä noudattaa sotaministeri Hämäläisen käskyä erottaa von Gerich. Sotaministeri lähetti 16.6.1921 suojeluskuntien yleisesikuntaan kirjelmän, jossa hän käski von Essenia erottamaan von Gerichin. von Essenin mukaan sotaministeri Hämäläinen oli ylittänyt valtuutensa käskemällä häntä erottamaan alaisensa. Tätä von Essen ja oikeistoaktivistit pitivät vaarallisena ennakkopäätöksenä suojeluskunnille, joka voisi mahdollistaa suojeluskuntien piiripääliköiden mielivaltaiset erotukset hallituksen tai sotaministerin taholta.¹⁵⁵ von Essenin kieltäytyttyä erottamasta von Gerichiä, erotti presidentti Ståhlberg von Essenin 20.6.1921 ja samalla määräsi väliaikaiseksi ylipäälliköksi kenraalimajuri K. E. Bergin.¹⁵⁶

Myös sanomalehdistössä von Essenin erottaminen merkitsi kriisin kärjistymistä. Muun muassa *Iltalehti* kirjoitti artikkelissaan, miten kenraali von Gerichin pienestä sanomalehtikirjoituksesta aiheutuneet selkkaukset olivat paisuneet arvaamattoman suuriin mittasuhteisiin. *Iltalehti* kritisoi hallitusta siitä, ettei von Essenin erotuksen jälkeen ollut enää kyse von Gerichin kirjoituksesta. Samalla lehti kritisoi hallitusta siitä, ettei se suostunut von Essenin ehdotukseen jo valmiiksi valmisteltuun päiväkäskyssä, jossa hän olisi erottanut von Gerichin jos Hämäläinen olisi muuttanut kirjoittajan mukaan suojeluskunta-asetuksen vastaisen käskyn ehdotukseksi.¹⁵⁷ Ahdin mukaan aktivistit olivat luoneet päiväkäskyn valmiiksi ennen von Essenin erotusta, jotta von Gerichin loukkaamat ulkomaat olisivat saaneet hyvityksensä ja hallituksesta olisi tehty kriisin syntipukki, jos von Essen erotettaisiin tehtävästään.¹⁵⁸

Vaasan Kokoomuksen äänenkannattaja *Vaasa*¹⁵⁹ ilmoitti uutisartikkelissaan, miten ”skandaali pahenee” ja totesi, miten von Essen ei suostunut ”pakotukseen” vaan

---

¹⁵⁵ Ahti 1990, 24.

¹⁵⁶ Selen 2001, 91.

¹⁵⁷ *Iltalehti* 21.6.1921, ”Hallitus ja suojeluskuntajärjestö.”. 1.

¹⁵⁸ Ahti 1990, 26.

¹⁵⁹ Tommila 1988, 230.

väistyi ”miehekkäästi”.¹⁶⁰ *Vaasan* seuraavan päivän pääkirjoituksessa todettiin, miten vaatimattomasta von Gerichin kirjoituksesta alkanut ”juttu” oli nyt pahentunut kaksinkertaisesti. Kirjoittaja syytti hallitusta ja ”vierasmaalaisia ministerejä” suojeluskuntia vastaan kohdistamasta ”ambitio politiikasta”. Kirjoittaja pelotteli kriisissä olevan kysymys suojeluskuntien olemassaolosta, kun niiden ”perusvapauksia riistettiin”.¹⁶¹ Kirjoittaja pyrki tekemään von Essenistä marttyyrin toteamalla, miten hän oli ”mies paikallaan” puolustaessa suojeluskuntaperiaatteita. Koska kirjoitus oli pääkirjoitus, kirjoittaja todennäköisesti oli *Vaasa* lehden vastaava päätoimittaja V. J. Tuomikoski.¹⁶² Tuomikoski oli vuonna 1917 ollut perustamassa Vaasan suojeluskuntaa,¹⁶³ joka varmasti vaikutti Tuomikosken suojeluskuntia puolustavaan linjaan kirjoituksessaan.

Poliittisen keskustan lehdistössä von Essenin erottamista pidettiin oikeana ratkaisuna hallitukselta. *Karjalan Aamulehden* pääkirjoituksen mukaan von Essenin erottaminen oli välttämätöntä, kun hän ei suostunut erottamaan von Gerichia. Tätä kirjoittaja perusteli sillä, että hallitus ja suojeluskuntalaitoksen johto ei saisi ”vetää eri köyttä” ulkopoliitikassa.¹⁶⁴ Tällä kirjoittaja selvästi tulkitsi von Gerichin tekstin olleen suojeluskuntalaitoksen kanta Suomen ulkopoliittikkaan.

Esimerkiksi Oulussa julkaistu maalaisliittolainen *Liitto* kysyi pääkirjoituksessaan, oliko suojeluskuntalaitos autonominen osa valtiota, jonka ei tarvitsisi totella hallitusta ja presidenttiä, kun von Essenin kieltäytyi erottamasta von Gerichin. Samalla kirjoittaja ilmoitti olevansa varma siitä, että maaseudun ”isänmaalliset ja kansanvaltaa kannattavat suojeluskunnat tulevat asettumaan hallituksen puolelle”.¹⁶⁵ *Liiton* pääkirjoitus, esitti maalaisuojeluskunnat ”isänmaallisina”, jonka voi tulkita viittaavan samalla

---

¹⁶⁰ Vaasa 21.6.1921, ”Skandaali pahenee.”. 3.

¹⁶¹ Vaasa 22.6.1921, ”Gerich-jutun uusin näytös.”. 1.

¹⁶² Tommila 1988, 229.

¹⁶³ Seppälä 2000.

¹⁶⁴ Karjalan Aamulehti 22.6.1921, Suojeluskuntaylipäällikön viran hoito.”. 1.

¹⁶⁵ Liitto 23.6.1921. ”Mistä on kysymys?”. 1.

myös siihen, miten jotkut suojeluskuntalaiset eivät olisi isänmaallisia uhmaamalla hallitusta.

Kuopiolainen vasemmistoradikaali *Vapaa Kansa*, kirjoitti 26.6. uutisartikkelissa suojeluskuntakriisin erilaisista käänteistä, kuten von Gerichin ja von Essenin erottamispäätöksistä. Lehti totesi, kuinka tämä tapaus oli loistava näyte siitä, että suojeluskuntien johtoon oli saatu sellaisia miehiä, joilla on tiukka "monarkistinen sisu," ja "kaikkea muuta kuin harras halu tukea tasavaltalaista järjestystä." Lehti jatkoi toteamalla, kuinka "suojeluskuntien pääjehut voivat käydä sangen vaarallisiksi sille järjestelmälle, jota vapaamieliset porvarit, pitävät jonkinlaisena kansanvaltaisena saavutuksena." Kirjoituksen lopussa lehti ilmoitti, kuinka sotalaitoksen johtoaineisten seassa on monarkisteja, sekä saksalais- ja venäläismielisiä henkilöitä, ja että "onko maan sangen raskaat sotilasrasitukset menneet vain aseellisen sekasorron kehittämiseen?"¹⁶⁶ *Vapaa Kansa* piti kirjoituksellaan "monarkisteja" eli tässä tapauksessa von Gerichiä ja von Essenin tukeneita oikeistoaktivisteja uhkana Suomen tasavaltalaisjärjestelmälle. Samalla lehti arvosteli silloista tasavaltalaista järjestelmää jota "vapaamieliset porvarit pitävät jonkinlaisena kansanvaltaisena saavutuksena." *Vapaa Kansa* lehti oli kuitenkin vasemmisto-oppositioon kuuluneen Suomen Sosialistisen Työväenpuolueen äänenkannattaja,¹⁶⁷ joten tämän tyyliiset kommentit tasavaltalaisesta hallitusmuodosta oli odotettavissa vasemmistoradikaalilta lehdeltä.

2.2 Sotilaan parien luona.¹⁶⁸

Presidentti Ståhlberg erotti von Essenin 20.6.1921 ja nimitti väliaikaiseksi suojeluskuntien ylipäälliköksi kenraalimajuri Karl Emil Bergin. Heti ensi toimensaan väliaikainen ylipäällikkö Berg erotti päiväkäskyllään von Gerichin.¹⁶⁹ von Essenin ja von Gerichin

---

¹⁶⁶ *Vapaa Kansa* 26.6.1921, "Laillista hallitusvaltaa tottelematon aseellinen järjestö."3.

¹⁶⁷ Tommila 1988, 364

¹⁶⁸ *Iltalehti* 23.6.1921 "Sotilaan parien luona." . 3.

¹⁶⁹ Selen 2001, 91.

erottamiset aiheuttivat oikeistolehdistössä kritiikin aallon, ja tämä kritiikki kohdistui etenkin väliaikaiseen ylipäällikkö Bergiin. Bergiä kritisoi etenkin siitä, miten hän oli suostunut ottamaan ylipäällikön toimen vastaan ja toteuttanut von Gerichin erottamisen.

Dagens Press 20.6. julkaistussa pääkirjoituksessa kertasi edellisen yön tapahtumia, miten von Essen oli erotettu ja Berg nostettu väliaikaiseksi päälliköksi. Kirjoittaja esitti hyvin vahvaa kritiikkiä Bergiä kohtaan toteamalla, miten suojeluskunnilla oli nyt vain "nimellinen" ylipäällikkö, jota suojeluskunnat tuskin tunnustivat kirjoittajan mielestä.¹⁷⁰ *Dagens Pressin* kolumnisti nimimerkillä "Lucas" jatkoi samassa lehdessä Bergin kritisointia.¹⁷¹ Lucas nimimerkin takaa paljastui Max Hanemann, joka oli toimittajana *Dagens Pressissä*.¹⁷² Hanemann spekuloi kirjoituksessaan, ettei Berg ollut mahdollisesti tavannut suojeluskunnan esikuntaa yöllä keskustellakseen von Gerichin erottamisesta, vaan olisi suoraan erottanut von Gerichin.¹⁷³ Tällä Hanemann pyrki luomaan Bergin toimista sellaisen kuvan lukijoilleen, ettei muu esikunta olisi hyväksynyt von Gerichin erotusta.¹⁷⁴

Hanemann vihjaili tekstissä Bergin mahdollisesti kirjoittaneen von Gerichin erokirjeen Bergin vanhan tutun sotaministeri Hämmäläisen kanssa. Tällä spekuloinnilla Bergin ja Hämmäläisen yhdessä kirjoittamasta erokirjeestä, kirjoittaja todennäköisesti halusi luoda Bergistä kuvaa hallituksen myötäilijänä ja petturina suojeluskuntien itsemääräämisasialle. Kirjoittaja jatkoi pohdintaansa, että jos von Gerichin erottaminen olisi tapahtunut jo yöllä, olisi suojeluskunnan esikunta mahdollisesti saanut tästä tietää vasta aamulehdestä,¹⁷⁵ jolloin ensimmäinen tapaaminen Bergin ja esikunnan välillä olisi ollut Hanemannin mukaan "erikoinen". Bergin ensimmäinen päivä

---

¹⁷⁰ *Dagens Press* 20.6.1921, "Nattens gärningar." . 2.

¹⁷¹ *Dagens Press* 21.6.1921, "Dagens Text." . 1.

¹⁷² Hirvonen 2000, 231.

¹⁷³ *Dagens Press* 21.6.1921, "Dagens Text." . 1.

¹⁷⁴ *Dagens Press* 21.6.1921, "Dagens Text." . 1.

¹⁷⁵ Sivuhuomiona von Essen sai tietää olevansa entinen ylipäällikkö vasta 21.6. aamulla Bergin soittaessa hänelle ja kysymällä, oliko von Essen ehtinyt tutustumaan aamulehteen. Ahti 1990, 28.

väliaikaisena suojeluskunnan ylipäällikkönä oli tukala, sillä monet suojeluskunnan yleisesikunnan upseerit käyttäytyivät mielenosoituksellisesti, ja osa kieltäytyi jopa noudattamasta Bergin antamia käskyjä.¹⁷⁶

Myös *Hbl* esitti pääkirjoituksessaan kovaa kritiikkiä Bergille, sillä lehden mukaan suojeluskuntalaiset eivät voineet tunnustaa Bergiä päälliköksi, koska hänet oli nimetty väliaikaiseksi ylipäälliköksi ilman suojeluskuntalaisten kuulemista.¹⁷⁷ Tätä kirjoittaja pyrki vertaamaan von Essenin, joka oli valittu suojeluskuntalaisten toimesta ylipäälliköksi ja oli kirjoittajan mukaan vieläkin suojeluskuntalaisten suosiossa.¹⁷⁸ Lisäksi *Hbl*:n mukaan Berg otti tehtävänsä vastaan tehden heti sellaisen toimen, jonka suojeluskuntalaisten tulisi tuomita jyrkästi, viitaten Bergin antamaan päiväkäskyyn von Gerichin erottamisesta.¹⁷⁹ *Hbl*:n pääkirjoituksen kritiikin voi tulkita kohdistuvan etenkin siihen, että hän alkoi heti noudattamaan hallituksen mukaista linjaa kriisissä erottamalla von Gerichin. Täten Berg ei noudattanut oikeistoaktivistien mieleistä linjaa järjestön sisällä, eikä myöskään puolustanut von Gerichiä tai suojeluskuntalaitoksen itsemääräämisoikeutta.

Suomenkielisessä oikeistolehdistössä Bergin nimitystä väliaikaiseen virkaan kommentoitiin pääosin neutraalisti, mutta osa lehdistä ei pitänyt Bergin nimittämistä sopivana juuri suojeluskuntalaisten luottamuksen kannalta. Esimerkiksi *Uusi Suomi* nosti pääkirjoituksessaan esille, ettei suojeluskuntien luottamuksesta Bergiin ole mitään tietoa. Kirjoittajan mukaan Bergin nimitys johtui vain siitä, että hän toteuttaisi sotaministerin käskyn von Gerichin laittomasta erottamisesta.¹⁸⁰ Kokoomustaustainen *Karjala* menee vielä pidemmälle ja julisti artikkelissaan, miten Berg ei voi tulla

---

¹⁷⁶ Ahti 1990, 34–33.

¹⁷⁷ Hufvudstadtsbladet 22.6.1921, "Övergreppt mot skyddskåren". 3.

¹⁷⁸ Vaikka vuoden 1919 suojeluskunta-asetus ei erikseen määrännyt, että suojeluskuntain ylipäällikön tulisi nauttia suojeluskuntien luottamusta, niin Suomen silloinen valtionhoitaja Mannerheim otti suojeluskuntalähetystön mielipiteen huomioon von Essenin ylipäälliköksi nimittämisen yhteydessä vuonna 1919. Hersalo 1966, 50.

¹⁷⁹ Hufvudstadtsbladet 22.6.1921, "Övergreppt mot skyddskåren". 3.

¹⁸⁰ Uusi Suomi 22.6.1921, "Suojeluskuntaristiiriita.", 4.

edes kysymykseenkään vakinaiseen ylipäällikön toimeen.¹⁸¹ Bergin kritiikki oli tekstissä hyvin suoraa, kun Berg ei nauttinut kirjoittajan mukaan kansalaispiirien ja vielä vähiten suojeluskuntalaisten luottamusta yleisesti. Luottamuksen puutteeseen niin kansalaispiireissä kuin suojeluskunnissa riitti kirjoittajan mukaan pelkästään sotaministeri Hämäläisen käskyn toteuttaminen. Osa poliittisen oikeiston lehdistä näki Bergin toimet vääränä, sillä hänen katsottiin tehneen jotain sellaista, mitä suojeluskunnat eivät voisi hyväksyä.¹⁸² Bergiä pidettiin petturina, kun hän ylipäätään suostui asettumaan väliaikaisvirkaan, samalla kun von Essen erotettiin. Lisäksi oikeistolehdistä tuohtumusta Bergiä kohtaan lisäsi hänen toteuttama hallituksen erokäskeä koskien von Gerichin.

Poliittisen keskustan ja vasemmiston lehdistöissä Bergin väliaikaista nimitystä suojeluskuntien ylipäälliköksi kommentoitiin pääosin neutraalisti uutisten muodossa, suuremman huomion keskittyessä von Essenin erottamiseen. Muutamissa poliittisen keskustan lehdissä Bergin nimitystä kuitenkin puolustettiin. Esimerkiksi *Helsingin Sanomat* otti kantaa *Svenska Tidningenin* artikkeliin, jossa *SvT* kritisoi miten Berg oli ”omilla toimillaan onnistunut perusteellisesti menettämään kaiken sen suosion, jota hänellä oli aiemmin ollut maamme valkoisten piirissä.”¹⁸³ *HS* kritisoi *SvT*:n artikkelia, että ainut syy Bergin suosion menettämiseen olisi ollut *SvT*:n mukaan vain valtiovallan totteleminen. *HS*:n kirjoittaja jatkoi *SvT*:n artikkelin ivaamista, sillä sen mukaan upseereiden ei tulisi totella.¹⁸⁴ *HS*:n linja tuki hallituksen ja itse presidentin linjaa Bergin nimitykseen liittyen, puolustaen Bergin päiväkäskyä von Gerichin erottamisesta. Siksi olikin luonnollista *HS*:n mukaan, että Berg noudatti sotaministerin käskyä von Gerichin erotusasiassa. Myös *Karjalan Aamulehti* toivoi pääkirjoituksessaan Bergin onnistuvan viemään suojeluskuntalaitoksen ”vaikeuksien läpi,”¹⁸⁵ joita ”eräältä taholta” yritettiin aiheuttaa, jolla kirjoittaja viittasi näkemykseensä oikeiston toimista.

---

¹⁸¹ Karjala 22.9.1921, ”Kaksi valitettavaa virasta erottamista.”, 4.

¹⁸² Ahti 1990, 34.

¹⁸³ Svenska Tidningen 21.6.1921, ”Vart vill man hän?”, 3.

¹⁸⁴ Helsingin Sanomat 22.6.1921, ”Muut lehdet: Kenraali von Gerichin juttu”, 7.

¹⁸⁵ Karjalan Aamulehti 22.6.1921, ”Suojeluskuntaylipäällikön viran hoito.”, 1-2.

Suojeluskuntakriisi sai traagisen käänteen 22.6.1921 kun von Essenin tilalle suojeluskuntien ylipäälliköksi nimitetty kenraalimajuri Karl Emil Berg löytyi kotoaan kuolleen itsemurhan tehneenä.¹⁸⁶ Berg jätti jälkeensä kirjeen, jossa hän muun muassa korosti ottaneensa tehtävän vastaan palvelukseensa isänmaata ja taistelleensa aina valkoisen asian puolesta. Kirjeessä Berg kertoi tunteneensa katkeruutta, jos hän olikin nyt tällä menettelytavalla toimiessaan erehtynyt.¹⁸⁷ Suojeluskuntakriisi oli nyt johtanut ensimmäiseen uhriin ja tämä järkyttävä tapahtuma puhutti niin kansalaispiirejä kuin myös lehdistöä. Eri poliittisten puolten lehdet alkoivat syyttelemään toisiaan Bergin traagisesta kohtalosta.

HS julkaisi 23.6. muistokirjoituksen Bergistä, jossa kirjoittaja piti itsemurhan syynä solvauksia ja loukkauksia, joita hän oli saanut palkakseen "täyttäessään velvollisuutensa isänmaatansa kohtaan". Kirjoittajan mukaan Berg velvollisuutensa tunteneena miehenä otti vastaan väliaikaisen suojeluskuntien ylipäällikön tehtävän, vaikka tiesi joutuvansa ristiriitojen polttopisteeseen. Kirjoittajan mukaan Bergin epäitsekään uhrautumisen palkaksi tuli suorainen häväistys.¹⁸⁸ Kirjoittaja ei kuitenkaan suoraan maininnut muistokirjoituksessaan missään kohtaa oikeistoa tai sen lehtiä, eikä myöskään sellaisia henkilöitä, jotka olisivat näitä solvauksia tai häväistyksiä Bergiä kohtaan tehneet. Tämä johtuu todennäköisesti muistokirjoitusten tavasta olla kunnioittava kuollutta kohtaan, ilman että suunnattaisiin huomiota esimerkiksi politiikkaan.

HS:n samassa lehdessä oli kuitenkin jo paljon kantaaottavampi artikkeli Bergin itsemurhasta otsikolla: *Myrskyn satoa*.¹⁸⁹ Kirjoittajan mukaan Bergin epätoivoinen teko

---

¹⁸⁶ Ahti 1990, 34-35.

¹⁸⁷ Bergin kirje kokonaisuudessaan julkaistiin monissa lehdissä (suomennos US): "Otin vastaan nimityksen vakaumuksessa, että sillä palvelen isänmaatani, tähän olen aina pyrkinyt, mutta kenties erehdyin. Valkoisen asian puolesta olen aina taistellut. On katkeraa, jos menettelytapaan nähden olen nyt erehtynyt. Älkää kuitenkaan tuomitko minua väärin. Minussa poistuu maailmasta kunnian mies." Uusi Suomi 23.6.1921, "Suojeluskuntain ylipäällikkyyt." . 1.

¹⁸⁸ Helsingin Sanomat 23.6.1921, "Karl Emil Berg." . 5.

¹⁸⁹ Helsingin Sanomat 23.6.1921, "Myrskyn satoa." . 9.

johtui oikeiston ja etenkin "ruotsinmielisten" lehtien, sekä eräiden Bergin entisten upseeritovereiden tahoilta kohdistuneesta "törkeästä kohtelusta". Kirjoittaja moitti oikeistolehdistöä sen kohdistamasta parjausryöpystä Bergiä vastaan, mainiten etenkin *Hbl*:n 21.6. kirjoituksen,¹⁹⁰ jonka mukaan suojeluskunnat eivät tunnustaisi Bergiä yli-päälliköksen. Lisäksi kirjoittajan mukaan Bergin tuttavat hyökkäsivät häntä vastaan ja miten hänen "kadettitoverit" erottivat hänet kadettiklubista. Kirjoittaja totesi, miten "oikeisto on kylvänyt tuulta ja nyt se jo on saanut niittää myrskyä" pistäen Bergin itsemurhan suoraan oikeiston toimien syyksi. Lopuksi kirjoittaja kysyi, avaisiko tämä nyt oikeiston silmät, mihin sen "silmitön, raaka ja häikäilemätön kiihoitus- ja häväistystulva johtaa?".¹⁹¹

Myös edistyspuoluelaisen *Turun Sanomien* uutisartikkelin mukaan Berg itse oli ilmoittanut kirjeessään itsemurhan syyksi tekojensa arvostelun.¹⁹² Lehti arvosteli oikeistolehdistön kirjoituksia ja piti näitä kirjoituksia, sekä oikeistonpiirien toimintaa syynä itsemurhaan. Tätä kirjoittaja perusteli tulkitsemalla Bergin jättämää kirjettä, oikeuttamaan lehden syytökset oikeistoa vastaan.

Ilkka syytti artikkelissaan oikeistoa ja etenkin "kadettien everstiklubin kunniatuomioistuinta" Bergin kohtalosta. *Ilkan* mukaan tämä "everstiklubin kunniatuomioistuin" oli astunut esiin tuomitakseen Bergin "kunniattomaksi", koska Berg oli totellut tasavallan hallitusta ja presidenttiä. Kirjoittajan mukaan taustalla kadettiklubin päätöksessä oli *Ilkalle* tyypillinen päätelmä "Helsingin monarkistipiireistä" ja näiden suuttumisesta hallitukselle, kun hallitus uskalsi tarttua asiaan ja nostaa auktoriteetin hallitukselle kuuluvaan asemaan.¹⁹³ *Ilkka* jatkoi kritisoimalla *SvT*:n¹⁹⁴ ja *US*:n¹⁹⁵ Bergiä koskeneita kirjoituksia ja totesi Bergin jättämän kirjeen olevan näiden kirjoitusten

---

¹⁹⁰ Hufvudstadsbladet 22.6.1921, "Övergreppet mot skyddskåren.". 3.

¹⁹¹ Helsingin Sanomat 23.6.1921, "Myrskyn satoa.". 9.

¹⁹² Turun Sanomat 23.6.1921, "Pääkaupungin suojeluskuntajupakka saanut surullisen lopun.". 9.

¹⁹³ *Ilkka* 23.6.1921, "Kenraalimajuri Berg lopettanut itsensä.". 5.

¹⁹⁴ Svenska Tidningen 21.6.1921, "Vart vill man hän?". 3.

¹⁹⁵ Uusi Suomi 22.6.1921, "Suojeluskuntaristiä.". 4.

jälkeen ymmärrettävämpi. Näin ollen *Ilkan* kirjoittaja yhdistää suoraan Bergin itsemurhan oikeistolehdistön kirjoitusten ja kadettiklubin toiminnan syyksi, joka oli vakava syytös.

Oikeistolehdistössä Bergin itsemurhaa nähtiin myös järkyttävänä, mutta syynä tekkoon pidettiin Bergin asettamista hallituksen toimesta vaikeaan asemaan suhteessa Bergin omaantuntoon ja vaadittuihin käskyihin. Esimerkiksi *Uusi Suomi* piti uutisarikkelissaan syynä Bergin tekoon hänen omantuntonsa ja kunniantuntonsa, sekä hallituksen käskyjen välistä ristiriitaa.¹⁹⁶ *Uusi Suomi* ja myös saman päivän *Iltalehti*¹⁹⁷ vertasivat Bergin itsemurhaa, Repolan nimismiehen ja Karjalan aktivisti Hans Bobi Sivénin itsemurhaan tammikuussa 1921.¹⁹⁸ *US:n* mukaan molempien itsemurhien syyt oli lähtöisin ulkoministeriön toimista niin suojeluskuntakriisissä, kuin myös Repolan jäämisessä Neuvostoliitolle.

Iltalehti vastasi artikkelillaan hallituksen pää-äänenkannattajille oikeiston syyttelystä koskien Bergin kohtaloa otsikolla "Sotilaan paarien luona." *Iltalehti* piti hallituksen saman päiväisten lehtien syyttelyä "inhimillisesti tympäisevänä" politikointina ja totesi, miten "sotilaan kuolinpaarien luona ei ole puoluerähinän paikka."¹⁹⁹ Tällä kirjoittaja tuomitsi keskustalehdistön Bergin kohtalon syyttelyt oikeistoa kohtaan kunniantomana politiikan harjoittamisena käyttämällä Bergin traagista kohtaloa hyväkseen. Kirjoittaja vastasi erikseen *HS:n* saman päivän kirjoitukseen,²⁰⁰ miten kukaan upseeri ei ampuisi itseään lehden mukaan "parjausten" vuoksi, jos ne itse henkilö tietää vääräksi. Kirjoittaja näki syynä Bergin tekoon sen, miten Berg olisi huomannut

---

¹⁹⁶ *Uusi Suomi* 23.6.1921, "Suojeluskunnan ylipäällikkyyks." 1.

¹⁹⁷ *Iltalehti* 23.6.1921 "Sotilaan paarien luona." 3.

¹⁹⁸ Kun Repola ei liittynyt Suomeen Tarton rauhassa, määrättiin Sivén Suomen ulkoministeriön toimesta keräämään talteen Karjalan kansannousua varten varatut aseet. Tämä laittoi virkamiehen velvollisuuden ja Sivénin oman vakaumuksen vastakkain, jolloin Sivén päätyi itsemurhaan. Sivénistä tuli teollaan marttyyri.

Niinistö 2001.

¹⁹⁹ *Iltalehti* 23.6.1921 "Sotilaan paarien luona." 3.

²⁰⁰ *Helsingin Sanomat* 23.6.1921, "Myrskyn satoa." 9.

vahingoittaneensa suojeluskuntien asiaa ja näin järkyttynyt olleensa suojeluskuntakriisissä väärällä puolella, kuin sisällissodan aikaiset valkoiset asetoverinsa.²⁰¹ Tätä päätelmää kirjoittaja perusteli tulkitsemalla Bergin jättämää kirjettä. Tämä päätelmä eroaa suuresti esimerkiksi *HS*:n tulkitsemista syistä, jotka lehden mukaan olivat Bergin upseerikolleegoiden törkeä käytös häntä kohtaan ja oikeistolehtien syytökset. Lopuksi kirjoittaja ilmoitti, miten valkoisten sotilaiden ja upseereiden ”kunniantuntoa ei ole lupa panna tällaiselle koetukselle!” Tällä kirjoittaja pyrki siirtämään syyn Bergin itsemurhaan hallituksen toimien syyksi. Kirjoittajan mukaan ”niiden” jotka ”sokeasti” kulkevat omaa tietään tulisi miettiä omia toimiaan, viitaten jälleen kirjoittajan näkemyksiin hallituksen toimiin kriisissä. Viimeiseksi kirjoittaja vertaa *US*:n tavoin Bergin itsemurhaa Repolan nimismies Sivénin itsemurhaan tammikuussa 1921, joka kirjoittajan mukaan huomattiin mutta unohdettiin. Tässä näkyy *US*:n ja *Iltalehden* toimitusten välinen läheinen suhde ja yhteistyö, *Iltalehden* ollessa *US*:n julkaisema.²⁰²

Ruotsinkielisessä lehdistössä Bergin itsemurhan syynä pidettiin hänen ”mielen järkkymistä”, ja samalla syytettiin hallitusta tapahtuneesta. *Hbl* piti Bergin muistokirjoituksessa itsemurhan syynä Bergin toverien paheksuntaa, joka järkytti hänen ”haurasta ja herkkää mieltään” Kirjoittajan mukaan, kun Berg seurauksia harkitsematta ryhtyi väliaikaiseen ylipäällikön toimeen, hän huomasi joutuneensa ”kieroon asemaan” vastoin tahtoaan, joka johti lopulta itsemurhaan.²⁰³ Tällä kirjoittaja pyrki mahdollisesti osoittamaan, miten Berg ei itse olisi ollut halukas tehtävään tai ylipäällikön toimeen ja näin siirtää syy Bergin kohtalosta hallituksen ja presidentin vastuulle.

Åbo Underrättelsen piti artikkelissaan Bergin itsemurhan motiivina ”sielun ristiriitaa,” johon hän oli joutunut selkkauksessa hallituksen ja suojeluskuntajärjestön välillä. Kirjoittaja toivoi, että nyt Bergin kohtalon takia ymmärrettäisiin kriisin vaarallisuus ja ilmoitti, miten tärkeää järjen ja maltin hallinta olisi tilanteessa. Kirjoittajan

---

²⁰¹ *Iltalehti* 23.6.1921 ”Sotilaan paarien luona.”. 3.

²⁰² Tommila & Salokangas 1998, 143.

²⁰³ *Hufvudestadsbladet* 23.9.1921, ”Generalmajor Karl Emil Berg.”. 5.

mukaan "ääriaineokset" eivät saisi horjuttaa Suomea ja tuhota suojeluskuntia,²⁰⁴ jolla kirjoittaja viittaa vasemmistoon ja mahdollisesti jopa myös keskustahallitukseen. Lopuksi kirjoittaja totesi, miten Bergin tapaus osoittaa sen, että myös suojeluskuntalaisilla olisi oikeus vaatia, ettei heidän arvojaan kohdeltaisi mielivaltaisesti, ja että näiden tapahtumien tulisi vaikuttaa Vennolan hallituksen kokoonpanoon. Tällä kirjoittaja vaati suorastaan, joko koko hallituksen eroa tai mahdollisesti sotaministeri Hämäläisen erottamista.

Vasemmiston lehdistössä Bergin itsemurhaa kommentoitiin samalla tavalla, mitä keskustalehdistössä, sillä Bergin nähtiin joutuneen oikeiston hyökkäyksen uhriksi. Esimerkiksi sosialidemokraattinen *Kansan Työ* pohti, oliko Berg menettänyt järkensä tehtyään itsemurhan, vai oliko hänet murhattu?²⁰⁵ Monissa sosialidemokraattisissa lehdistissä Berg nähtiin joutuneen oikeistolehdistön ajolahdin uhriksi. Esimerkiksi *Suomen Sosialidemokraatti* julisti Bergin itsemurhaa koskevassa uutisen otsikossa, miten Berg olisi "monarkistisen ajolahdin uhri", viitaten monarkisteilla oikeistoon.²⁰⁶ Myös sosialidemokraattinen *Kansan Lehti* näki artikkelissaan Bergin joutuneen "taantumuksellisten voimien" toimesta ajolahdin kohteeksi.²⁰⁷ *Kansan Lehden* kirjoittaja totesi, miten "taantumukselliset voimat" tuntevat asemansa vahvaksi, jos ne aloittavat vimmatun ajolahdin Bergiä vastaan, vain koska hän totteli hallitusta.

Ssd jatkoi oikeiston ja "monarkistilehtien" syyttelyä Bergin itsemurhasta myös muutamaa päivää myöhemmin julkaistussa artikkelissa. Kirjoittajan mukaan syinä itsemurhaan oli Bergin asettaminen "monarkistilehtien" toimesta julkisen "häväistyksen alaiseksi" ja se, miten Bergin omat "kiihkomonarkistiset" kadettikoulutoverit olivat erottaneet hänet kadettiklubista. Kirjoittaja meni vielä pidemmälle oikeiston kritisoinnissa todettuaan, että koko "monarkistinen linja" aloitti kiihkeän ajolahdin Bergiä

---

²⁰⁴ Åbo Underrättelsen 23.6.1921, "Generalmajor K. E. Berg dog i går för egen hand." 3.

²⁰⁵ *Kansan Työ* 23.6.1921, "von Gerich-selkkauksen jälkinäytöksiä." 3.

²⁰⁶ *Suomen Sosialidemokraatti* 23.6.1921, "Monarkistisen ajolahdin uhri." 1.

²⁰⁷ *Kansan Lehti* 27.6.1921, "Valkoisten kapinanvalmistajain puuhut." 1.

vastaan, ja täten Berg olisi pakotettu tekemään itsemurha, jota oli yritetty vierittää hallituksen ja presidentin niskoille.²⁰⁸

---

²⁰⁸ Suomen Sosialidemokraatti 27.6.1921, "Suojelusherrat hallitusta vastaan." . 2.

3 SUOJELUSKUNTAASELKKAUKSEN TOINEN VAIHE

3.1 Kenraali von Gerichin ja Helsingin suojeluskunnan mielenosoitus

Suojeluskuntakriisi sai uuden käänteen heinäkuun alussa 1921, kun Helsingin suojeluskuntapiirin yleisesikunta kieltäytyi vastaanottamasta väliaikaisen suojeluskuntien ylipäällikön K. E Bergin päiväkäskyä von Gerichin erottamisesta Helsingin suojeluskuntapiirin päällikkyydestä.²⁰⁹ Muun muassa *Uusi Suomi* kirjoitti 7.7.1921 julkaistussa artikkelissa, miten Helsingin suojeluskunnan esikunta ei voinut katsoa Bergin päiväkäskyä lailliseksi, koska Bergin päiväkäsky von Gerichin erottamiseksi oli päivätty 20.6., taas kun von Essen luopui ylipäällikkyydestään 22.6. *US*:n valitteli, että tapauksessa oli tapahtunut onneton hätiköiminen, kun Berg oli nimitetty väliaikaiseksi ylipäälliköksi, ennen kuin von Essen oli saanut virallisen ilmoituksen erostaan. Lehden mukaan oli luonnollista, että tällainen menettely ”kuohuttaa mieliä”, osoittaen tällä jonkinasteista sympatiaa von Gerichiä ja Helsingin suojeluskuntapiiriä kohtaan. *US*:n kuitenkin samalla huomautti, ettei Helsingin suojeluskunnalla olisi lakiin perustuvaa syytä kieltäytyä käskyn noudattamisesta. *US* piti tärkeänä suojeluskuntien laillisen vapauden puolustamista, mutta kuitenkin piti kestäättömänä tilannetta, jossa

---

²⁰⁹ Ahti 1990, 53.

jatkettaisiin taistelua muodollisilla perusteilla von Gerichin toimen puolesta. Lopuksi *US* valitteli Helsingin suojeluskunnan esikunnan asettumista suojeluskuntien yleisesikuntaa vastaan, ja pelkäsi sen johtavan lisääntyvään hajaannukseen suojeluskunnan sisällä.²¹⁰

US piti tässä vaiheessa kriisiä tärkeänä puolustaa suojeluskuntien itsehallintoa, muttei kuitenkaan mennyt niin pitkälle, että olisi tulkinnut von Gerichin ja Helsingin suojeluskuntapiirin esikunnan menettelytavan tässä tapauksessa lailliseksi. *US*:n kirjoittaja tuomitsi Helsingin suojeluskuntapiirin toiminnan aiheuttavan turhaa hajaannusta liikkeeseen. Samalla lehti myös vetosi lukijakuntaansa toteamalla, miten olisi luonnollista, että tällainen menettely ”kuohuttaisi” mieliä. Tästä voi päätellä, että kirjoittaja piti itse hallituksen menettelytapaa vääränlaisena, muttei kuitenkaan suoraan ehdottomasti vääränä. *US* kuitenkin toivoi isänmaan hyväksi, että lisää hajaannusta ei tapahtuisi, tai kriisi kärjistyisi vielä pahemmin.

Samana päivänä *Helsingin Sanomat* kirjoitti myös von Gerichin kieltäytymisestä vastaanottamaan hänen erotustaan koskevaa päiväkäskyä artikkelissa *Kenraali v. Gerich osoittaa mieltään*.²¹¹ *HS* totesi ivallisesti v. Gerichin viimeaikaisten ”urotöidensä” ansiosta saatujen käsientaputuksien ja kukkalähetysten nousseen kenraalilla päähän, ja nyt lehden mukaan hänen ystäviensä pitäisi viilentää kenraalin kuumaa verta. *HS* otti kirjoituksessaan kriittisemmän kannan von Gerichin menettelyihin, josta kertoi jo kirjoituksen otsikko, miten v. Gerich ”osoittaa mieltään”. Myös tekstin ivalliset kommentit von Gerichin ”urotöistä”, ja ruotsinkieliseltä herrasväeltä saadut suosionosoitukset olisivat nousseet kenraalilla päähän, kertoivat kriittisemmästä suhtautumisesta von Gerichin toimiin. *HS*:n 7.7. julkaistussa uutisartikkelissa ei kertaakaan mainita Helsingin suojeluskuntapiiriä, jolloin kirjoittaja pyrki yksilöimään ainakin tässä kohtaa ongelmaksi pelkästään von Gerichin, eikä Helsingin suojeluskuntapiiriä laajemmin. Kirjoittajan lopun kommentti siitä, miten jonkun kenraalin ystävän tulisi ”viilentää”

---

²¹⁰ Uusi Suomi 7.7.1921, ”Kenraali Gerichin erottamista koskeva päiväkäsky.”, 6.

²¹¹ Helsingin Sanomat 7.7.1921, ”Kenraali v. Gerich osoittaa mieltään.”, 5.

hänen kuumia tunteitaan viittasi, von Gerichin menettelytavan olleen kirjoittajan mielestä "impulsiivista".

Myös *Suomen Sosialidemokraatti* otti 7.7. kantaa uutisartikkelissaan von Gerichin tapauksen uusimpaan käänteeseen otsikolla "*Laillinen yhteiskuntajärjestys*" ja sen suojelijat.²¹² Kirjoittajan kerrottua lukijoille tapauksen taustat lehti totesi, miten von Gerichin menettely ei kaivannut mitään selityksiä, vaan lehti halusi tietää, vieläkö hallituksella oli uskoa suojeluskuntien lojaalisuuteen ja siihen että ne olisivat laillisen hallituksen puolella. Lopuksi kirjoittaja tyytyi vitsikkäästi toteamaan, miten laillisia nämä herrat kyllä näyttivät olevan, mutta hallituksella olisi ollut ainakin kirjoittajan mielestä hyvä syy huudahtaa: "Tämä laillisuus tappaa meidät!"

SSd:n suhtautuminen von Gerichin ja laajemmin koko suojeluskunnan toimiin on kriittinen. Kirjoittajan mukaan von Gerich oli tarkoittanut toimillaan, että "lähetelkää te vain päiväkäskyjänne, minä en eroa paikastani.". Tällä kirjoittaja viittasi siihen, miten von Gerich ei totellut edes suojeluskunnan ylijohdoakaan, saati hallitusta tai sotaministeriä. Tekstin otsikolla "*Laillinen yhteiskuntajärjestys*" ja sen suojelijat, kirjoittaja pyrki luomaan lukijoille kuvaa, ettei tuo laillinen yhteiskuntajärjestys itse nojaisi laillisuuteen. Tekstin lopussa kirjoittaja osoitti tuttua kritiikkiä hallitukselle, siitä miten hallitus voisi luottaa näihin suojeluskuntiin, jos suojeluskunnat toimi laittomasti tässä asiassa. Tekstissä kutsuttiin hallitusta lailliseksi, joka voi otsikon mukaan viitata siihen, miten hallituksella ei ollut "laillista yhteiskuntajärjestystä" maassa, jossa suojeluskunnat kirjoittajan mukaan ei tottele lakia.

Ilkka jatkoi tapauksesta kirjoittamista 9.7. julkaistussa artikkelissa nimeltään *Helsingin ruotsalaispolitiikojat hajottamassa suojeluskuntia*. Kirjoittajan mukaan Helsingin ja Uudenmaan eteläiset suojeluskuntapiirit olivat asettuneet tukemaan v. Gerichin hallituksen vastaista niskoittelua. Lehti totesi, että niskoittelun tukeminen oli tapahtunut, vaikka useat suojeluskuntapiirit olivat varoittaneet Helsingin suojeluskuntapiiriä

---

²¹² Suomen Sosialidemokraatti 7.7.1921, "*Laillinen yhteiskuntajärjestys ja sen suojelijat*". 2.

pysymään äskeisen suojeluskuntakokouksen päätöksen kannalla. Kirjoittajan mukaan nyt “se helsinkiläinen, etupäässä ruotsalainen politikoiva klikki,” joka oli pesiytynyt suojeluskuntien johtoon, oli astunut julkisesti esiin ja sen tarkoituksena oli aseellisen oikeistopolitiikan harjoittaminen. Kirjoittajan mukaan näiden “kynsien” paljastaminen hetkellä, jolloin hallituksen ja suojeluskuntien edustajankokouksen välillä oltiin pääsemässä parempaa yksimielisyyttä kohti, kertoi siitä, ettei näissä “rettelöivissä piireissä” lähentymistä pidetty suotavana. Lehden mukaan tämän kaiken pitäisi riittää hallitukselle pistämään “tilille” rettelöivät ainekset, ja samalla estää niiden vaarallinen toiminta tasavallalle.²¹³

Ilkan kirjoittaja toi omaa kantaa esille syyttämällä nimenomaan ruotsinkielistä suojeluskuntajohtoa tilanteen kärjistämisestä, ja samalla pitäen heitä vaarallisena koko suomalaiselle yhteiskunnalle, jolloin heitä pitäisi rangaista hallituksen tasolta. Kirjoituksen otsikossa myös mainittu “ruotsalaispolitikoijat hajottamassa suojeluskuntia,” viittaa siihen, että nimenomaan ruotsalaiset olisivat hajottamassa suojeluskuntia, ja näin toimien järjestöä vastaan. Politikointi termiä kirjoittaja käyttää negatiivisessa mielessä, jolloin kirjoittajan mukaan suojeluskunnista tehtiin poliittisen kiistan väline, vaikka suojeluskuntiin ei politiikan kuuluisikaan kuulua. Historiallisesti politikointi termi on ymmärretty halventavana terminä, jolla viitataan ovelaan juonitteluun,²¹⁴ johon kirjoittaja myös pyrki viittaamaan.

Helsingin Sanomat jatkoi hallitukselle myönteistä linjaansa pääkirjoituksessa 9.7. Kirjoittaja korosti koko kriisin syyllisen olleen von Gerich ja totesi, miten hän oli nyt aiheuttanut uuden “rettelön” kieltäytymällä noudattamasta laillista erokäskyään. Kirjoittaja valitteli *Ilkan* tavoin, miten toiveet suojeluskuntaselkkauksen selvittämisestä hallituksen ja suojeluskuntapiirien edustajien välillä näytti rauenneen. Kirjoittaja kyseli niskoittelevien upseereiden sotilaskasvatuksesta, kun nyt kahden suojeluskuntapiirin esikunnat uhittelevat esimiehelleen. Kirjoittaja pyrki tekstissä vetoamaan

---

²¹³ Ilkka 9.7.1921, “Helsingin ruotsalaispolitikoijat hajottamassa suojeluskuntia.”. 2.

²¹⁴ Haapala, Palonen & Wiesner 2017, 152.

suojeluskunta-asetukseen, joka ei kirjoittajan mukaan antaisi mitään tukea niskoitteleville upseereille. Kirjoittaja myös uskoi, miten suurin osa tavallisista suojeluskuntalaisista ei olisi von Gerichin puolella tapauksessa, ja ongelmana vaikuttaisi olevan pelkästään ylemmät politikoivat suojeluskunta johtajat.²¹⁵ Kirjoittaja syytti tekstissään von Gerichiä ja kahta "niskuroivaa" suojeluskuntapiiriä negatiivisesti politikoinnista samalla tavalla, mitä *Ilkka* omassa kirjoituksessaan.

Helsingin Sanomien nimimerkki "Suojeluskuntalainen" otti kantaa von Gerichin eroamiskäskystä kieltäytymiseen artikkelissaan. Nimimerkin takana oli Martti Korpilahti, joka oli jyvaskyläläinen säveltäjä ja kotiseuturunoilija, sekä aktiivinen suojeluskuntalainen.²¹⁶ Korpilahti piti tuomittavana sitä, että von Gerich oli kieltäytynyt ottamasta vastaan väliaikaisen ylipäällikkö Bergin allekirjoittamaa erottamiskäskyä. Korpilahti jatkoi von Gerichin kritisoimista toteamalla, että esimiehen käskyjen tottelemattomuus oli ristiriidassa sotilaan alkeisempienkin sääntöjen kanssa.²¹⁷ Korpilahden tekstin julkaiseminen *Helsingin Sanomissa* kuvasti hyvin lehden kriittistä suhtautumista von Gerichin erokäskystä kieltäytymiseen.

Uusi Suomi uutisoi konfliktin uudesta käänteestä 10.7.,²¹⁸ kun von Gerich oli lähettänyt 9.7. suojeluskunnan yliesikunnalle kirjelmän, jossa hän ilmoitti viimein eroavansa.²¹⁹ Kirjeessä von Gerich edelleen kiisti Bergin päiväkäskyn pätevyyden, mutta luovutti kuitenkin piiripäällikön paikkansa toistaiseksi majuri Lembergille siksi ajaksi, kunnes vallitsevan ristiriidan periaatteellinen puoli oli saanut suojeluskuntajärjestöä täysin tyydyttävän ratkaisun. Tätä von Gerich perusteli välttääkseen suojeluskuntaristiriidan tarpeetonta kärjistämistä, sekä suojeluskuntien yleisesikunnan ja Helsingin suojeluskuntapiirin asettamista tukalaan asemaan. Kirjoittaja otti kantaa von Gerichin kirjeeseen toteamalla, miten jokainen isänmaan ja suojeluskuntien ystävä tuntee iloa

---

²¹⁵ Helsingin Sanomat 9.7.1921, "Suojeluskuntaselkkauksen uusin vaihe.", 2.

²¹⁶ Hirvonen 200, 408.

²¹⁷ Helsingin Sanomat 9.7.1921. "Suojeluskuntaristiriita." 4.

²¹⁸ Uusi Suomi 10.7.1921, "Helsingin suojeluskunnan asia.", 1.

²¹⁹ Ahti 1990, 53.

vilpittömästi siitä, että tämä ikävä suojeleuskuntaselkkaus alkaa vähitellen olemaan takanapäin. Kirjoittaja kuitenkin piti valitettavana, miten suojeleuskuntalaitos menettää von Gerichin aktiivisten kannattajien joukosta. Kirjoittaja piti von Gerichin kirjelmää uutena todistuksena von Gerichin motiivien epäitsekkyudesta, jota kirjoittajan mukaan hän on myös aiemmin esittänyt selkkauksen aikana. Lopuksi kirjoituksessa todettiin, että molemminpuolisella hyvällä tahdolla asian loppuselvityksessä löydettäisiin Solomonin tuomio, joka pitäisi suojeleuskuntalaitoksen eheänä.²²⁰

Uuden Suomen kirjoitukset von Gerichistä tuomitsee hänen HBL:n mielipidekirjoituksen liian rajuna kannanottona hänen asemassaan olevalle henkilölle, mutta samalla kirjoituksissa käsitellään von Gerichia henkilönä välillä ylistävästikin, liittyen hänen aiempiin saavutuksiinsa muun muassa sisällissodassa. Hallituksen ja sotaministerin erotuskäskyä kuitenkin pidetään US:n kirjoituksissa liian rajuna rankaisuna.

Helsingin Sanomat otti kantaa von Gerichin kirjelmään 11.7. referoiden ensin kirjeen sisällön ja sitten kommentoimalla, miten von Gerichillä ei ollut oikeaa käsitystä asemastaan ja velvollisuuksistaan.²²¹ HS:n mukaan tämä näkyi siinä, miten von Gerich uskottelee voivansa itse "toistaiseksi" luovuttaa paikkansa, ja ikään kuin hänellä olisi laillisesti erotettuna vielä oikeus palata takaisin toimeensa. Lopuksi kirjoittaja totesi, miten sivuuttamalla von Gerichin tietoisien harhaluulon ja kirjeen mahtipontisen sävyn, voi kirjoittaja mielihyvällä todeta, miten von Gerich oli ymmärtänyt väistyä ja tekee siten lehden mukaan helpommaksi hänen menettelyistään aiheutuneen riidan selvittämisen.

Kirjoituksesta kävi hyvin ilmi HS:n kanta suhteessa von Gerichin toimiin, sillä kirjoittaja viitasi esimerkiksi von Gerichin aikomukseen luovuttaa paikkansa toistaiseksi, joka oli lainausmerkeillä kirjoitettu. Kirjoittaja myös uskoi von Gerichin tietävän olevan väärässä mainitsemalla hänen tietoisien harhaluulonsa. Lehden sekä sen

---

²²⁰ Uusi Suomi 10.7.1921, "Helsingin suojeleuskunnan asia.", 1.

²²¹ Helsingin Sanomat 11.7.1921. "Helsingin Suojeleuskunnan ylipäällikkyyt.", 1.

kirjoittajan kantaa edustaa hyvin myös maininta siitä, miten von Gerich on laillisesti erotettu Bergin päiväkäskyllä, ja siten hänellä ei olisi oikeutta palata takaisin Helsingin suojeluskuntapiirin päälliköksi, taas kun von Gerich kiisti päiväkäskyn pätevyyden.

Edellä mainittuun *HS*:n kirjoitukseen verrattuna *US*:n 10.7.²²² kirjoitus esiintyi hyvin myönteisenä von Gerichin kannalta, valitteluineen hänen erottuaan suojeluskuntien menettäneen aktiivisen jäsenen. Suurin ero lehtien ja kirjoittajien välillä kuitenkin ilmenee siinä, miten ne ottivat von Gerichin Helsingin suojeluskuntapiirin päällikkyyden luovuttamisen. Kun *HS* paheksui von Gerichin ilmaisua, "toistaiseksi", ja pitämällä von Gerichiä erotettua laillisesti jo Bergin päiväkäskyllä, piti *US*:n kirjoittaja von Gerichin kirjeessä esitettyjä motiiveja "epäitsekäänä" viitaten nimenomaan viran luovutukseen.

Ssd otti myös kantaa von Gerichin Helsingin suojeluskunnan ylipäällikkyyden luovuttamiseen 11.7. julkaistussa uutisartikkelissa otsikolla *Kenraali Gerich "armahtaa" hallitusta ja suojeluskuntaa*.²²³ von Gerichin kirjeen referoinnin jälkeen kirjoittaja totesi ivallisesti, miten hallitus päästäisi helpotuksen huokauksen ja suojeluskunnat pistäisivät iloiseksi polkaksi", kun kenraali von Gerich oli ollut niin "armollinen", että oli toistaiseksi suostunut luovuttamaan paikkansa, josta hänet oli hallituksen määräyksellä erotettu." Kirjoittaja jatkoi toteamalla sarkastisesti, miten hallitus ainakin antaisi herra Gerichille ritarimerkin, ja luulisi yhtyvän *US*:n virittämään ylistyslauluun, kun von Gerich ei tahtonut kärjistää ristiriitaa eikä vielä "nolata ilkeämmin" hallitusta. *Suomen Sosialidemokraatti* jatkoi aiempaa linjaansa kirjoittelussaan siinä, että uskoi Vennolan hallituksen nöyristelleen suojeluskuntien edessä, ja lehden mukaan tässä kirjoituksessa hallitus vältti vielä "ilkeämmän nolauksen" suojeluskuntien ja von Gerichin taholta. Teksti osoitti, miten *Ssd* näki hallituksen heikkona tässä vaiheessa suojeluskuntakriisiä, kun von Gerich itse siirtyi syrjään omasta mielestään väliaikaisesti,

---

²²² Uusi Suomi 10.7.1921, "Helsingin suojeluskunnan asia.", 1.

²²³ Suomen Sosialidemokraatti 11.7.1921, "Kenraali Gerich "armahtaa" hallitusta ja suojeluskuntaa.", 1.

eikä hallituksen ja sotaministerin määräyksestä. *HS*:n kirjoituksen tavoin, myös *SSd* nosti esille von Gerichin kirjeestä sanan ”toistaiseksi” ja sen miten von Gerich oli hallituksen määräyksellä jo aiemmin erotettu.

SSTP:hen sitoutunut²²⁴ *Vapaa Sana* kommentoi artikkelissaan von Gerichin toimia 8.7.1921 otsikolla ”Suojelijajehut häikäilemättöminä.” Lehti kirjoitti von Gerichistä, kuinka ”luokkasodassa” verisiä jälkiä jättänyt Gerich oli ilmoittanut, ettei hyväksy eroaan periaatteellisten kysymysten takia, joita hän ei kuitenkaan lehden mukaan suvainnut selittää. Kirjoittaja päätti toteamukseen, ”miten pitkälle hallituksemme antaa moisen hävyttömyyden mennä?”²²⁵ Kirjoittajan ilmaisu sisällissodasta luokkasotana ilmaisi suurta eroa keskustan ja etenkin oikeistolehdistön tulkintaa sisällissodasta vapausotana. Hentilän mukaan punaiselle puolelle sisällissota oli luokkasota, koska vastakkain oli tämän tulkinnan mukaan eri kansanluokat: työväenluokka ja porvaristo. Luokkasota termi juurtui etenkin kommunistien historian käsitykseen,²²⁶ joka todistui myös tässä kirjoituksessa. Kirjoituksen sävy von Gerichiä kohtaan on pilkkaava, joka ei eroa vasemmistolehdistön ja etenkin vasemmistoradikaalisen lehdistön kannasta käsiteltäessä suojeluskuntia tai yksittäisiä ”porvaristoon” kuuluvia henkilöitä.

3.2 Sotaministeri Hämäläiseen kohdistuneet hyökkäykset

Heti suojeluskuntakriisin alettua sotaministeri Onni Hämäläinen joutui suuren kritiikin kohteeksi oikeistolehdistössä annettuaan von Essenille määräyksen erottaa von Gerich toimestaan. Aluksi tämä kaikki kritiikki perustui siihen, oliko sotaministeri ylittänyt valtuutensa vaatiessaan suojeluskuntien ylipäälliköltä alaisensa

---

²²⁴ Tommila 1988, 233.

²²⁵ *Vapaa Sana* 8.7.1921, ”Suojelijajehut häikäilemättöminä.” 2.

²²⁶ Hentilä 2009, 112.

erottamista. Esimerkiksi *Hbl* artikkelissaan 17.6. kyseenalaisti sotaministerin käskyn laillisuuden ja uskoi Hämmäläisen ylittäneen valtuutensa.²²⁷

Samalla tavalla *Iltalehti* 20.6. pääkirjoituksessaan piti Hämmäläisen erokäskyä von Essenille "epäsotilaallisena" ja "sekaantumisena suojeluskuntien sisäiseen elämään."²²⁸ Samassa kirjoituksessa kirjoittaja puolusteli von Gerichiä ansioita "vapaussodassa" ja vertasi häntä Hämmäläiseen, joka kirjoittajan mukaan "lievästi sanottuna" ei ollut "meidän kanssamme" viitaten mahdollisiin huhuihin Hämmäläisen toimista sisällissodan aikana.

Aktivistit olivat sopineet sotaministeriin kohdistuvasta hyökkäyksestä etukäteen, ja tämän toteuttaisi oikeistoaktivisti Kai Donnerin toimittama *Suunta* aikakauslehti.²²⁹ *Suunnassa* julkaistiin 23.6. artikkeli otsikolla *Millainen mies sopii "suomalaisten sotavoimien etunenään?"*.²³⁰ Kirjoittaja perusteli tämän artikkelin tarpeellisuutta sillä, että hallituksen "kiihkomielisimmät" äänenkannattajat²³¹ olivat kritisoineet von Gerichin baltiansaksalaista taustaa ja kyseenalaistaneet von Gerichin sopivuutta suomalaisten sotavoimien merkittävimpiin tehtäviin. Kirjoittaja puolusteli von Gerichiä tämän sisällissodan aikaisilla saavutuksilla ja vertasi niitä Hämmäläiseen todeten, miten Hämmäläisen "osuus vapautumme ja itsenäisyytemme hankinnassa on yksinomaan negatiivista laatua". Kirjoittaja kritisoi Hämmäläistä, miten hän ei ollut sisällissodan aikana upseerina suostunut liittymään Viipurissa valkoisiin joukkoihin. Myöhemmin kun punaiset olivat pidättäneet Hämmäläisen, oli hän päässyt vapaaksi vakuutettuaan punaisille, että pysyi puolueettomana taisteluissa. Kirjoittaja myös syytti Hämmäläistä hänelle uskottujen vangittujen punavankien vapauttamisesta. *Suunnan* artikkelin otsikko *Millainen mies sopii "suomalaisten sotavoimien etunenään?"* on muunneltu lainaus

---

²²⁷ Hufvudstadsbladet 17.6.1921, "Ett uppseendeväckande avskedsyrkande.". 2.

²²⁸ Iltalehti 20.6.1921, "Suojeluskunta-asetuksentulkinta.". 1.

²²⁹ Ahti 1990, 34.

²³⁰ Suunta 23.6.1921. "Millainen mies sopii "suomalaisten sotavoimien etunenään?"". 4-6.

²³¹ Suunta referoi artikkelissa Karjalan Aamulehteä (8.6.1921, "Kenraali v. Gerichin toimestaan erottaminen.". 1.) ja Helsingin Sanomia (17.6.1921, "Tahdittomuutta.". 4.) ja syyttää niitä von Gerichin "henkilökohtaisten ominaisuuksien" halventamisesta.

Karjalan Aamulehden pääkirjoituksesta, jossa kirjoittaja oli todennut, ettei von Gerichin tavalla ajatteleva mies sopisi ”suomalaisten sotavoimien etunenään”.²³² *Suunnan* artikkelissa referoidun lainauksen kääntäminen sotaministeriä vastaan oli kirjoittajan toimesta ivallinen kritiikin osoitus sekä sotaministerille että hallituksen äänenkannattajille.

Ahdin mukaan sotaministeri Hämäläinen oli joutunut aktivisti- ja jääkäripiirien paheksunnan kohteeksi jo alkuvuodesta 1921 Vennolan hallituksen syntymisen jälkeen, ja nyt Hämäläinen saisi asemansa takia kantaa vastuun hallituksen suojeluskuntapolitiikasta.²³³ Oikeistoaktivistien suunnitelmana oli kohdistaa Hämäläistä vastaan *Suunnan* toteuttama hyökkäys juuri samana päivänä 23.6., jolloin pidettiin suojeluskuntien edustajainkokous.²³⁴ Martti Ahdin mukaan aktivistien tavoitteena oli *Suunnan* toteuttamalla hyökkäyksellä komprometoida sotaministeri julkisuudessa ja suojeluskuntalaisten keskuudessa. Marjaliisa Hentilän ja Seppo Hentilän mukaan *Suunnan* hyökkäyksen tarkoituksena oli mustamaalata sotaministeri niin perusteellisesti, että se myös vaikuttaisi negatiivisesti hallituksen ja presidentti Ståhlbergin julkisuuskuvaan.²³⁵ Aktivistit yrittivät *Suunnan* artikkelilla saada etulyöntiaseman kriisin julkisuuskuvassa, mahdollisesti aiheuttamalla sekasortoa hallituksessa ja vahvistamalla suojeluskuntien asemaa edustajakokouksen päivänä.

Suunnan esittämät väitteet Hämäläisen menneisyydestä olivat sisällissodan jälkeisessä valkoisessa Suomessa hyvin vakavia johtuen juuri Hämäläisen asemasta sotaministerinä. Hämäläinen piti *Suunnan* artikkelin syytöksiä perättöminä väitteinä, jotka loukkasivat hänen kunniaansa, joten Hämäläinen päätyi nostamaan kanteen

---

²³² Karjalan Aamulehteä 8.6.1921, ”Kenraali v. Gerichin toimestaan erottaminen.”. 1.

²³³ Ahti 1990, 39, 42.

²³⁴ Tässä edustajainkokouksessa käsiteltiin muun muassa sotaministerin oikeutta erottaa suojeluskuntien ylipäällikkö von Essen. Kokous päättyi tukemaan von Essenin toimia von Gerichin erottamiskysymyksessä ja esitti mielipiteen von Essenin uudelleennimittämisen puolesta.

Ahti 1990, 37-41.

²³⁵ Hentilä & Hentilä 2022, 314.

Suunnan toimitusta ja päätoimittaja Kai Donneria vastaan. Aktivistit olivat toivoneet oikeudenkäyntiä ja mahdollisimman suurta julkisuutta tapaukselle.²³⁶

Suunnan paljastus artikkeli Hämäläisestä aiheutti keskustelua sanomalehdistössä kaikilla poliittisilla puolilla. Edistyspuoluelaisessa lehdistössä sotaministeriä pyrittiin puolustamaan *Suunnan* syytöksiltä ja esittämään ne valheina. Esimerkiksi *Helsingin Sanomat* kritisoi artikkelissaan 26.6., miten oikeisto ei ollut oppinut mitään Karl Emil Bergin kohtalosta.²³⁷ Kirjoittajan mukaan Bergin häväistyksen jälkeen sotaministeri Hämäläinen oli nostettu oikeiston toimesta "häpeänpaaluun". *HS* haukkui *Suuntaa* jo aiemmin törkeydestään tutuksi lehdeksi ja totesi *Suunnan* artikkelin olleen Hämäläisen ilkeämielistä häväistystä ja syytöksien olleen loukkaavia ja valheellisia. Kirjoittaja pyrki artikkelissa puolustamaan Hämäläistä syytöksiltä ja totesi lopuksi, miten "herrojen" eli oikeiston olisi syytä hillitä itseään, pyrkien viittaamaan siihen, ettei Bergin kohtalo toistuisi Hämäläisen kohdalla. *HS* käytti artikkelissa hyödyksi Bergin itsemurhaa tarkoituksena osoittaa Hämäläiseen kohdistuneen "hyökkäyksen" vaarallisuus Bergin kohtalosta johtuen. Vaikka Hämäläinen toimi sotaministerinä ammattiministerin roolissa, oli edistyspuoluelaiselle *Helsingin Sanomille* "luonnollista" puolustaa Vennolan hallituksen jäsentä.

Oikeistolehdistössä oli vaadittu jo aiemmin sotaministerin eroa liittyen von Essenin ja von Gerichin erotuksien laillisuuteen ja nyt *Suunnan* artikkelin paljastukset Hämäläisen menneisyydestä vain lisäsi näitä vaatimuksia. Esimerkiksi *Karjala* 24.6. julkaisussa artikkelissa syytti Hämäläisen "häikäilemättömiä menettelyjä" kriisissä koko suojeluskuntaliikkeen "turmioon saattamiseksi". *Karjalan* mukaan nämä Hämäläisen häikäilemättömät menettelyt" olivat vaatineet kolme uhria: von Essen ja von Gerich olivat Hämäläisen erotuksien uhrit ja Berg "pakotettu" kunnianmiehenä tekemään itsemurhan sotaministerin menettelyjen seurauksena.²³⁸ Kirjoittaja yritti häivyttää

---

²³⁶ Ahti 1999, 203.

²³⁷ *Helsingin Sanomat* 26.6.1921, "Hillitkää itseänne, hyvät herrat." 7.

²³⁸ *Karjala* 24.6.1921 "Aseman vaatimus." 4.

artikkelissa Hämläläisen ero vaatimusta perinteisestä puoluepolitiikasta, ja perusteli että Hämläläisen erottamisessa olisi kysymys ”kunnian ja maan arvon sekä puolustuslaitoksemme pelastamisesta.” Kirjoittaja perusteli Hämläläisen erottamista viittamalla *Suunnan* tekemiin ”paljastuksiin” Hämläläisen sisällissodan aikaisista toimista. *Karjala* käytti artikkelissaan sanomansa vahvistamiseksi väitettä ”kansan tuomiosta” Hämläläistä kohtaan. Tällä kansan ”kansan tuomiolla” kirjoittaja ilmeisesti viittasi samassa lehdessä ilmestyneeseen uutiseen, missä ”joukko Viipurin kaupungin kansalaisia” vaati kirjeessä Hämläläistä eroamaan hallituksen, ja hänen omien menettelyjensä vuoksi.²³⁹

Karjalan Aamulehti reagoi Viipurin oikeistolehtien *Viborgs Nyheterin* ja *Karjalan Hämläläiseen* kohdistamaan kritiikkiin pääkirjoituksessa 29.6. Kirjoittajan mukaan, Hämläläisen ja hallituksen kimppuun oli käyty ”häikäilemättömästi” ja sotaministeriä mitä rumemmin solvattu perättömin väittein, viitaten Viipurin oikeistolehtien kirjoituksiin *Suunnan* syytöksien pohjalta. Kirjoittaja kritisoi voimakkaasti suomenkielistä ja etenkin ruotsinkielistä oikeistoa Hämläläisen parjaamisesta. Syynä parjaukselle oli kirjoittajan mukaan Hämläläisen astuminen oikeiston varpaille von Essenin erotuksessa. Kirjoittajan mukaan syynä oli myös se, että Hämläläinen oli ”rehti suomalainen mies” sotalaitoksessa, jonka ruotsinkieliset halusivat itselleen.²⁴⁰ Kirjoittaja perusteli Hämläläisen tarpeellisuutta ”kansallistamaan” sotalaitosta, jolla kirjoittaja todennäköisesti viittaa sotalaitoksen muuttamiseen ”suomenkielisemmäksi”.

Viipurin maalaisliittolaisessa *Maakansassa* nimimerkki ”*Postimies*” kutsui oikeiston Hämläläiseen ja hallitukseen kohdistunutta kritiikkiä ”parjaustulvaksi” joka ei olisi mahdollista missään sivistysmaassa.²⁴¹ Myös viipurilainen sosialidemokraatteihin sitoutunut, *Kansan Työ* otti kantaa Viipuria puhuttaneeseen Hämläläisen tapaukseen toteamalla, miten ”suojeluskuntalaisten häikäilemättömyys oli huipussaan.”²⁴² Lehti

---

²³⁹ *Karjala* 24.6.1921, ”Äskeiset tapahtumat ja maaseutu.” 4.

²⁴⁰ *Karjalan Aamulehti*, 29.6.1921, ”Parjaustulvan jaloissa.”.1.

²⁴¹ *Maakansa* 29.6.1921, ”Päivän kysymyksiä.”. 2.

²⁴² *Kansan Työ* 27.6.1921, ”Valtio valtiossa.”. 1.

referoi *Karjalan* 24.6. julkaistua uutista viipurilaisten lähettämästä erovaatimuksesta Hämmäläiselle²⁴³ ja kertoi, miten *Karjala* oli antanut tälle vaatimukselle ”siunauksensa”. Viipurissa kaikkien poliittisten puolueiden lehdet ottivatkin aktiivisesti kantaa Hämmäläiseen, joko puolustaen tai vastustaen. Kaupungin lehdet olivatkin hyvin jakautuneita suhtautumisessa Hämmäläiseen, mikä kuvasti lehtien ja puolueiden välisiä suuria eroja. Kokoomuslainen *Karjala* yritti päästä Hämmäläisestä eroon kirjoituksellaan, taas kun edistysliittolainen *Karjalan Aamulehti* puolusti aktiivisesti hallituksessa ollutta sotaministeriä, samalla kun maalaisliittolainen *Maakansa* ja sosialidemokraattinen *Kansan Työ* paheksuivat oikeiston ”parjausta”.

Ahdin mukaan, kun Hämmäläinen nosti kanteen *Suunta*-lehteä vastaan ja näin tehdesään oli mennyt aktivistien ”lankaan”, sillä aktivistien tavoitteena oli mahdollisimman julkinen oikeudenkäynti, joka tekisi Hämmäläisen aseman hallituksessa kestäättömäksi. Samalla Ahti on yhdistänyt Hämmäläiseen kohdistuneen hyökkäyksen armeijan puhdistusoperaatioon, jota johti aktivisti Elmo Kaila. Lopulta sotaministeri Hämmäläinen joutui eroamaan toimestaan 3.9.1921, ja eron syyksi Hämmäläinen sanoi häneen kohdistuneen häikäilemättömän parjaustulvan, joka haittasi hänen viranhoitoaan. Ahdin mukaan Hämmäläisen ero oli suojeluskuntaopposition edustajille ja aktivisteille merkittävä menestys. Hämmäläisen tilalle sotaministeriksi presidentti Ståhlberg nimitti kenraalimajuri Bruno Jalanderin,²⁴⁴ joka toimi Vennolan hallituksessa ammattiministerin roolissa.²⁴⁵

Sanomalehdistössä Hämmäläisen eroon suhtauduttiin eri tavoin. Oikeistolehdistössä eroa pidettiin oikeutettuna, mutta kiinnitettiin myös huomioita Hämmäläisen syytöksiin häneen kohdistuneesta parjauksesta. Esimerkiksi *Hbl*:n mukaan vihjailut siitä, että Hämmäläiseen kohdistuneen parjaustulvan syyt olisivat olleet suojeluskuntakriisin

---

²⁴³ *Karjala* 24.6.1921, ”Äskeiset tapahtumat ja maaseutu.” 4.

²⁴⁴ Ahti 1990, 56.

²⁴⁵ Uola 2004.

Hämäläisen toimista, olivat lehden mukaan vääriä. Lehti kuitenkin syytti Hämäläistä siitä, että jos hän olisi antanut von Gerichin itse erota, olisi koko kriisiltä välttytty.²⁴⁶

Myös oikeistolainen *Vaasa* kommentoi artikkelissaan Hämäläisen esittämiä syytöksiä häneen kohdistuneesta parjauksesta 6.9. Kirjoittajan mukaan, Hämäläisen sisällissodan aikainen toiminta ei olisi joutunut julkisuudessa esille, ellei von Gerichin juttu olisi "manannut" esille kysymystä poliittisista periaatteista.²⁴⁷ Tällä kirjoittaja tarkoitti todennäköisesti von Gerichiä koskenutta kritiikkiä hänen sopivuudestaan suojeluskuntapiiripäälliköksi. Keskustalehdistössä esimerkiksi *Turun Sanomat* piti Hämäläiseen kohdistunutta *Suunnan* artikkelia kostona siitä, että hän oli ryhtynyt toimiin erottaakseen von Gerichin, kun tämä oli kirjoituksellaan loukannut ulkovaltoja.²⁴⁸ Sosiaalidemokraattisen *Kansan Lehden* pääkirjoituksen mukaan Hämäläisen ero todisti hallituksen keskustapolitiikan olleen vararikon partaalla. Kirjoittaja tulkitsi Hämäläisen eron näyttävän keskustahallituksen heikkouden suojeluskuntiin nähden, kun ne saivat kirjoittajan mielestä erotettua Hämäläisen kohdistamalla häneen syytöksiä.²⁴⁹

---

²⁴⁶ Hufvudstadsbladet 4.9.1921, "Krigsministern avgår." . 3.

²⁴⁷ Vaasa 6.9.1921, "Sotaministerin ero." . 2.

²⁴⁸ Turun Sanomat 6.9.1921 "Ulkomaat ja me." . 3.

²⁴⁹ Kansan Lehti 6.9.1921, "Keskustapolitiikka täydellisen vararikon partaalla." . 1.

4 KOHTI SOPUA

4.1 Suojeluskunta-asetuksen muuttaminen sanomalehdistössä

Suojeluskuntakriisin syntymiseen vaikutti olennaisesti vuoden 1919 suojeluskunta-asetuksen jättämät epäselvyydet suojeluskuntajärjestön asemasta ja itsemääräämisoikeuden rajoista suhteessa valtiovaltaan.²⁵⁰ Vuoden 1919 asetuksessa suojeluskuntajärjestön kytkennät valtiovaltaan jäivät hyvin ohuiksi ja tulkinnan varaisiksi. Suojeluskuntain ylipäällikkö toimi sotaministerin alaisuudessa, mutta ylipäälliköllä oli oikeus esitellä järjestöä koskevat asiat suoraan sotaministerille, jolloin sotaministeriö ei päässyt vaikuttamaan asioiden valmisteluun ennen esittelyä. Kari Selén piti olennaisimpana muutoksena vuoden 1919 asetuksessa järjestön oikeutta valita ja palkata henkilökuntansa, joka palveli aktivistien tavoitetta kasvattaa suojeluskuntajärjestön autonomiaa.²⁵¹ Vuoden 1919 suojeluskunta-asetuksen jälkeen, osa suojeluskuntalaisista näytti mieltäneen järjestön itsenäistyneen suhteessa puolustuslaitokseen ja sotaväkeen, suojeluskuntien ollessa sotaministerin alaisuudessa ja puolustuslaitoksen sekä yleisesikunnan päällikön ollessa tasavallan presidentin alaisuudessa.²⁵² Selénin

---

²⁵⁰ Selén 2001, 91.

²⁵¹ Selén, 2001, 51.

²⁵² Kronlund, 1998, 88-89.

mukaan vuosien 1919-1921 suojeluskuntajärjestön riippumattomuuden tavoittelussa oli kysymys järjestön vallasta ja oikeudesta hoitaa asioita oman normiston pohjalta.²⁵³

Vaikka hallitus ja suojeluskunnat pääsivät sopuun kiistelystä suojeluskunta-asetuksesta 16.9.1921,²⁵⁴ poliittinen lehdistö otti kantaa uuden asetuksen luomisesta vastuussa olleen hallituksen ja suojeluskuntien nimittämän komitean mietintöjen ja esitysten pohjalta. Esimerkiksi *Helsingin Sanomat* kommentoi artikkelissaan hallituksen asettaman komitean mietintöä suojeluskunta-asetuksen uudistamisesta 11.9.1921. *HS* piti asetuksen tärkeimpänä muutoksena suojeluskuntien ylipäällikön siirtämistä sotaministerin alaisuudesta presidentin alaisuuteen. *HS* piti tätä oikeana ratkaisuna, sillä se oli saanut kannatusta sekä suojeluskunnista että niiden ulkopuolelta, kirjoittajan todennäköisesti tarkoittaen hallitusta. *HS* mukaan ylipäällikön siirtäminen poistaisi myös kriisin aikana suojeluskuntien esittämä pelko joutua ”puoluemielisestä” sotaministeristä liaksi riippuvaiseen asemaan. *HS* kuitenkin kritisoi artikkelissaan komitean esityksien kohtia, joissa suojeluskuntain ylipäällikkö saisi itse esittää suojeluskuntiin upseereita, tai nimittää osastopäälliköitä. *HS* myös tarttui mahdollisesti kiistanalaisimpaan tulkintaan uudesta asetuksesta, jonka mukaan suojeluskuntiin nimitettävien pitäisi nauttia suojeluskuntain luottamusta. *HS*:n kriittisen tulkinnan mukaan komitean mietinnön perusteella suojeluskunnista oli tarkoitus tehdä mahdollisimman riippumattomaksi hallituksesta.²⁵⁵

Hallitus ja suojeluskunnat pääsivät sopuun kiistelystä suojeluskunta-asetuksesta 16.9.1921.²⁵⁶ Uudessa asetuksessa suojeluskuntien tehtävät ja organisaatio säilyivät ennallaan, ja muutoksia tehtiin oikeastaan vain nimitysasioihin,²⁵⁷ joka oli kriisin pääasiallinen kiistan aihe suojeluskuntain ylipäällikkö kysymyksen lisäksi. Asetusta

---

²⁵³ Selén, 2001, 188.

²⁵⁴ Ahti 1990, 59-60.

²⁵⁵ *Helsingin Sanomat* 11.9.1921, ”Suojeluskunta-asetuksen uudistaminen.”. 3.

²⁵⁶ Ahti 1990, 59-60.

²⁵⁷ Selén, 2001, 95.

miettineen komitean tarkoituksena oli järjestää suojeluskunnan suhde puolustuslaitokseen läheisemmäksi, ja samalla suojeluskuntajärjestö tuli liittää entistä vahvemmin valtiovallan etupiiriin. Suojeluskuntain ylipäällikön tehtävä siirtyi sotaministeriltä suoraan tasavallan presidentin alaiseksi. Piiripäällikön nimittäminen ja erottaminen kuului myös jatkossa tasavallan presidentin piiriin. Kaikkien nimitettyjen upseereiden tuli kuitenkin nauttia suojeluskuntajärjestön luottamusta.²⁵⁸

Eri poliittisten kriisin puolien lehdet ottivat vastaan uuden suojeluskunta-asetuksen erilaisilta näkökulmilta, osan suhtauduttua siihen positiivisesti, ja osa negatiivisesti tai neutraalisti. Esimerkiksi keskustahallituksen pää-äänenkannattajat, *Helsingin Sanomat* ja *Ilkka* tulkitsivat uutta asetusta eri tavoin.

Helsingin Sanomat kommentoi uutta vahvistettua asetusta tyytyväisyydellä 18.9. julkaistussa artikkelissa todeten, että uusi asetusta oli "tydyttävä tulos" sekä valtiovalalle että suojeluskunnille. Tärkeimpinä muutoksina *HS* piti suojeluskuntain ylipäällikön asemaa, sekä suojeluskuntain nimitys ja esittely asioita. *HS* pyrki puolustamaan uutta asetusta hallitukselle sopivana toteamalla, että nämä suojeluskuntavirkoihin nimitykset jatkossa esittelisi sotaministeri, jotta hallituksen "tarpeellinen valvontaoikeus" suojeluskunnissa olisi taattu. *HS*:n artikkelin osa, joka koski uutta suojeluskunta-asetusta oli hyvin sovittelevan sävyinen. Tästä kertoi se, että kirjoittaja esitteli kriisin osapuolien näkökantoja suhteellisen neutraalisti ilman oikeiston syyttelyä. Tästä sovittelevuudesta kertoi myös kirjoittajan tulkinta siitä, että suojeluskunnille oli turvattu laaja sisäinen vapaus ja itsehallinto, joka perustui kirjoittajan mukaan asetuksen kohtaan, jossa ylimpiin suojeluskuntatehtäviin nimittäminen vaati suojeluskuntajärjestön luottamusta.²⁵⁹ *HS*:n sovitteleva linja suhteessa suojeluskuntien itsehallintoon oli täysin erilainen esimerkiksi verrattuna 11.9. julkaistuun artikkeliin komitean mietinnöistä,²⁶⁰ tai *HS*:n 3.7. julkaistuun artikkeliin,²⁶¹ jossa kirjoittaja syytti oikeistoa

---

²⁵⁸ Selén, 2001, 95.

²⁵⁹ *Helsingin Sanomat* 18.9.1921, "Suojeluskunta-asia." 3.

²⁶⁰ *Helsingin Sanomat* 11.9.1921, "Suojeluskunta-asetuksen uudistaminen." 3.

²⁶¹ *Helsingin Sanomat* 3.7.1921, "Oikeistolaista politiikkaa." 7.

ja "äärimmäistä vasemmistoa" heidän suunnitelmistaan kehittää järjestöjä, jotka olisivat riippumattomia valtiovallasta.

Toisen hallitukseen kuuluneen puoleen pää-äänenkannattaja *Ilkka*, ei ollut yhtä sovitteleva pääkirjoituksessaan, mitä *HS*. Santeri Alkio halusi "muistuttaa" lukijoita, että suojeluskuntakriisin aiheutti "Helsingin suojeluskuntapiirin oppositiohenki nykyistä hallitussuuntaa vastaan", ja miten alun perin "määrätyt suunnat" agitoivat asetusta vahvistamaan helsinkiläisten tulkintaa lailliseksi, Alkion tarkoittaessa helsinkiläisillä Helsingin suojeluskuntapiiriä ja ruotsinkielistä oikeistoa.²⁶² Alkion *Ilkan* tulkinta asetuksesta erosi *HS*:n tulkinnasta. Alkion mielestä asetuksen maininta suojeluskuntien nimityksien tapahtuminen sotaministerin kautta, tarkoitti sitä, että eduskunnalle edesvastuullinen hallitus sai tilaisuuden "täydellisesti" valvoa laitosta. Alkion *Ilkka* huomautti, ettei halunnut "tällä kertaa" arvostella suojeluskunta-asetusta, joten voi olettaa *Ilkan* ja Alkion olleen tyytyväisiä uudesta asetuksesta, joka heidän tulkintansa, mukaan palveli hallituksen etua valvoa suojeluskuntia.

Poliittisessa oikeistossa suojeluskunta-asetuksen lopputuloksesta oltiin eri mieltä. *Hbl*:n pääkirjoituksen mukaan, vaikka uusi asetusta ei osin vastannut suojeluskuntien edustajien toiveita, pystyi suojeluskunnat jatkamaan toimintaansa asetuksen perusteella. Tämän voi tulkita, että *Hbl*:n pääkirjoituksen kirjoittaja A. R. Frenczell pääosin hyväksyi asetuksen. Frencellin mukaan asetuksen tärkein muutos oli se, että suojeluskuntien ylipäälliköiden tulisi nauttia suojeluskuntien luottamusta, ja tätä vaatimusta kirjoittaja piti täysin itsestään selvänä. Frenczell kuitenkin syytti hallitusta heti tämän asetuksen kohdan rikkomisesta, kun von Essenä ja Mannerheimia ei hyväksytty ylipäälliköksi, vaikka niillä oli suojeluskuntajärjestön luottamus.²⁶³

---

²⁶² Ilkka 20.9.1921, "Suojeluskunta-asia järjestetty.". 1.

²⁶³ Hufvudstadsbladet 18.9.1921, "Skyddskårskonfliktens nyaste fas.". 4.

Muun muassa *US* kommentoi asetusta neutraalisti monen muun kokoomukseen sitoutuneen lehden ohella uutisartikkelissa 16.9.²⁶⁴ Selostettuaan asetuksen sisällön, kirjoittaja nosti esiin uuden asetuksen tärkeän edun, joka oli kurinpito ja komentojärjestelmän muuttaminen niin, ettei kirjoittajan tulkinnan mukaan sotaministerillä olisi mitään rankaisuvalltaa suojeluskuntiin nähden, joka kirjoittajan mukaan oli syynä kriisiin.²⁶⁵ Tämän kurinpito ja komentojärjestelmän uudistamisen edun esiin nostamalla, *Uusi Suomi* yritti "vierittää" suojeluskuntakriisin syytä eronneen sotaministerin Hämmäläisen ja hallituksen niskoille, mutta muuten uutisartikkeli on suhteellisen neutraalin sävyinen kommentoidessa eri asetuksen muutoksia.

Suomen Sosialidemokraatin artikkelin mukaan uuden suojeluskunta-asetuksen vahvistamisella suojeluskunnat saavuttivat tarkoituksensa. Kirjoittaja muistutti lukijoita kriisin lähtökohdista syyttämällä von Gerichia ja "taantumuksellisia suojeluskuntaherroja" siitä että nostivat myrskyn von Gerichin erosta. Kirjoittajan mukaan suojeluskunnat halusivat itsensä riippumattomiksi hallituksesta siirtämällä ylipäällikön presidentin alaiseksi, ja nyt kirjoittajan mukaan tämä itsenäisyys oli toteutunut. Kirjoittaja pyrki pelottelemaan lukijoita, että nyt uuden suojeluskunta-asetuksen takia maassa oli kaksi armeijaa, joista suojeluskunnat olivat riippuvainen vain presidentistä, eikä eduskunnalla olisi "tuskin mitään sanomista.". Tällä ja vertailemalla suojeluskuntien suurempaa miesvahvuutta armeijan miesvahvuuteen, haluttiin antaa lehden lukijoille sellainen vaikutelma, että suojeluskunnat voisi ottaa tai oli ottanut vallan maassa hallitukselta. *Ssd:n* kirjoittajan suhtautuminen uuteen asetukseen oli hyvin negatiivinen. Kirjoittajan toteamuksesta, että suojeluskunnat olivat tyytyväisiä tähän voittoon, voi todeta, että *Ssd* ei ollut tyytyväinen hallituksen asettaman komitean lopputulokseen, vaikkei suoraan hallitusta kritisoinutkaan.²⁶⁶

---

²⁶⁴ Sama uutisartikkeli muun muassa: Karjala 17.9.1921, "Suojeluskuntien uudelleen järjestäminen.". 2. ja Vaasa 17.9.1921, "Suojeluskuntien uudelleen järjestäminen.". 3.

²⁶⁵ Uusi Suomi 16.9.1921, "Maan suojeluskuntien uudelleen järjestäminen.". 1.

²⁶⁶ Suomen Sosialidemokraatti 17.9.1921, "Kaksi armeijaa.". 2.

Vasemmistoradikaali *Sanantuoja*²⁶⁷ näkökulma suojeluskuntakriisin päätökseen ja uuteen asetukseen tuli ilmi pääkirjoituksesta 24.9. Kirjoituksesta voi päätellä, että lehden mukaan hallitus taipui suojeluskunnille suojeluskunta-asetuksen vahvistamisen yhteydessä, vaikkei lehti suoraan mainitse asetusta. Kirjoittaja kritisoi hallitusta, että tasavaltaan oli nyt jäänyt monarkistinen ”pahka” hallitsemaan.²⁶⁸

Eri poliittisten puolien tulkinnat olivatkin hyvin erilaisia uudesta suojeluskunta-asetuksesta. Oikeisto ja keskusta tyytyivät uuteen asetukseen, vaikka molemmat puolet löysivät jotain yksittäisiä kohtia, joihin nämä suuntauksset eivät olleet tyytyväisiä. Vasemmiston tulkinta asetuksesta oli hyvin negatiivinen, sillä heidän näkökulmastaan se merkitsi suojeluskuntien saavuttamaa itsehallintoa.

4.2 Suojeluskuntien uuden ylipäällikön valinta

Kun suojeluskunta-asetus oli saatu vahvistettua 16.9. presidentin toimesta, siirtyi samana päivänä suojeluskuntien edustajakokous käsittelemään suojeluskuntain ylipäällikkökysymystä.²⁶⁹ Jo ennen 16.9. edustajakokousta, monet lehdet olivat huhuilleet ja esittäneet toivomuksia seuraavasta ylipäälliköstä. Oikeistoaktivistit olivat kriisin aikana moneen kertaan yrittäneet saada von Essenin uudelleen ylipäälliköksi, mutta se ei toteutunut hallituksen vastustuksen takia.²⁷⁰ Samalla tavalla Mannerheim nimittäminen toimeen tuli hylätyksi sotaministeri Jalanderin ja presidentti Ståhlbergin toimesta.²⁷¹

Oikeistossa Mannerheimin nimittämisen estäminen presidentin toimesta otettiin pettymyksellä vastaan. Esimerkiksi *Hbl* kommentoi suojeluskunnan edustajakokousta

---

²⁶⁷ Vapaa Kansa oli muuttanut nimensä Sanantuojuksi 13.9.1921-25.10.1921 väliseksi ajaksi. Tommila 1988, 344.

²⁶⁸ Sanantuoja 24.9.1921, ”Viikon varrelta.”.1.

²⁶⁹ Hersalo 1966, 102.

²⁷⁰ Jägerskiöld, 1973.

²⁷¹ Ahti 1990, 63-64.

pääkirjoituksessaan hämmästellen, miten “maan ansioituneinta kansalaista, yhteiskuntamme vapauttajaa venäläisestä ja punaisesta terroristista, suurinta maamme koskaan valmistamaa sotajohtajaa” ei hyväksytty ylipäälliköksi. Kirjoittaja totesi tämän olleen “isku kasvoille koko suojeluskuntajärjestöä vastaan”. Kirjoituksen lopussa varoitettiin, kuinka kenraali Mannerheimin ehdokkuuden hylkäämisen myötä suojeluskuntakonflikti oli monimutkaistunut vaarallisimmalla tavalla. Tällainen jousen jännitys murtumiskohtaan asti ei todellakaan voi olla viisasta mistään näkökulmasta.” Kirjoittaja uhmasi, kuinka kauna tästä asian lopputuloksesta oli erittäin voimakasta sekä suojeluskunnissa että yhteiskunnan valtiota ylläpitävissä elementeissä.²⁷² Tekstin lopun varoitukset konfliktin “monimutkaistumisesta vaarallisemmalla tavalla” ja “jousen jännittämisestä,” voidaan pitää suorana uhkauksena hallitukselle ja presidentille, siitä miten ne olivat sivuuttaneet Mannerheimin.

Uusi Suomi valitteli 20.9. julkaistussa artikkelissa “olojemme rikkinäisyyttä”, kuinka suojeluskuntien määrärahat olivat eduskunnan käsissä, ja jos suojeluskuntalaitoksen johdossa olisi sellainen henkilö, jota eduskunnan enemmistö vastustaa,²⁷³ voisi määrärahat vähentyä. Tekstissä *US*:n kirjoittaja toisti suojeluskunnan edustajakokouksen toivomuksen siitä, ettei Mannerheimin esittämisen hylkäämistä käytettäisi “agitationin” välineenä. Tekstin lopussa *US* totesi, ettei Mannerheim kaivannut puolustamista, sillä hänen lähtemättömät ansionsa olivat kirjoittajan mielestä laajasti tunnetut. Kirjoittajan mukaan Mannerheim nimittäminen suojeluskuntien ylipäälliköksi, olisi voinut johtaa suojeluskuntien vastustamiseen poliittisen keskustan taholta, jolloin porvarillinen puoli olisi rikkoutunut.²⁷⁴ Tällä kirjoittaja viittasi *Hufvudstadsbladetin* kirjoitukseen, jossa Mannerheimin syrjäyttämistä pidettiin “iskulta kasvoihin koko suojeluskuntajärjestölle.”²⁷⁵ Tekstin sävy oli paljon “miedompi” mitä esimerkiksi edellä mainittu *Hbl*:n hallitukselle ja presidentille hyvin kriittinen kirjoitus.

---

²⁷² *Hufvudstadsbladet* 18.9.1921, “Skyddskårskonfliktens nyaste fas.” 4.

²⁷³ Tällä kirjoittaja ilmeisesti tarkoitti maalaisliittoa, SDP:tä ja Kansallista Edistyspuoluetta.

²⁷⁴ *Uusi Suomi* 20.9, “Suojeluskuntain ylipäällikön nimitys.” 6-7.

²⁷⁵ *Hufvudstadsbladet* 18.9.1921, “Skyddskårskonfliktens nyaste fas.” 4.

Uudessa Suomessa esiintyi myös paljon kriittisempi näkemys Mannerheimin nimittämisen estämiseen liittyen. 21.9. Nimimerkki "E.N.S"²⁷⁶ kirjoitti, miten suojeluskuntain edustajille olisi tullut olla tietoisia siitä, ettei Mannerheimiä esittämistä virkaan hyväksyttäisi. E.N.S jatkoi ihmettelemällä, että miksi Mannerheim ei nyt kelvannut suojeluskuntien johtoon, mutta vuonna 1919 hänelle tarjottiin sotaväen ylipäällikön virkaa. Kirjoittaja jatkoi Mannerheimin puolustamista, toteamalla, että ilman Mannerheimia tätä tasavaltaa ei olisi kenties olemassakaan. Tällä kirjoittaja pyrki perustelemaan, miksi Mannerheimin ehdotusta suojeluskuntien ylipäällikön virkaan ei olisi saanut hylätä. E.N.S totesi, miten Mannerheimin valinta ylipäälliköksi olisi luonut luottamuksen hengen alaisiinsa suojeluskunnissa. Nyt Mannerheimin hylkääminen oli kirjoittajan mukaan johtanut laajojen kansalaispiirien mielten kärjistymiseen ja yhteenkuuluvuuden tunteen heikkenemiseen.²⁷⁷ Tekstin lopussa E.N.S osoitti kritiikkinsä *HS*:n 18.9. julkaistua kirjoitusta vastaan, jonka mukaan Mannerheimin valinta oli punaisena vaatteena, sekä sisäpoliittisesti, että ulkopoliittisesti.²⁷⁸

Tekstissään Setälä esitti voimakasta kritiikkiä hallituksen ja presidentti Ståhlbergin päätöstä vastaan olla hyväksymättä Mannerheimin ehdottamista suojeluskuntien ylipäällikön virkaan. Mielenkiintoista tekstissä oli myös se, miten tekstin sävy on erilainen verrattuna 18.9. julkaistuuun tekstiin,²⁷⁹ jossa Mannerheimin ehdotuksen hylkäämiseen ei reagoitu näin vahvasti. Samalla Setälä itse turvautui Mannerheimin puolusteluun, vaikkakin juuri edellä mainitussa lehdessä todetaan, ettei Mannerheimia ollut tarvetta puolustella hänen saavutustensa ollessaan laajasti tunnettuaja. Näistä kahdesta *US*:n kirjoituksesta voi päätellä Kokoomuksen "kipuilleen" suhtautumisessaan Mannerheimiin. Ari Uinon mukaan Kokoomuksen vanhasuomalaiset olivat irtaantuneet aiemmasta ihannoivasta Mannerheim-kuvasta, taas kun tämä kuva oli säilynyt

---

²⁷⁶ Emil Nestor Setälä, joka toimi vakinaisena avustajana Uudessa Suomessa. Kansallisen Kokoomuksen kansanedustaja vuosina 1918-1927. Autio 1998.

²⁷⁷ Uusi Suomi 21.9.1921, "Suojeluskuntain ylipäällikön nimitys." 6.

²⁷⁸ Helsingin Sanomat 18.9.1921, "Suojeluskunta-asia." 3.

²⁷⁹ Uusi Suomi 20.9, "Suojeluskuntain ylipäällikön nimitys." 6-7

puolueen nuorsuomalaisissa piireissä lähes rikkomattomana.²⁸⁰ Setälä oli itse kesällä suojeluskuntakriisin aikana sopinut suojeluskunta-aktivistien kanssa siitä, että *US:n* kirjoittelu suosisi aktivistien linjaa,²⁸¹ joten tämä Setäsen kirjoituksessa esittämä linja erosi *US:n* päätoimittajan Ernst Nevanlinnan linjasta.

Helsingin Sanomat kirjoitti suojeluskuntien edustajankokouksesta 18.9. julkaistussa pääkirjoituksessaan, miten suojeluskuntien edustajankokous oli esiintynyt harkitsemattomasti yrittäessään esittää ”törkeän niskoittelun” vuoksi erotetun von Essenin nimittämistä uudelleen ylipäälliköksi. Samalla lehti kritisoi edustajakokouksen seuraavaa esitystä nimittää Mannerheim ylipäälliköksi. Kirjoittajan mukaan Mannerheimista olisi saatu sotilaallisesti etevä päällikkö, mutta kritisoi, miten Mannerheimin aikaisempi esiintyminen on ollut sellaista, että se olisi ollut ”punainen vaate sekä sisään-, että ulospäin”. Malmbergin tullessa esitetyksi kokouksessa sotaministeri Bruno Jalanderin toimesta, ja sitten nimitetyksi presidentin toimesta, totesi kirjoittaja, miten vihdoin suojeluskuntakokouksen ”kevytmielisesti kärjistämä” kysymys on saatu onnellisesti selvitettyksi.²⁸²

HS:n kirjoituksesta välittyi hallituksen linjan tukeminen suojeluskunnan ylipäällikön valinnasta. von Esseninä lehti ei pitänyt sopivana ehdokkaana, sillä hän uhmasi hallituksen ja entisen sotaministerin Hämäläisen aiempia vaatimuksia von Gerichin erotamisessa. von Essenin nimittäminen takaisin ylipäälliköksi olisi voitu mahdollisesti tulkita hallituksen alistumisena suojeluskuntien tahtoon. Mannerheimin suojeluskuntain ylipäällikkyyttä presidentti Ståhlberg ja hallitus eivät hyväksyneet muun muassa siksi, koska Mannerheimin asema suojeluskuntien johdossa olisi vesittänyt hallituksen tavoitteen saada suojeluskunnat parempaan kontrolliin, hänellä ollessaan suurta vaikutusvaltaa muutenkin järjestössä.²⁸³ Stig Jägerskiöld on taas esittänyt, että Ståhlbergin päätökseen olla nimittämistä Mannerheimia suojeluskuntien ylipäälliköksi,

---

²⁸⁰ Uino 1994. 375.

²⁸¹ Ahti, 1986, 186.

²⁸² *Helsingin Sanomat* 18.9.1921, ”Suojeluskunta-asia.” 3.

²⁸³ Selén, 2001, 101-102.

olisi johtunut presidentin epäluulosta Mannerheimia kohtaan.²⁸⁴ Seppo Hentilän mukaan, presidentin päätökseen vaikutti pelko siitä, että Mannerheim saisi komentoonsa valtiovallasta riippumattoman yksityisarmeijan.²⁸⁵

Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa otsikolla ”Moitittavaa esiintymistä” kritisoitiin oikeistoa ja etenkin ruotsinkielistä oikeistoa heidän mielenilmaisustaan ja ”ärhentelestään” hallitukselle ja presidentille Mannerheimin syrjäyttämisen takia. *HS* piti suojeluskuntien edustajakokouksen virheenä sitä, etteivät selvittäneet ennalta Mannerheimin virkaan esittämisen seurauksia. Kirjoittaja kritisoi ruotsinkielisen oikeistolehden hyökkäyksiä presidentti Ståhlbergiä vastaan Mannerheimin sivuuttamisesta, sekä yksittäisiä mielenosoituksia, joissa presidenttiä vastaan oli hyökätty sanallisesti ja kiihotettu häntä vastaan. Kirjoituksessa pelättiin oikeiston mielenosoitusten yllyttävän myös kommunisteja mielenosoituksiin valtiovaltaa vastaan. Lopuksi kirjoittaja totesi, että kaikkien yhteiskuntaa ja valtiota säilyttävän ja tervettä edistystä tukevien aines-ten tulisi liittyä yhteen rintamaan ”moista bolševismia vastaan, tulkoon se sitten miltä taholta tahansa, ja lausuttava siitä tuomionsa.”²⁸⁶ Kirjoituksessa viitattiin mielenosoituksiin, joita oikeistosta esiintyi presidenttiä vastaan, muun muassa samana iltana, kun Ståhlberg nimitti Malmbergin suojeluskuntien ylipäälliköksi, oli protestoijat järjestäneet vihellyskonsertin presidentinlinnan edustalla.²⁸⁷ Kirjoituksessa huomioitavaa on se, miten kirjoittaja pitää ruotsinkielisen oikeiston mielenilmaisuja ja sanomalehtien kirjoituksia yhtä suurena uhkana kansanvaltaiselle valtionjärjestelmälle, kuin kommunistien järjestämiä mielenosoituksia ja ”katurähinöitä.”

HS:n saman päivän artikkelissa otettiin ilolla vastaan suojeluskuntaristiriidan päättyminen onnelliseen ratkaisuun. Kirjoituksessa todettiin ihailen uuden suojeluskuntapäällikkö Lauri Malmbergin olevan ”mitä sopivin mies tälle vastuunalaiselle paikalle.” Kirjoittaja kuvaili ylistävästi Malmbergia suomalaiseksi mieheksi, joka oli

---

²⁸⁴ Jägerskiöld 1973, 39.

²⁸⁵ Hentilä & Hentilä 2022, 319.

²⁸⁶ *Helsingin Sanomat* 24.9.1921, ”Moitittavaa esiintymistä.” 2.

²⁸⁷ Sinerma, 1995, 91.

suojeluskuntien suuren enemmistön kielen ja mielen mukainen.²⁸⁸ Kirjoituksessa näkyi *HS*:n kirjoittajan asenne kielikysymykseen ja samalla kirjoittajan “jääkärihenkisyys”. Tekstissä mainittiin, miten Malmberg oli suomalainen mies, joka ei ollut saanut sotilaskasvatustaan tsaarin venäläishenkisestä komennosta, vaan oli “jääkärien kunniaakkaimmasta valiojoukosta kotoisin.”²⁸⁹ Tämä Malmbergin jääkäritaustan nostaminen näin suuresti esiin oli mielenkiintoinen päätös kirjoittajalta, sillä Keijo Kulhan mukaan *HS*:n kanta oli ollut jääkäri-tsaarinupseeri kysymyksessä se, että nämä upseerit täydensivät toisiaan ja lehti halusi arvioida upseereja kunnan ja sopivuuden perusteella.²⁹⁰ Kirjoittaja jatkoi toteamalla, miten Malmbergin valintaa suojeluskuntien ylipäälliköksi oli ainakin suomenkielinen suojeluskuntien enemmistö tervehtinyt yleisellä tyytyväisyydellä. Kirjoittaja kritisoi ruotsinkielisen oikeiston “kiihoitustyötä”, sitä ja miten Porvoon torilla oli pidetty puhe, joka oli syyttänyt presidentti Ståhlbergia maan valkoisen kansallisaineksen häpäisemisestä, sivuuttaessaan Mannerheimin nimityksen ylipäälliköksi.

Ilkka otti kantaa pääkirjoituksessaan suojeluskuntain uuden ylipäällikön valintaan, syyttämällä “suojeluskunta kokouksen enemmistöä” politikoinnista, kun yrittivät ensin von Essenin saada takaisin virkaan huolimatta “siitä mitä oli tapahtunut” viitaten von Essenin kieltäytymisestä erottaa von Gerich. Mannerheimin ehdottamista *Ilkka* ei pitänyt vilpittömänä ja piti Mannerheimia epäsopivana hänen poliittisen piirinsä takia, viitaten suojeluskunta-aktivisteihin ja mahdollisesti *Ilkan* ja Alkion “kauhuksumiin” ruotsinkieliseen oikeistoon.²⁹¹ *Ilkan* kirjoituksessa Malmbergia pidettiin “kelpo sotilaana, ja todennäköisesti Malmbergin tausta jääkäriupseerina teki hänestä mieluisan ylipäällikön suojeluskunnille Alkion *Ilkan* mielestä.

Vasemmistolehdistössä keskityttiin pilkkaamaan Mannerheimin nimittämisen estymistä presidentti Ståhlbergin taholta. 19.9. julkaistussa artikkelissa *Ssd* kuvailee

---

²⁸⁸ Helsingin Sanomat 24.9.1921, “Kirje Helsingistä.” 3.

²⁸⁹ Helsingin Sanomat 24.9.1921, “Kirje Helsingistä.” 3.

²⁹⁰ Kulha 1989, 371.

²⁹¹ *Ilkka* 20.9.1921, “Suojeluskunta-asia järjestetty.” 1.

otsikolla "Mannerheimin kolmas nousu epäonnistunut," edustajakokouksen kään- teitä, tiivistämällä nämä suojeluskuntakriisin tapahtumat monarkistien vallantavoit- telupyrkimyksiin, vaikka sitä he ovat tähän asti yrittäneet peitellä. Tekstissä pahek- suttii edustajakokouksessa esitettyjen von Essenin ja Mannerheimin ehdokkuuksia ylipäällikön virkaan. Mannerheimin mainetta pidettiin niin kotimaassa, kuin ulko- mailla tekstin mukaan sellaisena "kaikuna", jonka hänenkin olisi pitänyt ymmärtää. Tekstissä kommentoitiin Malmbergin nimittämistä ylipäällikön virkaan neutraalin to- teavasti, mainiten kuitenkin, ettei hän ole julkisesti politiikkaan sekaantunut, vaan toi- minut yksinomaan sotilas alalla, josta voi nähdä kirjoittajan varovaisesti hyväksyvän Malmbergin ylipäällikkyyden. Samalla politikoinnin välttäminen oli suora vertaus sii- hen, miten entinen ylipäällikkö von Essen "politikoi" esimerkiksi *Ssd:n* mielestä aiem- min suojeluskuntakriisin alussa.²⁹²

Varsinaissuomalainen *Sosialisti* kirjoitti artikkelissaan otsikolla "Monarkistivallanku- mouselliset aiheet.", kuinka suojeluskuntalaitos oli "personoitunut" vahvasti Man- nerheimiin, joka lehden mukaan aloitti kansalaissodan ja oli suojeluskuntien sisällis- sodan aikaisiin rikoksiin osallinen. Lehti jatkoi toteamalla, kuinka Mannerheimillä oli vieläkin täytettävänä "pyhä tehtävä, työväenluokan nujertaminen, mikä hänen har- mikseen jäi kesken sisällissodan aikana. Kirjoittaja totesi, kuinka nyt "monarkistival- lankumoukselliset" yrittivät antaa hänelle tilaisuuden suojeluskuntakokouksessa as- tua jälleen "monarkistivallankumouksellisen armeijan johtoon." Tämä kertoi lehden mukaan siitä, ettei monarkistien vallankaappaus suunnitelmat ole unohtuneet. Lehti totesi Malmbergin nimityksestä Suojeluskuntain ylipäällikön virkaan, että vaikka hän oli Suojeluskuntain virallinen ylipäällikkö, oli Mannerheim siltikin "monarkistival- lankumousellisten" henkinen johtaja. Lopuksi lehti kritisoi poliittista keskustaa siitä, että heidän pitäisi "avata silmänsä" vaaralle, minkä suojeluskuntalaitos muodostaa. Samalla keskustan tulisi tajuta se, että Mannerheim ja suojeluskuntalaitos oli vuoden 1918 teoillaan tehneet itsestään "kansan tuomion ja kirouksen esineiksi."²⁹³

---

²⁹² Suomen Sosialidemokraatti 19.9.1921, "Mannerheimin "kolmas nousu" epäonnistunut." 1.

²⁹³ Sosialisti 20.9.1921, "Monarkistivallankumouselliset aiheet." 2.

Tässä tekstissä esiintyi sama uhkakuva, mikä monissa muissakin vasemmiston lehdissä, eli suojeluskuntalaitoksen muodostama vaara yhteiskunnalle. Lehti kirjoittikin hyvin kärkkäästi sekä Mannerheimistä, että suojeluskuntalaitoksesta eli ”monarkistivallankumouksellisesta armeijasta”. *Sosialisti* totesi myös Mannerheimin aloittaneen itse sisällissodan työväestöä vastaan, mikä on tietenkin mielenkiintoinen tulkinta sisällissodan alun tapahtumista, sillä vaikka Mannerheimin johdolla suojeluskunnat alkoivat riisumaan venäläisiä aseista tammikuun 28. päivä 1918, aloittivat punaiset lähes samaan aikaan, samana päivänä Helsingissä kapinan.²⁹⁴ Samalla *Sosialisti* vaatii samaa kuin monet muutkin vasemmistolehdet, eli suojeluskuntien lakkauttamista.

Suomen Sosialidemokraatin päätoimittaja J. W. Keto, kirjoitti pääkirjoituksessaan 19.9. suojeluskuntakriisin loppuvaiheista otsikolla *Suojeluskuntajohto paljastaa taas luonteensa*, että suojeluskuntien ”taantumuksellinen luonne” ei suojeluskunta-asetuksen muuttamisesta huolimatta ollut hävinnyt liikkeestä, vaan tästä ”taantumuksellisuudesta” saatiin uusi todiste suojeluskuntakokouksessa. Keto perusteli toteamustaan sillä, että ensin Suojeluskuntain ylipäälliköksi ehdotettiin edellistä suojeluskuntapäällikköä, von Essenä, ja sen jälkeen Mannerheimiä. Näitä nimityksiä Keto piti todisteina suojeluskuntien vaarallisesta luonteesta tasavaltalaiselle hallitusmuodolle. Mannerheimistä Keto kirjoitti, kuinka hänen ”harrastuksensa ja puuhansa” ovat kokouksen edustajien tiedossa ja täten ne osoittautuvat kannattamaan näitä ”puuhia,” joita Keto ei kuitenkaan tekstissä itse kertonut. Keto jatkoi, sosialidemokraattisen työväen tulee tarkemmin miettiä keinoja demokratian suojaamiseksi, esimerkiksi ”kansanvaltaistamalla” hallinnon, oikeuslaitoksen ja sotalaitoksen. Lehti totesi suojeluskuntien muodostamisen ”kansanmiliisin pohjaksi”, olleen yhtenä tärkeänä osana ”socialidemokraattista sotilasohjelmaa.” Tekstin lopussa Keto, totesi syyn ”porvareiden demokratian arkuuteen” olevan kommunistien, jotka yrittivät kirjoittajan mukaan ”provokatorisella toiminnallaan” julistaa työväen aseellista nousua, asettaakseen vähemmistödiktatuurin Suomeen. Tekstissä Keto kritisoi hallitusta ja yleisemmin ”porvarillisten

---

²⁹⁴ Meinander 2012, 2.

demokraattisten ainesten” tapaa sivuuttaa ”porvarillisen taantumuksen” vaaran demokratialle, viitaten suojeluskuntiin ja edustajakokouksen esittämiin henkilöihin.²⁹⁵

Tämä pääkirjoitus kuvasi hyvin SDP:n ja sen pää-äänenkannattajan *Suomen Sosialidemokraatin* suhtautumista vasemmisto-oppositioon ja kommunisteihin. Näillä kahdella vasemmistoryhmittymillä oli kuitenkin sisällissodan jälkeisessä Suomessa erilaiset tavoitteet. SDP kannatti parlamentaarista demokratiaa, eli yhteistyötä myös poliittisen oikeiston ja keskustan kanssa, samaan aikaan vastustaen kommunismin ja työväendiktatuuria.²⁹⁶ Vasemmisto-oppositio eli SSTP:n ja SKP:n puolueohjelmista, tilaa vei paljon sosialidemokraattien kritisointi, ja niiden rinnastaminen ”valkoisten porvareiden tukijoiksi.” SSTP:n ja etenkin SKP:n tavoitteina oli tuotantovälineiden ottaminen työväenneuvostojen haltuun, sekä myös ”porvarillisen tasavallan” korvaaminen työväenneuvostojärjestelmällä.²⁹⁷

Suomen Työläisessä nimimerkki: ”Lalli” kirjoitti 21.9. julkaistussa artikkelissaan, kuinka lehden, virallinen kanta oli ollut aina vahvasti suojeluskuntien lakkauttamisen puolesta.²⁹⁸ Artikkelissa *Suomen Työläinen* kritisoi sosialidemokraatteja siitä, kuinka he aiemmin olivat halunneet lakkauttaa suojeluskunnat, mutta nyt 19.9. *Suomen Sosialidemokraatissa* julkaistussa artikkelissa Kedon mukaan suojeluskunnat tulisi muuttaa myös työläisiäkin koskevaksi ”kansanmiliisiksi.”²⁹⁹ *Suomen Työläisen* kirjoitus on vahvaa kritiikkiä *Suomen Sosialidemokraatille*, ja tästä näkyy hyvin ”taisto” kahden vasemmistopuolueen, SDP:n ja SSTP:n välillä. *Suomen Työläinen* päätti artikkelinsa toteamalla suojeluskunnan ylipäällikkyyden valinnasta, kuinka sillä ei ole merkitystä, toimiiko suojeluskuntien ylipäällikkönä Mannerheim vai Malmberg, sillä molemmat olivat valkoisia porvareita.” Mannerheimistä Lalli kuitenkin totesi, että Mannerheimin valinnasta olisi ollut se etu, että hänen valinnallaan suojeluskuntien ”todellinen

---

²⁹⁵ Suomen Sosialidemokraatti 19.9.1921, ”Suojeluskuntajohto paljastaa taas luonteensa.”. 1.

²⁹⁶ Mickelson 2015, 428.

²⁹⁷ Mickelson 2015, 72-73.

²⁹⁸ Suomen Työläinen 21.9.1921, ”Suojeluskunnat.” 1.

²⁹⁹ Suomen Sosialidemokraatti 19.9.1921, ”Suojeluskuntajohto paljastaa taas luonteensa.”. 1.

olemus” olisi tullut paremmin esiin. Tämä osoitti Mannerheimin maineen hyvin ”kiistanalaisena” henkilönä työväen keskuudessa johtuen sisällissodan ja sen jälkeisistä tapahtumista, joista Mannerheimia monesti syytettiin toimiessaan valkoisen puolen ylipäällikkönä.

Lehdistössä seurattiin mielenkiinnolla kysymystä suojeluskuntien ylipäällikkyydestä. Malmbergin tulesa nimitetyksi ylipäälliköksi lehdistön pääasiallinen huomio keskitettiin siihen, ettei Mannerheimia valittu suojeluskuntien ylipäälliköksi. Lehdistössä kuitenkin kommentoitiin Malmbergin nimittämistä monilta eri kannoilta, hallituksen linjaa tukeneen poliittisen keskustan lehdistössä Malmbergia pidettiin hyvänä henkilönä tehtävään. Oikeiston lehdistössä Malmbergia pidettiin myös sopivana ehdokkaana, vaikkakin Mannerheimin hylkäämistä valiteltiin. Sosialidemokraattisessa lehdistössä Malmbergia kommentoitiin neutraalis-sävytteisesti ja samalla iloittiin vasemmistordikaalisen lehdistön ohella siitä, ettei Mannerheimia valittu ylipäälliköksi.

5 PÄÄTÄNTÖ

Tässä tutkielmassa käsittelin suojeluskuntakriisiä koskevien sanomalehtien kirjoituksia laajasti poliittisen oikeiston, keskustan ja vasemmiston näkökulmista. Suojeluskuntakriisissä Suomen poliittiset puolueet ja ideologiat, ja etenkin näiden puolueiden edustamat lehdet ottivat rajusti yhteen liittyen suojeluskuntien asemaan suhteessa valtiovaltaan. Sanomalehdistön kirjoitukset heijastivat lehtien ja niihin sidoksissa olleiden puolueiden poliittisia kantoja ja tavoitteita. Tällöin kirjoituksista selvisi käsiteltyjen lehtien suhtautuminen valtiovallan ja suojeluskuntajärjestön väliseen kriisiin. Sanomalehdistön suhtautumiseen suojeluskuntakriisissä vaikutti etenkin lähihistoriasisällissodan muodossa, mutta myös monet vuonna 1921 ajankohtaiset poliittiset kiistat.

Monet poliittiset sanomalehdet olivat enemmän tai vähemmän puolueisiinsa sidoksissa, jolloin kirjoitukset korostivat osittain vahvasti sanomalehtien ja puolueiden suhtautumista suojeluskuntakriisiin. Kuitenkaan aina lehdet eivät kirjoituksissaan edustaneet oman poliittisen suuntauksen ”yleistä” tai puolueen kantaa kriisistä, vaan myös samaan puolueeseen sidoksissa olleet lehdet saattoivat olla eri linjoilla kriisin tietyistä tapahtumista. Eri poliittisten suuntausten lehdet käsitelivät kriisiä erilaisista poliittisista näkökulmista, jolloin eroavaisuudet sanomalehdistössä olivat suuria poliittisten ideologioiden ja puolueiden välillä.

Poliittiseen oikeistoon, joko RKP:hen tai Kokoomukseen sitoutuneet lehdet näkivät suojeluskuntakriisin syynä hallituksen sekaantumisen järjestön sisäisiin asioihin. Oikeistossa pelättiin etenkin suojeluskuntajärjestön vaikutusvallan vähenemistä yhteiskunnassa. Samalla tavalla oikeistolehdistö halusi puolustaa suojeluskuntien asemaa etenkin sisällissodan muiston takia. von Gerichin kirjoitus tuomittiin oikeistolehdistössä, mutta erotusta pidettiin liian kovana rankaisuna. Oikeiston huomio kiinnittyikin Hämäläisen von Essenille antaman käskyn laillisuuteen, ja tällä tavoin Hämäläisestä tuli oikeistolehdistölle maalitaulu. von Essenin erotus näyttäytyi oikeistolehdistön silmissä hyvin vakavana tekona hallitukselta, ja von Essenistä tuli eräänlainen marttyyri tämän takia. Bergin itsemurhasta oikeisto syytti hallitusta, kun lehdistön mielestä Bergin upseerinkunnia oli mennyt hallituksen ”pakotettua” hänet keskelle kriisiä. von Gerichin erotuksen noudattamista jättämistä oikeistolehdistö tuomitsi, mutta osoitti kuitenkin ymmärrystä. Uuden suojeluskunta-asetuksen vahvistamisen oikeistolehdistö näki tyydyttävänä ratkaisuna, muttei kaikilta puolin hyvänä.

Oikeisto lehdet puolustivat välillä hyvin rajusti suojeluskuntien asemaa. Etenkin RKP:hen sitoutuneet ruotsinkieliset lehdet olivat suojeluskunta-asian aktiivisin puolustaja, todennäköisesti siksi, että aktivisteilla oli yhteyksiä etenkin Helsingin ruotsinkielisiin lehtiin,³⁰⁰ sekä varmasti myös ”valkoisen aatteen” säilyttämiseksi puolustamalla suojeluskuntia. Kokoomuksessa tapahtui Ari Uinon mukaan selvä irtaantuminen Kokoomuksen vanhasuomalaiselta puolelta vuoden 1919 Mannerheim kuvasta, nuorsuomalaisen puolen vielä säilyttäessä rikkomattomana Mannerheim kuvan.³⁰¹

Keskustalehdistön näkökulmasta suojeluskuntakriisi näyttäytyi Vennolan Edistyspuolueen ja Maalaisliiton hallituksen politiikan puolustamisena. Kari Selénin mukaan

---

³⁰⁰ Ahdin mukaan suojeluskuntakriisin alkuvaiheessa, ennen von Essenin erottamista muun muassa Mannerheim oli käyttänyt vaikutusvaltaansa Hufvudstadsbladetin edustajien informoimiseen tulevasta hallituksesta suunnitellusta oikeistolehtien ”hyökkäyksestä”. Myös aktivisteihin kuulunut P.H. Norrmen oli antanut ohjeita Svenska Tidningenille kirjoituksista.

Myös Uuden Suomen E.N. Setälää ja Iltalehden kanssa sovittiin linjasta.

Ahti 1990, 34.

³⁰¹ Uino 1994, 375.

Vennolan hallitus suhtautui suojeluskuntiin myönteisesti, mutta ongelma oli suojeluskuntien politikointi kriisissä, joten hallitus halusi pistää suojeluskunta upseerit "ruotuun".³⁰² Keskustalehdistön näkökulmasta suojeluskuntia käytettiin oikeiston poliittisena välineenä, joten siksi keskustalehdistön näkökulmasta suojeluskunnista tuli tehdä politikoinnaton järjestö. Keskustalehdistössä korostettiin monesti suojeluskuntajärjestön olleen ruotsinkielisen oikeiston vaikutusvallassa, jolloin etenkin Maalaisliiton lehdistö vaati suojeluskuntien johdon muuttamista "suomalaisemmaksi". Samalla tavalla maalaisliiton lehdistö vaati tsaarin upseereiden syrjäyttämistä järjestön johdosta ja niiden korvaamista suomenkielisillä jääkäriupseereilla.

Keskustalehdistön mielestä kriisin aloittanut von Gerichin kirjoitus oli loukkaava tekstissä mainittuja valtioita kohtaan ja siksi sotaministeri Hämäläisen vaatimus von Gerichin erottamisesta von Essenille oli oikein. Kun von Essen ei erottanut von Gerichia oli keskustalehdistön mielestä luonnollista erottaa hallitusta ja presidenttiä tottelematon upseeri. Bergin kuoleman kohdalla keskustalehdistön yleinen mielipide oli, että oikeistolehdistön hyökkäykset Bergiä vastaan olivat syy hänen traagiseen kohtalonsa. Keskustalehdistö vertasikin Hämäläiseen kohdistunutta hyökkäystä oikeistolehdistön taholta Bergin kohtaloon. Suojeluskunta-asetukseen keskustan lehdet olivat tyytyväisiä samalla tavalla kuin myös Malmbergin valintaan. Keskustalehdistöä ja oikeistolehdistöstä yhdisti kriisin lopun pikainen toivominen, ettei Suomen tai suojeluskuntaliikkeen kohtalo vaarantuisi joko sisältäpäin tai ulkoa.

Vasemmistolehdistön näkökulma suojeluskuntakriisiin oli hyvin negatiivinen suojeluskuntia kohtaan, liittyen suuresti sisällissodan tapahtumiin. Vasemmistolehdistössä etenkin sosialidemokraattinen lehdistö piti hallituksen puolia kriisissä, mutta myös välillä kritisoi hallitusta siitä, ettei keskustahallitus nähnyt suojeluskuntia uhkana kansanvallalle. Vasemmistoradikaali lehdistö oli hallitusta kohtaan kriittisempi, mitä sosialidemokraattinen ja samalla vasemmistoradikaali lehdistö näki sosialidemokraattien toimet liian suojeluskunta ja porvaristo myönteisinä. Samaan aikaan

---

³⁰² Selén 2001, 91.

sosialidemokraattinen lehdistö näki oikeisto- ja keskustalehdistön ohella kommunismin uhkana tasavallalle. Samalla sosialidemokraattinen lehdistö rinnasti kommunismin, suojeluskuntien muodostamaan uhkaan parlamentarismille. Vasemmistolehdistölle ja puolueille oli yhteistä, joko vaatia suojeluskuntajärjestön lakkauttamista vaarallisena uhkana kansanvallalle, tai kuten sosialidemokraattien tapauksessa, sen muuttamiseksi "kansanmiliisiksi". Osmo Hyytiän mukaan suojeluskuntien uhasta kansanvallalle tuli sosialidemokraattien keskeinen peruste puolustuslaitoksen ja suojeluskuntien muuttamiseksi kansanmiliisijärjestelmäksi.³⁰³

304

Vasemmistolehdistössä tuomittiin ja pilkattiin von Gerichin kirjoitusta ja samalla von Essenin kieltäytymistä erottaa Helsingin suojeluskuntapiirin päällikkö. Bergin kuolemasta vasemmistoradikaali lehdistö syytti kovin sanoin oikeistoa, sillä osan lehdistön mukaan oikeisto olisi jopa pakottanut Bergin tekemään traagisen tekonsa. Keskustalehdistön tavoin sotaministeri Hämäläiseen kohdistunutta oikeiston kritiikkiä vasemmistolehdet saattoivat verrata Bergin vahvaan kritiikkiin ja hänen kohtaloonsa. von Gerichin niskurointi nähtiin vasemmistolehdistössä hallituksen toimien "saamattomuutena". Sekä vasemmistoradikaali, että sosialistinen lehdistö näki suojeluskuntaasetuksen muuttamisen lisäävän suojeluskuntien itsenäisyyttä valtiovallasta ja tätä vasemmistolehdistö piti suurena uhkana. Suojeluskuntien ylipäällikön valinnassa huomio keskittyi oikeisto- keskustalehdistön tavoin enemmässä määrin Mannerheimin syrjäyttämiseen, mitä Malmbergin ylipäälliköksi nimittämiseen, ja tähän vaikutti varmasti Mannerheimiin vasemmistossa kohdistuneet epäluulot ja jopa viha sisällissodan ajalta.

Suojeluskuntien ja hallituksen välisellä kriisillä oli lopulta suuri vaikutus nuoren tasavallan tulevaisuuden suuntaan, sillä kriisin aikana Suomessa pelättiin jopa

---

³⁰³ Hyytiä 1986, 251.

mahdollista suojeluskuntien toteuttamaa vallankaappausta.³⁰⁵ Moni Itä-Euroopan maa vajosi ensimmäisen ja toisen maailmansodan välisenä aikana oikeistodiktatuuriin, mutta Suomi ei. Jälkikäteen voisi sanoa, että hallituksen ja suojeluskuntien välisen kriisin tapahtumat ja lopputulos ovat yksi tärkeä osa sitä kertomusta, miten sisällissodan rikkomasta kansakunnasta kehkeytyi lopulta eheä ja itsenäinen parlamentaarinen demokratia.

---

³⁰⁵ Ahti 1990, 33.

LÄHTEET

Sanomalehdet (Kansalliskirjaston digitaaliset arkistot)

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/etusivu>

Dagens Press 1921.
Helsingin Sanomat 1921.
Hufvudstadsbladet 1921.
Ilkka 1921.
Iltalehti 1921.
Kansan Lehti 1921.
Kansan Työ. 1921.
Karjala 1921.
Karjalan Aamulehti 1921.
Kuopion Sanomat 1921.
Köyhällistön Työ 1921.
Liitto 1921.
Maakansa 1921.
Sosialisti 1921.
Suomen Työmies 1921.
Suomen Työläinen 1921.
Suomen Sosialidemokraatti 1921.
Suunta 1921.
Svenska Tidningen 1921.
Turun Sanomat 1921.
Uusi Suomi 1921.
Vaasa 1921.
Vapaa Kansa 1921.
Vapaa Sana 1921.
Åbo Underrättelsen 1921.

Aikakausilehdet

Suunta 1921.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Ahti, Martti, Salaliiton ääriiviivat - Oikeistoradikalismi ja hyökkäävä idänpolitiikka 1918-1919. Espoo: Weilin + Göös 1987.

Ahti, Martti, Kaappaus?: suojeluskuntaselkkaus 1921, fascismin aave 1927, Mäntsälän kapina 1932. Helsinki: Otava 1990.

Ahti, Martti, Suojeluskuntain kolmas pykälä, teoksessa Alapuro, Risto (toim.), Raja railona: Näkökulmia suojeluskuntiin. Porvoo: WSOY 1998

Alanen, Aulis, Taisteleva sanomalehti 1:Ilkka Alkion aikana (1906-1930). Seinäjoki. Ilkan kirjapaino 1981.

Glisic, Iva, The Futurist Files: Avant-Garde, Politics, and Ideology in Russia, 1905-1930. Cornell University Press, 2018

Wiesner, Claudia, Haapala, Taru & Palonen, Kari, Debates, rhetoric and political action: practices of textual interpretation and analysis. Lontoo: Palgrave Macmillan, 2017.

Hentilä, Marjaliisa & Hentilä, Seppo, Tasavallan ensimmäiset - Presidenttipari Ester ja Kaarlo Juho Ståhlberg. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala 2022.

Hentilä, Seppo, Pitkät varjot – Muistamisen historia ja politiikka. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala 2018.

Hentilä, Seppo, Itsenäistymisestä jatkosodan päättymiseen 1917-1944, teoksessa Jussila, Osmo, Hentilä, Seppo & Nevakivi, Jukka, Suomen poliittinen historia 1809-2009 (6. painos). Helsinki: WSOY 2009.

Hersalo, Niilo, Suojeluskuntain historia. 2, Puolustuskelpoinen kansa: hätävarasta välttämättömyys. Helsinki : Hata 1966.

Hyytiä, Osmo, Puolueettomuuden ja rauhan linja: SDP:n suhtautuminen Suomen ulkopolitiikkaan ja turvallisuuskysymyksiin : toukokuu 1918 - toukokuu 1922. Helsinki : Suomen historiallinen seura 1987.

Hirvonen, Maija. Salanimet ja nimimerkit. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu 2000.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi, Suoninen, Eero, Diskurssianalyysi liikkeessä. (2. painos). Jyväskylä: Vastapaino 2002.

Jyränki, Antero ja Nousiainen, Jaakko, Eduskunnan muuttuva asema. Helsinki : Edita 2006.

Jägerskiöld, Stig, Mannerheim: rauhanvuosina 1920-1939. Keuruu: Otava 1973.

Kulha, Keijo, Sanasotaa ja sovittelua: Helsingin sanomain poliittinen linja itsenäistymisestä talvisotaan. Helsinki: Sanoma 1989.

Lappalainen, Jussi, Haluatko historiankirjoittajaksi? Jyväskylä: Gummerus 2002.

Leino-Kaukiainen, Pirkko, Uino, Ari, Suomalaiskansallinen Kokoomus. Osa 1, Suomalaisen puolueen ja Kansallisen kokoomuspuolueen historia vuoteen 1929. Helsinki: Suomen kansalliskirja 1994.

Meinander, Henrik, Tasavallan tiellä: Suomi kansalaissodasta 2010-luvulle. Helsinki: Schildts & Söderströms 2012.

Mickelsson, Rauli, Suomen puolueet: Vapauden ajasta maailmantuskaan. Tampere: Vastapaino 2015.

Mylly, Juhani, Maalaisliitto-keskustapuolueen historia. 2, Maalaisliitto 1918-1939. Helsinki : Kirjayhtymä 1989.

Nevakivi, Jukka, Hentilä, Seppo & Haataja, Lauri, Poliittinen historia: Johdatus tutkimukseen. Helsinki: Finn Lectura 1993.

Nikitin, Viacheslav, Suomen armeijan venäläinen perintö: Tsaarin upseerit ja itänaapurin kalusto: Suomen puolustusvoimissa 1918-1948. Tallinna: Minerva 2018

Pyykkönen, Miikka & Valtonen, Heli, Diskurssianalyttinen historiantutkimus, teoksessa Ihalainen Pasi & Valtonen Heli (toim.), Sanat siltana menneeseen – Kielelliset lähestymistavat historiantutkimuksessa. Helsinki: Gaudeamus 2022.

Pöysä, Jyrki, Lähiluvun tieto: Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen. Vantaa: Multiprint 2015.

Pöysä, Jyrki, Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina, teoksessa Pöysä Jyrki, Järviluoma Helmi & Vakimo Sinikka (toim.) Vaeltavat metodit. Joensuu: Helsinki : Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura; Tiedekirja 2010.

Roiko-Jokela, Heikki, Ihanteita ja reaalipolitiikkaa – Rudolf Holstin toiminta Baltian maiden kansainvälisen de jure –tunnustamisen ja reunavaltioyhteistyön puolesta 1918-1922. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 1995.

Roiko-Jokela, Heikki, Kriisien värittämät vuodet: Kaarlo Juho Ståhlbergin presidenttikauden ulkopoliittika 1919-1925. Helsinki: K.J. Ståhlbergin Säätiö sr 2021.

Selén, Kari, Sarkatakkien maa - Suojeluskuntajärjestö ja yhteiskunta 1918-1944. Helsinki: WSOY 2001.

Selén, Kari, Suojeluskuntain kolmas pykälä, teoksessa Alapuro Risto (toim.), Raja railona: Näkökulmia suojeluskuntiin. Porvoo; Helsinki; Juva : WSOY 1998.

Sinerma, Martti, Lauri Malmberg ja suojeluskunnat. Keuruu: Otava 1995.

Soikkanen, Hannu, Kohti kansanvaltaa: Suomen sosiaalidemokraattinen puolue 75 vuotta. 1, 1889-1937. Vaasa: Suomen sosiaalidemokraattinen puolue 1975.

Tommila, Päiviö (päätoim.), Suomen lehdistön historia. 2, Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan. Kuopio : Kustannuskiila 1987.

Tommila, Päiviö, Salokangas, Raimo, Sanomia kaikille: Suomen lehdistön historia. Helsinki: Edita 1998.

Tommila, Päiviö (toim.), Suomen lehdistön historia. 5, Hakuteos Aamulehti-Kotka nyheter: Sanoma- ja paikallislehdistö 1771-1985. Kuopio : Kustannuskiila 1988.

Tommila, Päiviö (toim.), Suomen lehdistön historia. 6, Hakuteos Kotokulma-Savon lehti: Sanoma- ja paikallislehdistö 1771-1985. Kuopio: Kustannuskiila 1988.

Tommila, Päiviö (toim.), Suomen lehdistön historia. 7, Hakuteos Savonlinna-Övermarks tidning: Sanoma- ja paikallislehdistö 1771-1985. Kuopio : Kustannuskiila 1988.

Vainio-Korhonen, Kirsi, Vastuullinen historia, teoksessa Lindman Satu, Koskivirta Anu & Eilola Jari (toim.), Historiantutkimuksen etiikka. Helsinki: Gaudeamus 2017.

Valtonen, Sanna, Hyvä, paha media: Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä, teoksessa Kantola, Anu, Moring, Inka, Väliverronen, Esa, (toim.), Media-analyysi: Tekstistä tulkintaan. Tampere: Tammer-Paino 2003.

Vares, Vesa, Uola, Mikko, Majander, Mikko, Kansanvalta koetuksella. Helsinki: Edita 2006.

Volanen, Risto, Nuori Suomi: sodan ja rauhan Euroopassa 1918-1922. Helsinki: Otava 2019.

Vuorio, Kaija, Sanoma, lähettäjä, kulttuuri : lehdistöhistorian tutkimustraditiot Suomessa ja median rakennemuutos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 2009.

VERKKOJULKAISUT

Autio, Veli-Matti: Setälä, Emil Nestor. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997- (viitattu 30.5.2024)
Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-000500>
(ISSN 1799-4349, verkkojulkaisu)

Kulha, Keijo K.: Erkko, Eero. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997- (viitattu 28.5.2024)
Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-000746>
(ISSN 1799-4349, verkkojulkaisu)

Mylly, Juhani: Alkio, Santeri. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997- (viitattu 28.5.2024)
Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-000740>
(ISSN 1799-4349, verkkojulkaisu)

Myllyniemi, Urho: Gerich, Paul von. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997- (viitattu 29.5.2024)
Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-006009>
(ISSN 1799-4349, verkkojulkaisu)

Niinistö, Jussi: Sivén, Bobi. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997- (viitattu 30.5.2024)
Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-007569>
(ISSN 1799-4349, verkkojulkaisu)

Seppälä, Raimo: Tuomikoski, Jaakko. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997- (viitattu 30.5.2024)
Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-001671>
(ISSN 1799-4349, verkkojulkaisu)

Uola, Mikko: Jalander, Bruno. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997- (viitattu 30.5.2024)
Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-000759>
(ISSN 1799-4349, verkkójulkaisu)

Uola, Mikko: Ryömä, Hannes. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997- (viitattu 28.5.2024)
Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-000693> (ISSN 1799-4349, verkkójulkaisu)

Vares, Vesa: Nevanlinna, Ernst. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997- (viitattu 28.5.2024)
Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-006278>
(ISSN 1799-4349, verkkójulkaisu)

Valtioneuvosto 2024, Ministeri Onni Hämäläinen. Haettu 14.5.2024.
<https://valtioneuvosto.fi/hallitukset-ja-ministerit/ministerit/-/min/onni-hamalainen>

